

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Katedra etiky, psychologie a charitativní práce

Diplomová práce

Je etické zabít sebe sama?

Vedoucí práce: Doc. Jindřich Šraj, Dr. theol.

Autor: Bc. Kristina Kalivodová

Studijní obor: Etika v sociální práci

Ročník: 2.

2017

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury. Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské (diplomové) práce, a to v nezkrácené podobě (v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Teologickou fakultou) elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 27. března 2017

.....

Bc. Kristina Kalivodová

Poděkování

Děkuji vedoucí práce panu doc. Jindřichu Šrajerovi, Dr. theol. za odborné vedení
a cenné připomínky k práci.

Úvod	6
1 Lidská důstojnost, hodnoty člověka a jeho potřeby jako základní principy života	8
1.1 Lidská důstojnost	8
1.2 Hodnoty člověka	11
1.3 Základní lidské potřeby	12
1.4 Shrnutí	13
2 Sebevražda	16
2.1 Význam a původ slova sebevražda	16
2.2 Historie sebevražd	17
2.3 Sebevražda jako jev filozofický	19
2.4 Sebevražda jako jev psychologický	21
2.5 Sebevražda jako jev etický	25
2.6 Shrnutí	29
3 Sebeobětování	31
3.1 Vymezení pojmu sebeobětování	31
3.2 Shrnutí	35
4 Mučednictví	36
4.1 Význam a původ slova mučednictví	36
4.2 Mučednictví jako jev filozofický	37
4.3 Mučednictví jako jev psychologický	39
4.4 Mučednictví jako jev etický	41
4.5 Shrnutí	42
5 Eutanazie	44
5.1 Význam a původ slova eutanazie	44
5.2 Historie eutanazie	46
5.3 Eutanazie jako jev filozofický	47
5.4 Eutanazie jako jev psychologický	53
5.5 Eutanazie jako jev etický	56
5.6 Shrnutí	57
6 Sociální práce s klientem ohroženým suicidálním jednáním	60
6.1 Vymezení pojmu sociální práce	60
6.2 Vymezení pojmu klient – vztah mezi sociálním pracovníkem a klientem	61
6.3 Sebevražda a sociální práce	62

6.4 Sebevražda a rizikové skupiny	63
6.5 Sebevražda a rizikové signály	65
6.6 Práce se sebevražedným jedincem	66
6.6.1 Zásady komunikace při práci se sebevražedným jedincem.....	66
6.6.2 Postavení sociálního pracovníka k jedinci se sebevražednými sklony	68
6.6.3 Práce v přímém kontaktu se sebevražedným jedincem	69
6.6.4 Práce po telefonu se sebevražedným jedincem	70
6.7 Možnosti pomoci jedinci se sebevražednými sklony	70
6.7.1 Vymezení pojmu krizová intervence	71
6.7.2 Krizová intervence u jedince se sebevražednými sklony	72
6.7.3 Psychoterapie s jedincem se sebevražednými sklony	73
6.7.4 Logoterapie jako psychoterapeutický směr při práci s jedincem se sebevražednými sklony.....	75
6.7.5 Hospic jako cesta při odmítání dále žít.....	76
6.7.6 Pastorační péče jako pomoc jedinci se sebevražednými sklony.....	78
6.8 Shrnutí	79
Závěr	82
Seznam použitých zdrojů	85
Internetové zdroje.....	90
Seznam příloh	92
Příloha I. Obrázek č. 1	92
Příloha II. Přehled mýtů o sebevraždách Tab. č. 1	93
Abstrakt	95
Abstract	96

Úvod

V diplomové práci se zabývám tématem, zdali je etické zabít sebe sama. Jde přitom o zachycení rozličných situací, ve kterých je ve hře otázka života, jako jsou sebevražda, sebezabití, mučednictví a eutanazie. Práce je strukturována na reflexi jednotlivých fenoménů za zachování stejného vnitřního členění. To platí o prvních pěti částech práce. Ve zbylé poslední části se práce věnuje sociální práci s klientem ohroženým suicidálním jednáním. Práce je strukturována do šesti částí.

První část pojednává o lidské důstojnosti, hodnotách a základních lidských potřebách, neboť zabývat se různými formami sebezabití předpokládá výklad těchto pojmů.

Druhá část se zaměřuje na téma sebevraždy. Popisuji význam tohoto pojmu, její historii a nahlížím na ni z několika pohledů – filozofického, psychologického a etického.

Třetí část věnuji sebeobětování, neboť se jedná také o další důležitou formu sebezabití.

Ve čtvrté části se zabývám tématem mučednictví, opět vymezuji význam tohoto slova. Mučednictví obdobně jako sebevraždu popisuji z pohledu filozofického, psychologického i etického.

V páté části mé diplomové práce pojednávám o eutanazii. Zaměřuji se na význam tohoto slova, na její historii a obdobně jako v předchozích kapitolách na tuto problematiku nahlížím z pohledu filozofického, psychologického a etického.

Všechny výše uvedené formy sebezabití jsem si do své diplomové práce vybrala záměrně, neboť jsem chtěla poukázat na rozlišnost vnímání a hodnocení těchto forem zabítí, přestože cíl je u všech forem stejný – dobrovolná smrt. Záměrně jsem chtěla ve své diplomové práci uvést více možností, kdy jedinec dobrovolně požaduje smrt, neboť shledávám za důležité, znát rozdíly nejen v interpretaci daných témat, ale především

v hodnocení těchto činů. Ve své práci jsem chtěla především poukázat na to, jak je každý akt sebezabití jinak posuzován, že na některé formy sebezabití se nahlíží z morálního hlediska jako na více etické a některé jsou kritizovány.

Zároveň jako budoucí sociální pracovník bych na tuto problematiku ráda nahlédla i z pohledu sociální práce. Proto se v poslední části diplomové práce zabývám sociální prací v souvislosti s pomocí klientovi se sebevražednými sklony. Vymezuji pojmy: sociální práce, klient, suicidium a vztah sociálního pracovníka s klientem.

Objasňuji, proč je důležité, aby se sociální práce zabývala problematikou sebevražd, vymezuji rizikové skupiny a rizikové signály suicidálního jednání. Dále popisuji konkrétní postupy při práci se suicidálním klientem. Uvádím možnosti pomoci jedinci se sebevražednými sklony. Zaměřuji se konkrétně na krizovou intervenci a psychoterapii. Jako psychoterapeutický směr zmiňuji logoterapii, dále se zabývám hospicovou a pastorační péčí.

1 Lidská důstojnost, hodnoty člověka a jeho potřeby jako základní principy života

Zabývat se různými formami sebezabítí předpokládá věnovat se nejdříve lidské důstojnosti, hodnotám člověka a jeho základním potřebám.

1.1 Lidská důstojnost

Pojem lidská důstojnost se často užívá především v literatuře zabývající se zdravotnickou etikou či ošetrovatelstvím. Lidská důstojnost je univerzální lidská záležitost, je kotvou různých světových obrazů a má různé podoby významů závisících na kontextu, ve kterém je argumentována. Pochopitelně to, co opravdu lidská důstojnost vyjadřuje, si uvědomíme až v okamžiku, kdy dojde k jejímu ohrožení. Na lidskou důstojnost se odvoláváme v případě, kdy se ptáme, zda určité jednání bylo etické, či nikoliv.¹

Etymologicky slovo důstojnost pochází z latinského slova „dignitas“ a v překladu znamená povinnost zvláštního respektu, úcty a pocty. V nejobecnějším slova smyslu znázorňuje lidská důstojnost *cosi*, co náleží každému člověku jako příslušníku lidského rodu. Důstojnost slabých a nemocných se odvíjí od důstojnosti druhých lidí a na ní také závisí.²

Nikdo nepochybuje o tom, že důstojnost patří k člověku a je nezpochybnitelná, pokud se ale zaměříme na její původ a chceme vyjádřit, co přesně znamená, je výklad poněkud obtížnější.

Křesťanská tradice vychází z tvrzení, že každému člověku patří důstojnost proto, že byl Bohem stvořen k Božímu obrazu.³ Život každého člověka a s tím i spojená lidská důstojnost je tedy principiálně nedotknutelná hodnota.

¹Srov. HEŘMANOVÁ, J., VÁCHA, M., SVBODOVÁ, H., ZVONÍČKOVÁ, M., SLOVÁK, J. *Etika v ošetrovatelské praxi*. Praha: Grada Publishing, a.s, 2012. ISBN: 978-80-247-3469-9. s. 71.

²Srov. Tamtéž.

³Srov. Tamtéž, s. 72.

Dnes ovšem hovoříme o společenské sekularizaci vědomí, dochází k odklonu od náboženských hodnot a výkladu světa. Společnost se zaměřuje na jednotlivce a na každém záleží, jak se svým životem bude nakládat. Pro člověka představuje život jednu z nejdůležitějších hodnot. Každý člověk si zasluhuje vděčnost, pochvalu a respekt právě pro důstojnost, která mu patří.

Křesťanství mělo vliv na vznik a rozvoj humanismu, který přikládal lidskému životu neobyčejnou hodnotu, od níž vyvozuje i přiměřené etické normy. Křesťanská, humanistická tradice argumentuje hodnotu člověka následovně:

Člověk jako jediná živá bytost je obdařena rozumem a schopností přemýšlet sama

o sobě. Každý člověk je sám svým pánem a sám si tak může určovat svůj život. Tato způsobilost utváří jeho důstojnost, a nelze proto disponovat jiným člověkem, majícím rovněž svobodu sebeurčení a používat jej jako prostředku pro cizí cíle. Svoboda a sebeurčení člověka nejsou ale neomezené. Lidmi lze zvenčí lehce manipulovat tak, aniž by to kdokoli prohlédl. Pokud se člověk ocitne v situaci, kdy o něj nikdo nejví zájem, neposkytuje mu náležitou péči a pomoc a on tak cítí pouze osamocenenost, odmítání a beznaděj, v dalším životě již nevidí smysl a raději volí smrt. Jeho rozhodnutí však v tomto momentu není svobodné, neboť

o svobodě můžeme hovořit pouze v případě, pokud není člověk nucen jednat pod tlakem svého okolí. Lidsky důstojné je pro člověka vždy takové chtění, ve kterém nachází vlastní uskutečnění a naplnění smyslu.⁴

Lidský život je podstatou a základem všeho dobra. Je zdrojem a předpokladem každého lidského působení a každého společenského soužití. Člověk si svou hodnotu uvědomuje především tehdy, pokud se cítí být milován a přijímán. Skrze lásku poznává svou hodnotu a je přesvědčen o smyslu a hodnotě svého bytí. V případě, že se člověku takovéto náklonnosti nedostává, snadno začne ve stavu beznaděje a samoty uvažovat o sebevraždě. Ve skutečnosti se ale tak nejedná o požadavek či přání zemřít, jako spíše o žádost o pomoc nalézt opět vlastní žití.⁵

⁴ Srov. ROTTER, H. *Důstojnost lidského života*. 1. vydání. Praha: Vyšehrad, 1999. ISBN: 80-7021-302-7. s. 25-26.

⁵ Srov. Tamtéž, s. 26.

Nejhlubší zdůvodnění hodnoty lidského života se zakládá na vztahu člověka k Bohu

a v poslání k věčnému životu. Nelze ji změřit schopností užívat život a ani nejde o to dokázat něco po materiální stránce, nýbrž jeho nejhlubší podstata spočívá v účasti na Božím životě. V otázce vraždy, sebevraždy, sebeobětování, mučednictví, euthanasie apod. je důležité zdůraznit, že nikdo a nic nemá oprávnění jakkoliv způsobit, dopustit zabití nevinné lidské bytosti, i přestože jde o člověka starého, nevléčitelně nemocného či umírajícího. Též není dovoleno žádat o vlastní usmrcení nebo o usmrcení pro jiného člověka. Rovněž žádná autorita není oprávněna takovýto čin legitimně nařídit či povolit. Pokud by k takovému případu došlo, jednalo by se o čin porušující božský zákon, urážku lidské důstojnosti, zločin proti lidskému životu a i proti lidstvu samému.⁶

Každému člověku náleží nezcizitelná důstojnost, kterou získává tím, že je člověk. Od nikoho ani v důsledku ničeho ji nedostává. Od svého narození každý člověk vlastní mravní důstojnost jako neoddělitelný atribut neodlučitelně spojený se samotným obsahem lidství, který se týká celé jeho osoby. Lidský život je totožný s osobnostní skladbou bytí.⁷

Evropská kultura vyvíjející se z křesťanských kořenů nahlíží na lidskou důstojnost ze tří zdrojů. První zdroj nahlíží na lidskou důstojnost z náboženského pohledu na člověka, druhý a třetí zdroj z přirozeného pohledu na člověka. Pro uvedené zdroje jsou charakteristické následující předpoklady: stvoření člověka k Božímu obrazu – jen člověk je schopen napodobit Boha v nejvyšším jednání, které zahrnuje lásku k druhému člověku, rozumovou přirozenost člověka, která je předpokladem jeho moudrosti, a svobodu člověka a jeho svědomí, díky němuž může člověk jednat mravním způsobem. Díky svědomí člověk může rozpoznat dobré jednání od zlého a může tak jednat bez nátlaku se vší odpovědností.⁸

⁶ Srov. MUNZAROVÁ, M. *Deklarace o eutanazii Bona et iura*. 2. vydání. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009. ISBN: 978-80-7195-334-0. s. 24.

⁷ Srov. ROTTER, H. *Důstojnost lidského života*. s. 27.

⁸ Srov. MACHULA, T. *Seburčení a autonomie jedince*. In *Etika pro sociální práci*. [online] 4. vydání, Voš Jabok. 2008. [cit. 2017.15.2] Dostupné na: WWW:[http://Etika pro Soc.Praci-pracovni-21.5.08%20\(2\).pdf](http://Etika pro Soc.Praci-pracovni-21.5.08%20(2).pdf) s.138

Humanistická tradice západní kultury nám nabízí dvojí chápání lidské důstojnosti člověka. První chápání lidské důstojnosti je důstojnost inherentní, týkající se všech lidí. Tato důstojnost vyplývá ze samotné podstaty lidského bytí, člověku náleží již od narození a je každému člověku bytostně vlastní. Stoikové tuto důstojnost argumentují tím, že každému člověku náleží lidská důstojnost bez ohledu na to, v jakém sociálním postavení se zrovna nachází. Díky rozumu je člověk schopen hodnotit, jak nejlépe utvářet svůj život. Křesťanská tradice zdůrazňuje, že lidská důstojnost náleží každému člověku už jen z toho důvodu, že byl stvořen k obrazu Božímu a je povolán k účasti na Božím životě. Druhé chápání lidské důstojnosti je důstojnost kontingentní, ta je výsadou a nemůže být dopřána všem.⁹

1.2 Hodnoty člověka

Zaměřím-li se na hodnoty člověka v souvislosti s tématem sebezabítí, tak je důležité si uvědomit, že základní hodnotou je hodnota lidského života, to je primární důvod k tomu přijímat život jako takový i přesto, že může být v něčem omezený, náročný, nepříjemný. Člověk je sám odpovědný za směřování k žití hodnot. Z hodnot a vztahů k nim vznikají city, je zřejmé že bez hodnot člověk nedokáže žít. Hodnota vlastní energetický potenciál, který lze zahrnout např. do procesu uzdravování se. Obecně lze říci, že nejdůležitější hodnotou vůbec je láska.¹⁰

Hartl definuje hodnoty jako vlastnost, kterou jedinec přikládá k určité situaci, jevu, objektu v souvislosti s uspokojováním svých potřeb a zájmů. Dle něj vznikají postupně v průběhu socializace, jsou součástí společenského vědomí a odrážejí kulturu společnosti. Hierarchie hodnot je dána uspořádáním systému podle důležitosti, který vymezuje nejzákladnější postoje, životní styl a morálku každého jedince. Lze tedy říci, že existují dva průvodce hodnot, a to potřeby jednotlivce a potřeby společnosti.¹¹

⁹ Srov. ŠRAJER, J. *Lidská důstojnost a sociální práce*. In Sociální práce/Sociálna práca. . [online]2.vydání.Brno:Asociace vzdělavatelů sociální práce [cit. 2017.15.2.]Dostupné na:WWW: <http://www.socialniprace.cz/soubory/2006-2-090221133657.pdf>. ISSN:1213-6204. s. 109.

¹⁰ Srov. KOSOVÁ, M. a kol. *Logoterapie: existenciální analýza jako hledání cesty*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2014. ISBN: 978-80-247-4346-2. s. 47- 48.

¹¹ Srov. HARTL, P., HARTOVÁ, H. *Psychologický slovník*. 3. aktualizované vydání. Praha: Portál, 2015. ISBN: 978-80-262-0873-0. s. 188 - 192.

Oldřich Matoušek genezi hodnot vnímá jako vycházející z morálky a hodnotí ji jako vše, co člověk shledává jako důležité a významné, jako normativní standardy, které mají vliv na rozhodování člověka.¹²

Motivací k sebezabití může být právě i ztráta hodnoty, která je pro nás v daný moment životně důležitá. Naopak může být motivací pro sebezabití také hodnota, pro kterou stojí zato zemřít, jako tomu bylo např. v případě mistra Jana Husa, který obětoval svůj život mimo jiné právě pro přesvědčení o rovnosti lidí, pravdy a víry. V tomto případě se domnívám se, že v těchto případech může být sebezabití ospravedlnitelné, protože k němu došlo pro naplnění ideálů a vyššího dobra.

1.3 Základní lidské potřeby

V životě člověka není důležitá jen lidská důstojnost, hodnoty, ale i naplnění základních lidských potřeb. O sebezabití může člověk začít uvažovat i tehdy, pokud v jeho životě nedochází k úplnému naplnění základních potřeb.

Základními potřebami se zabývalo mnoho autorů, například Murry, Madsen, Dunovský nebo Maslow.¹³ V této práci reflektuji hierarchii potřeb dle Abrahama Herolda Maslowa. Tento autor rozdělil základní lidské potřeby do pěti kategorií dle důležitosti od nejnižší (fyziologické potřeby) až po ty nejvyšší (potřeba seberealizace).¹⁴

Mezi základní fyziologické potřeby lze řadit například žízeň, hlad, spánek, dýchání, vylučování, vyměšování, rozmnožování apod. Potřeba bezpečí zahrnuje jistotu, stabilitu, spolehlivost, osvobození od strachu, úzkosti a chaosu apod. Zaměříme-li se na potřebu sounáležitosti, jedná se zejména o potřebu lásky a náklonnosti. Potřeba uznání obsahuje potřebu prestiže a potřebu dosažení úspěšného výkonu. Poslední potřeba seberealizace se týká situace, kdy člověk dychtí po sebenaplnění a snaží se naplnit své možnosti.¹⁵

¹² Srov. MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003. ISBN: 978-80-262-0213-4. s. 22.

¹³ Srov. Tamtéž, s. 207.

¹⁴ Srov. PLHÁKOVÁ, A. *Učebnice obecné psychologie*. Praha: Academia, 2008. ISBN: 978-80-200-1499-3. s. 369.

¹⁵ Srov. MASHLOW, A. in PLHÁKOVÁ, A. *Učebnice obecné psychologie*. 369.

Maslow svoji pyramidu potřeb nazývá metapotřebou. Vyšší potřeby mohou být uspokojovány jen v případě, pokud jsou uspokojovány potřeby nižší (např. potřeba potravy je nadřazenější, silnější než potřeba bezpečí apod.). Maslow také uvádí, že jednotlivé potřeby se objeví v jednotlivých vývojových etapách postupně. Fyziologické potřeby se nejvíce projevují u novorozenců, potřeba bezpečí a lásky se začíná vyskytovat u mladších dětí a potřeba uznání a lásky dominuje převážně u dětí starších. V adolescentním věku se pak objevuje poprvé metapotřeba seberealizace, která se dostává k vrcholu své moci až v dospělém věku.¹⁶

Je důležité zdůraznit, že pokud nastane situace, kdy jakákoliv z uvedených potřeb nebude dlouhodobě uspokojována, může u jedince dojít nejen k deprivaci, ale také i k narušení procesu zapouštění kořenů do světa.¹⁷ To se dle mého názoru může stát impulsem pro pochybování o svém životě, jedinec tak může začít o sebevraždě přinejmenším uvažovat.

1.4 Shrnutí

- Lidská důstojnost znázorňuje cosi, co náleží každému člověku jako příslušníku lidského rodu. Důstojnost patří k člověku a je nezpochybnitelná. Lidský život je podstatou a základem všeho dobra. Je zdrojem a předpokladem každého lidského působení a každého společenského soužití.
- Člověk si svou hodnotu uvědomuje především tehdy, pokud se cítí být milován a přijímán. Skrze lásku poznává svou hodnotu a je přesvědčen o smyslu a hodnotě svého bytí. V případě, že se člověku takovéto náklonnosti nedostává, snadno začne ve stavu beznaděje a samoty uvažovat o sebevraždě.
- Každému člověku náleží nezcizitelná důstojnost, kterou získává tím, že je člověk. Od nikoho, pomineme-li Boha, ani v důsledku ničeho ji nedostává. Od svého narození každý člověk vlastní mravní důstojnost jako neoddělitelný atribut neodlučitelně spojený se samotným obsahem lidství, který se týká celé jeho osoby.

¹⁶Srov. Tamtéž, s. 369.

¹⁷ Srov. MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*. s. 213.

- Lidská důstojnost je základní hodnotou i cílem lidských práv. Úkolem lidských práv je chránit onu důstojnost a poukazovat na ni. Z lidské důstojnosti vycházejí nejen hodnoty, ale i základní lidská práva, jako jsou rovnost, spravedlnost, solidarita nebo respektování svobody jedince.
- Lidská důstojnost člověku náleží ze své podstaty a člověk o ni nepřichází z důvodu vlastní neschopnosti, svým selháním, trestnou činností stářím či umíráním. Na světě neexistuje nic, co by způsobilo její ztrátu nebo odebrání. Každý člověk vlastní svou důstojnost, která je jedinečná, a má nárok na úctu i v případě, pokud jedná proti lidské důstojnosti. Z tohoto důvodu je nutné hodnotit jakýkoliv akt sebezabití jako hříšný a nesprávný.
- S lidskou důstojností souvisejí také hodnoty člověka, poněvadž i ty náleží každému člověku a dělají jej člověkem. Hartl definuje hodnoty jako vlastnost, kterou jedinec přikládá určité situaci, jevu, objektu v souvislosti s uspokojováním svých potřeb, zájmů. Oldřich Matoušek za hodnoty považuje vše, co člověk shledává jako důležité a významné, jako normativní standardy, které mají vliv na rozhodování člověka.
- Pokud jsou hodnoty chápány jako vlastnost, která nám určuje, co je pro nás v dané chvíli nejdůležitější, nejlepší a nejsprávnější, lze se tedy domnívat, že pokud v případě sebevraždy, sebeobětování, mučednictví či eutanazii by jedinec svou smrt v dané situaci vnímal jako to pro sebe nejmorálnější dobré řešení, nemuselo by toto rozhodnutí být principálně hodnoceno jako špatné, nepřípustné či hříšné. Dotýkáme se zde však podstaty morálnosti, kterou nelze realizovat bez ohledu na požadavky mravnosti, což si bude vyžadovat bližší upřesnění.
- Člověk si svou hodnotu uvědomuje především tehdy, pokud se cítí být milován a přijímán. Skrze lásku poznává svou hodnotu a je přesvědčen o smyslu a hodnotě svého bytí. V případě, že se člověku takovéto náklonnosti nedostává, může ve stavu beznaděje a samoty začít uvažovat o sebevraždě. V této souvislosti je možné si připomenout slova Thomase Hory: „*Existuje jen jediný*

způsob, jak si poradit s životem, a to najít onen soubor hodnot, které nepodléhají módním trendům, které se nikdy nemění a budou neustále rodit ovoce v tom smyslu, že nám i uprostřed velice nejistého světa přinesou klid, zdraví a jistotu.“¹⁸

Nedostatek lásky, neuspokojování základních potřeb, což může vést člověka v krajním případě k jakékoliv formě sebezabití, lze pro přehlednost vyjádřit pomocí níže uvedeného obrázku. Neuspokojování základních potřeb neboli jejich absolutní absence může být pro člověka „spouštěčem“, kdy se rozhodne vzít si život (viz Příloha č. 1).

¹⁸ HORA, T. AZCITÁTY.CZ .[online] .[cit.2017.18.2.]Dostupné na: [www. http://azcitary.cz/thomas-hora/17185/](http://azcitary.cz/thomas-hora/17185/)

2 Sebevražda

Ve druhé části bych se ráda zabývala první možnou formou sebezabití, a tou je sebevražda. Sebevražedné jednání prolíná lidskou historií od nepaměti. Přesto jsou však názory a definice na sebevražedné jednání rozdílná. Obecně lze říci, že se jedná o dobrovolné ukončení vlastního života.

Na sebevraždu nebo také jinak řečeno na suicidium jakožto na závažný problém lze nahlížet z různých hledisek – medicínského, psychologického, filozofického, etického, sociologického nebo právního.¹⁹

2.1 Význam a původ slova sebevražda

Pojem „sebevražda“ je nejpoužívanějším označením pro dobrovolný odchod ze života, který současně nese negativní konotaci. Původ českého pojmu „sebevražda“ lze porovnat s německým pojmem „Selbstmord“. Původní obsah těchto slov v sobě zahrnuje určitou zvrácenost a zvrhlost.²⁰

M. Svoboda v knize Psychopatologie a psychiatrie definuje sebevraždu takto: *„Suicidium (sebevražda) je úmyslné a vědomé ukončení života, je nejvýraznějším projevem poruchy sebezáchovy. U „nepsycheiatrické“ populace jde často o zkratové jednání, jinak se jedná převážně o pacienty ze schizofrenního nebo depresivního okruhu chorob.“*²¹ Obdobně definuje sebevraždu v rámci psychologie i mnoho jiných současných autorů. Souhlasí s tím, že u pacientů bez duševních poruch se jedná o poruchu pudu sebezáchovy, která je nejčastěji spojena s existenčními problémy a zdánlivě neřešitelnou životní situací, pod jejímž vlivem ztrácí jejich život smysl.²²

¹⁹ Srov. KOUTEK, J., KOCOURKOVÁ, J. *Sebevražedné chování*. Praha: Portál, 2007. ISBN: 978-80-7367-349-9. s. 11.

²⁰ Srov. ŠRAJER, J. *Suicidium, sebeobětování nebo mučednictví?* Praha: TRITON, 2009, ISBN: 978-80-7387-291-5. s. 33.

²¹ SVOBODA, M. *Psychopatologie a psychiatrie*. Praha: Portál, 2006. ISBN: 80-7367-9. s. 275.

²² Srov. HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. s. 525.

2.2 Historie sebevražd

Sebevražda není pojem, který by se týkal jen moderní doby. Sebevraždy se objevují v životě lidí již od nepaměti. Již ve starověké antice se lidé setkávali se sebevraždami. U Řeků existoval nápoje zvaný bolehlav, který byl vyhotovován z jedovatých rostlin a právě tento nápoj byl prostředkem k ukončení života. Primárně se tento nápoj používal k usmrcování odsouzených. V této době šlo o legální způsob ukončení života, kdy odsouzený dostal jed s návodem, jak jej použít. Tyto praktiky se objevovaly i ve Španělsku. Také v Číně či Japonsku se nařízené sebevraždy nesly v podobném duchu, a to v podobě plátku zlata či spáchání tzv. harakiri.²³

S nástupem křesťanství sebevražda pomalu mizí a středověk ji již takřka nezná. Křesťanství sebevraždu přísně trestá a zakazuje. V případě, kdy se křesťan rozhodl vzít si život, neměl nárok být pohřben do svěcené půdy hřbitova, ale byl pohřben za hřbitovní zeď, což přinášelo určitou stigmatizaci pro celou rodinu sebevraha.²⁴

Především sebevražda u žen nebyla vůbec častá a známá. Za renesance a reformace se sebevražda opět začala rozšiřovat.²⁵ „*Ve 12. a 13. století sebevražedná mánie ožila se vzpomínkou na starověk ve všech vrstvách společnosti.*“²⁶ Zejména v kláštrech se lidé setkávali se sebevraždami mnichů. Spisy uvádějí, že tomu tak bylo z důvodu těžkého života mnichů, kteří se ocitali v beznaději a v depresi. Tato situace trvala až do 14.–15. století. Převážně z toho důvodu se církev musela dobrovolnou smrtí intenzivně zabývat.²⁷ Smrti se ve středověku začal přisuzovat stále větší význam. Začal se i hlouběji vnímat význam života. Smrt byla církví popisována jako hrůzu nahánějící skutečnost, naopak protestanti chtěli, aby se na smrt nahlíželo odlišně, aby člověk před ní neutíkal.²⁸

²³ Srov. MONESTIER, M. *Dějiny sebevražd: dějiny, techniky a zvláštnosti dobrovolné smrti*. Praha: Dybbuk, 2003. ISBN: 80-903001-8-9. s. 134-135.

²⁴ Srov. KOUTEK, J., KOCOURKOVÁ, J. *Sebevražedné chování*. s. 12.

²⁵ Srov. MASARYK, T., G. *Sebevražda hromadným jevem společenským moderním osvěty*. Praha: Čin, 1930. ISBN: 80-86494-13-2. s. 158-159.

²⁶ MONESTIER, M. *Dějiny sebevražd: dějiny, techniky a zvláštnosti dobrovolné smrti*. s. 338.

²⁷ Srov. Tamtéž.

²⁸ Srov. ARIÉS, P. *Dějiny smrti II*. Praha: Argo, 2000. ISBN: 80-7203-293-3. s. 13.

„Za renesance a reformace se stala sebevražda častější; v XVIII. století je již možno dokázat chorobnou sebevražednost a v našem (20. stol.) století již docela všeobecnou a velmi silně rozšířenou. Pro posledních sto let se dá s naprostou evidencí dokázat, že sebevražď ve všech evropských státech přibývá pravidelně a že tato chorobná náchylnost ustavičně zesiluje.“²⁹

V 18. století pokračoval boj církve proti sebevrahům. Církev usilovala o to, aby si lidé uvědomili, že pokud si sáhnou na život, proviňují se proti Bohu, který jim život dal. Podle dochovaných svědectví křesťané, kteří chtěli umřít a měli strach z pekla, hledali východisko v páchání odporných zločinů, aby byli odsouzeni k smrti, a nemuseli tak na sebe vztáhnout ruku.³⁰

V 19. století charakterizovaly smrt dva rysy. První rys byl důvěrně prostý vztah k ní a druhý se týkal veřejné povahy smrti. Veřejně smrt probíhala odjakživa, umírající byl obklopen nejen svojí rodinou, ale také i cizími lidmi, kteří mohli přijít z ulice.³¹ Dnes to již není běžné, člověk většinou umírá sám na nemocničním lůžku.

Na konci 19. stol. byla objevena psychoanalýza, která objasňovala fenomén jednání. Církev tyto poznatky ve vztahu k sebevraždě do jisté míry zohledňovala v tom, že ne každé takové jednání musí být ze svobodné vůle, a nelze proto v tomto případě paušálně odsuzovat konkrétního „hříšníka“.³²

Během 20. století se sebevražda stává častým jevem, který není vázán na určitou konkrétní vrstvu obyvatelstva, ale týká se všech skupin lidí bez rozdílu. V České republice dochází k výkyvům, které pravděpodobně souvisely se situací ve státě (hospodářská krize, druhá světová válka aj.).³³

Sebevražda je záležitost, která dlouhou dobu dráždí svými těžko uchopitelnými podněty celou lidskou společnost. Motivy vedoucí jedince k rozhodnutí, které je

²⁹ MASARYK, T., G. *Sebevražda hromadným jevem společenským moderním osvěty*. s. 139-140.

³⁰ Srov. Tamtéž, s. 341.

³¹ Srov. ARIÉS, P. *Dějiny smrti I*. Praha: nakladatelství Argo, 2000. ISBN 80-7203-286-0. s. 32-33.

³² Srov. MONESTIER, M. *Dějiny sebevražď: dějiny, techniky a zvláštnosti dobrovolné smrti*. s. 343.

³³ Srov. KOUTEK, J., KOCOURKOVÁ, J. *Sebevražedné chování*. s. 13.

v rozporu se základním lidským pudem sebezáchovy, jsou často námětem literárních a filmových děl, umění teologie i filozofie.

V současnosti se sociologie zabývá především vnějšími příčinami sebevražd. Snaží se najít v tomto ohledu obecné faktory, které poté klasifikuje. Objektem jejího zájmu jsou pohledy, zvyklosti a etika lidí rozdílné národnosti, etnika, náboženství aj.

Pro teologie je sebevražda především aktem proti Bohu, proti Boží lásce. Z pohledu psychologie se sebevražda chápe jako porucha sebezáchovy, jako patologie.

2.3 Sebevražda jako jev filozofický

Jak popisují výše, většina prvních záznamů a nejstarších dostupných děl ohledně sebevraždy pochází z doby antiky. Suicidium zde představuje problém filozofický.

Platon se zmiňuje o sebevraždě ve Feidonu, kde se zabývá Sokratovou smrtí. Pro Platona smrt znázorňuje pouze oddělení duše od těla. Platon sebevraždu neodsuzuje v případě, pokud by smrt měla napomoci duši dostat se do lepšího světa. Sebevraždu ovšem zakazuje a odsuzuje v případě, pokud by k ní mělo dojít z pouhé omrzelosti nebo ze strachu, vyvolaného každodenními životními útrapami. V případě, kdy se člověk zabije bez dobrého důvodu, má stát právo ho potrestat, neboť je tímto zločinem státu způsobena újma.³⁴

Podobně jako Platon, tak i Aristoteles připouští důvody, za kterých je přípustné vzít si život s tím rozdílem, že Aristoteles nahlíží na sebevraždu také jako na čin krajně zbabělý.

„Přivoditi si však smrt, abychom se vyhnuli chudobě nebo moři lásky anebo vůbec nějakému zármutku, nenáleží člověku statečnému, nýbrž spíše zbabělci; jest totiž změkčilostí vyhýbat se protivenstvím, i nepodstupuje sebevrah smrt proto, že jest to krásné, nýbrž proto, že se vyhýbá zlu.“³⁵

³⁴ Srov. PLATON. *Faidón*, Praha: Oikoymenh, 2005. ISBN: 80-85241-36-6. s. 16 – 19.

³⁵ ARISTOTELÉS. *Etika Níkomachova*, přel. Antonín Kříž. Praha: Rezek, 2013. ISBN: 978-80-86207-35-3. s. 85

Aristoteles považuje za statečného toho, kdo nemá strach před krásnou smrtí a před situacemi, kdy je smrt vysoce pravděpodobná, jako jsou např. válka, plavba po moři, nemoc aj. Odsuzuje usmrcení ze zlosti, neboť tak dotyčný jedná proti správnému úsudku, proti zákonu, tudíž i nespravedlivě. Tato nespravedlnost se dle Aristotela netýká jen sebevraha, nýbrž i obce, která také utrpí újmu.³⁶ Aristoteles zastával názor, že sebevražda oslabuje obce, jelikož jim bere užitečné občany a zároveň tento čin přivolává hněv bohů.³⁷

Některé antické směry jako např. stoicismus má ke smrti pozitivní postoj. Stoikové sebevraždu neodsuzovali, naopak ji i dovoľovali. Dle nich vše záleží na svobodném rozhodnutí, rozhodneme-li se dobrovolně ukončit svůj život, tak je to jen naše svobodné rozhodnutí. Mnozí stoikové si sami zvolili dobrovolnou smrt pro ukončení svého života.³⁸

Stoicismus se nejvíce rozvíjel v období císařství. Kvůli tomuto směru začaly být hodnoceny motivy při mravním a právním schvalování sebevraždy. Díky tomu veřejné mínění sebevraždu přijalo. Nově se naskytla možnost předložit důvody sebevraždy senátu, který rozhodl, zda bude žádost přijata, či odmítnuta. Tato možnost ovšem s sebou nesla vysoký nárůst důvodů k sebevraždě a zákonodárci připouštěli téměř všechny, dokonce i morálka v mnoha případech dobrovolnou smrt doporučovala.³⁹

Stoicismus tak umožnil mnoha lidem, kteří zjistili, že jejich cíle, ideály, vzory, jimiž se řídí a kterým věří, jsou systematicky potlačovány, a všude vítězí ti, jimiž pohrdali, odejít ze života, ve kterém dle nich nešlo již setrvat a dál žít.⁴⁰

K sebevraždě se také vyjadřoval stoický filozof Epiktétos. Ten k sebevraždě nutně vyžaduje znamení od boha. Bez tohoto znamení by se sebevražda stala nerozvážnou. Je

³⁶ Srov. Tamtéž, s. 90.

³⁷ Srov. MONESTIER, M. *Dějiny sebevražd*. s. 318.

³⁸ Srov. Tamtéž, s. 320.

³⁹ Srov. Tamtéž, s. 322.

⁴⁰ Srov. Tamtéž, s. 324.

tedy nutné si tento akt dobře promyslet. Sám bůh si nás povolá zpátky k sobě, až přijde ten správný čas. Epiktétos opakovaně zdůrazňoval inherentní povahu smrti.⁴¹

S nástupem křesťanství převládl krajně odmítavý názor na sebevraždu. Boží přikázání „Nezabiješ“ jasně zakazovalo nejen vraždu druhých, ale také zabití sebe sama.⁴²

2.4 Sebevražda jako jev psychologický

Od 19. stol., jak již bylo připomenuto, se problematika sebevraždy nahlíží také z psychologického hlediska.

Freud a s ním i spojená celá psychoanalýza nahlíží na suicidium jako na odvozeninu pudu smrti. Při sebevraždě jde o souvislosti mezi přáním zabít se, být zabit a fixním přáním zemřít. Sebevražda je považována spíše za záležitost zachování ega než jako jeho destrukce, zejména jde o odstranění externí frustrace a dosažení nesmrtelnosti.⁴³

Dle Junga je prožitek smrti nezbytnou součástí individualizace. Významné je jeho učení o archetypech. Ačkoli archetypy nejsou fyzikálně dokazatelné a nepocházejí z vnějšího hmotného světa, pravdivě popisují, jak lidská duše prožívá smyslový styk s hmotným světem. Jedná se spíše o nádherný a bohatý duševní život člověka, žijoucí náboženství, nesmrtelnou mytologii lidského světa. Pokud dojde ke ztrátě archetypů, dojde tak i k destrukci člověka, neboť vnější hmotný svět nahradí ve vědomí člověka svět ideálních forem. Člověk nemá právo oprostít se od svých archetypických kořenů, jelikož tím způsobí zločin proti své vlastní duši. Lidé často odsuzují sebevraždu druhých lidí a paradoxně zaslepeni smyslovým vztahem k hmotnému světu páchají sebevraždu vlastní duše.⁴⁴

⁴¹ Srov. RIST, J., M. *Stoická filosofie*. Přel. K. Thein. 1. vydání, Praha: Oikoymenh, 1998. ISBN: 80-86005-06-5. s. 261.

⁴² Srov. VIEWEGH, J. *Sebevražda a literatura*. Brno: Psychologický ústav AVČR, 1996. ISBN: 80-85880-10-5. s. 16 – 18.

⁴³ Srov. DRAPELA, V., J. *Přehled teorií osobnosti*, 3. vydání. Praha: Portál, 2001. ISBN: 80-7178-606-3. s. 19–29.

⁴⁴ Srov. JUNG, C., G. *Archetypy a nevědomí*. 1. vydání. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka 1997. ISBN: 80-85880. s. 133 – 134.

Hillman, americký psycholog, byl přesvědčen, že nikdo není zodpovědný nejen za život, ale i za smrt druhých, každý člověk žije svůj život a umírá sám za sebe. Každý ale zodpovídá za to, jak se na svém životě a smrti podílí. Sebevrah dává svou sebevraždou najevo, jak je egoisticky posedlý vlastní důležitostí. Svůj svět omezuje jen na své Já, na své činy, na svou smrt a nebere ohledy na své okolí.⁴⁵

Hillman tvrdí, že psychologie jako taková nevěnuje smrti postačující pozornost, jako je tomu u jiných životních banalit. Hillman si tak kladl otázku, zdali absence zájmu o toto téma v psychologii neznačí fakt, že psychologie ztratila duši a „pociťuje“ strach ze smrti.⁴⁶

Sebevraždy lze analyzovat z mnoha hledisek. Postoje společnosti se k tomuto činu měnily v souvislosti s názorem na smysl a hodnotu lidského života. V současnosti však rozlišujeme sebevražedné jednání a chování. Sebevražedné chování na rozdíl od jednání představuje širší pojem zahrnující nápady, myšlenky, výroky aj., v tomto případě nemusí dojít k sebevražednému aktu. U sebevražedného jednání jde již o behaviorální projevy, které aktivně směřují k sebevražednému činu.

Fischer a Škoda jsou názoru, že nejčastějším motivem sebevražedného jednání je únik z konkrétní zátěžové situace, kterou dotyčná osoba není schopna zvládnout jiným způsobem. Zátěž, kterou jedinec aktuálně prožívá, se jeví jako bezvýchodná, bez žádné další lepší vyhlídky. Jedince v této situaci ztrácí smysl života a tuto nestálou situaci řeší afektogenním způsobem, spočívajícím zcela ve zmaření vlastního života. Často toto jednání souvisí se strádáním v oblasti materiálních potřeb, potřeb bezpečí či jistoty. A naopak se někdy jedná jen o pokus upozornit na sebe pouhou demonstrací nebo se jedná o pokus o vydírání.⁴⁷

Rizikové faktory a spouštěče sebevražedného jednání působí na každého jedince jinak. Některé faktory působí na úrovni biologické a jiné zas na úrovni sociální. Samozřejmě na sebe tyto faktory mohou mít vzájemně vliv, mohou se doplňovat a

⁴⁵ Srov. HILLMAN, J. *Duše a sebevražda*. 1. vydání. Praha: Sagittarius. ISBN: 80-901898-4-9. s. 11 – 20

⁴⁶ Srov. Tamtéž.

⁴⁷ Srov. FISCHER, S., ŠKODA, J. *Sociální patologie: Analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. 1. vydání. Praha : Grada Publishing, a.s., 2009 . ISBN 978-80-247-2781-3.s. 185.

v některých případech

i zesilovat. Vliv může mít také zkušenost sebevražedného jednání v blízkém okolí.⁴⁸

Múhlpachr zastává názor, že postoj u dětí k sebevraždě se s věkem mění, ale i v tomto případě je velmi důležitá rodinná situace, spokojenost ve škole, vrstevnická pozice a zejména také i sociálně-ekonomická stabilita rodiny. U dospělých jedinců má pak vliv sociální status, míra stresu, určitá možná sociodeviace a také zdravotní stav. U mužů hraje velkou roli ekonomická bída, konflikty v povolání apod. Na ženy oproti tomu působí přátelské a rodinné vztahy, láska aj.⁴⁹

É. Durkheim nabízí čtyři typologie sebevražedného jednání:

- **Egoistická sebevražda** – Tento typ sebevraždy se hodnotí jako projev individualismu, tedy k povýšení individuálního „já“ nad sociální „já“. Jedná se o přirozenou volbu jedince, která je častější tam, kde jedinec není tolik vázán na rodinu či jinou skupinu.
- **Altruistická sebevražda** – Zde se jedná zejména o projev náboženské či politické oddanosti. Charakteristická pro tradiční společnost s vysokou mírou integrace. Lze říci, že se jedná v podstatě o nedostatečnou individualizaci.
- **Anomická sebevražda** – Tato sebevražda souvisí s moderním uspořádáním společnosti, bez jasně daných pravidel a omezujících norem. Lidé ztrácejí realistický pohled na svou situaci, a jelikož nedochází k naplnění jejich očekávání, jsou tak náchylnější k uskutečnění sebevraždy.
- **Fatalistická sebevražda** – Zde se jedná o opak anomické sebevraždy, která vyplývá z velké míry regulace ve společnosti.⁵⁰

⁴⁸ Srov. Tamtéž, s. 188.

⁴⁹ Srov. MÜHLPACHR, P. *Sociopatologie*. 1. vydání. Brno : Masarykova univerzita, 2008. ISBN 978-80-210-4550-7. s. 115.

⁵⁰ Srov. Tamtéž, s. 121.

Se sebevražedným jednáním je také spojena celá řada psychologických výzkumů. souvisejících s jednáním sebevraha a zaměřujících se na postižení některých jeho psychických, převážně osobnostních vlastností. Cílem psychologického výzkumu je odhalit specifické osobnostní rysy sebevraha, které by poté mohly být vnímány jako predispoziční sféry suicidiálního jednání. V této podobě výzkumu lze využít při práci se strukturou

a dynamikou zkoumané osoby jakékoliv psychologické metody. Teprve v posledních patnácti letech se vyskytly metodiky týkající se přímo suicidiálních vlastností. Cílem těchto metod je odhalit potencionálního sebevraha v běžné společnosti.⁵¹

Během výzkumu sebevraždy lze využít mnoho psychologických testů. Pro představu uvedu dva, které se zaměřují na stejný cíl, ale použití technik je odlišné.

První z nich je MMPI (Minnesota Multiphasic Personality Inventory). Jedná se o dotazník postihující různé aspekty osobnosti, jako je tělesný stav, životní zvyky, rodinné a manželské poměry, vztahy ke společnosti, psychopatologické symptomy, morální a obecně lidské postoje apod. Díky této rozsáhlé škále podkategorií se jedná o jeden z nejrozsáhlejších dotazníků vůbec.⁵²

Druhý typ testu, který uvedu, je projekční obrazově frustrační test Rosenzweigův. Metodika tohoto testu má odhalit typické způsoby reakce v každodenních situacích a zátěžích. Průběh zmíněného testu spočívá v tom, že vyšetřovaný jedinec se ztotožní s anonymními osobami, které jsou znázorněné na jednotlivých obrázcích, na které následně reaguje slovní odpovědí. Znázorněné osoby jsou vždy zasazeny do určité stresové situace. Tento test je pro výzkum významný zejména proto, že odhaluje agresivní a autoagresivní tendence.⁵³

Existuje mnoho dalších jiných testů, dotazníků a metodik, které představují velkou škálu uplatnění. Díky tomuto rozsáhlému uplatnění nejrůznějších psychologických technik ve výzkumu sebevražednosti se zvýšila snaha vypracovat

⁵¹ Srov. VIEWEGH, J. *Sebevražda a literatura*. s. 51.

⁵² Srov. Tamtéž, s. 53

⁵³ Srov. Tamtéž.

speciální metodiky, které by zkoumaly výši sebevražedného rizika. Tímto úkolem se obzvláště zabýval švýcarský lékař Walter Pödlinger, který se snažil vypracovat na statistickém podkladě metodiku, která by byla schopna zaujmout psychopatologické, psychologické a sociální faktory suicidiálního vývoje. Bohužel se dosud nepodařilo vytěsnit jeden primární faktor, který by mohl být označen jako typický pro suicidium.⁵⁴

2.5 Sebevražda jako jev etický

Obzvláště důležitým pohledem na sebevraždu je pohled etický. Etika v průběhu vývoje staletí dochází v této otázce k různým závěrům. Teologická etika nahlíží na sebevraždu na základě zjevného Božího slova.

Od dob Augustinových byla sebevražda chápána jako „vražda sebe sama“. Sebevražda znamenala hřích, kterým člověk upadá do zatracení Božího i společenského. V novověku bylo toto pojetí ve své krajní podobě právem přezkoumáváno.

Velmi důležitým aspektem sebevraždy v Teologii je motivace, která je pro její spáchání a pochopení velmi důležitá. Z hlediska motivace lze tak rozlišit následující typologii sebevražd:

1. Sebevražda jako poslední východisko z utrpení. Jako poslední východisko z akutní nouze. Může se jednat o utrpení fyzické v podobě vážné nemoci či týrání, nebo o utrpení psychické v podobě např. ztráty blízkého člověka, zaměstnání, z pocitu marnosti apod.
2. Sebevražda jako mučednictví, tzv. jako oběť sebe sama za ideály nebo hodnoty, které jedinec vnímá jako vyšší, cennější než samotný život. V tomto případě lze uvést např. čin studenta Jana Palacha, který obětoval svůj život na protest proti potlačování svobody a pasivnímu přístupu veřejnosti.

⁵⁴ Srov. Tamtéž, s. 55.

3. Sebevražda jako hrdinský čin zasluhující úctu. Tento motiv lze spatřovat především v americké armádě, která překvapivě uděluje mnoho posmrtných vyznamenání vojákům, kteří se vrhli s granátem v ruce na nepřitele.
4. Sebevražda jako důsledek duševní nemoci.⁵⁵

Po Augustinovi představuje druhou nejvýznamnější osobu, která se zabývala sebevraždou, Tomáš Akvinský, který z velké části na Augustina navazuje.⁵⁶ Tomáš Akvinský se tématem sebevraždy zabývá v Sumě theologické v rámci otázky o vraždě a odpovídá na otázku, zdali je vůbec možná situace, kdy je člověku dovoleno zabít sebe sama. U pěti příkladů, kdy by mohla být sebevražda odpuštěna a omluvena, oponuje argumenty, proč tak nelze uskutečnit. Potvrzuje závěry Augustina a odkazuje na některé jeho příklady. Akvinský souhlasí s Augustinovým výkladem pátého přikázání a začlenil k jeho požadavku zákaz sebevraždy.⁵⁷ Toto tvrzení se vyskytuje ve všech jeho uvedených příkladech.

Prvním příkladem zmiňuje, že žádný člověk nemůže sobě učinit nespravedlnost, vražda odporuje spravedlnosti. Akvinský zmiňuje, že vražda je hřích, tudíž odporuje nejen spravedlnosti, ale i lásce, kterou vlastní každý člověk sám k sobě. Z tohoto tedy vyplývá, že sebevražda je hřích vůči sobě samému.⁵⁸

Druhý příklad se týká dovolení zabít zločince veřejnou mocí.⁵⁹ Akvinský tvrdí, že člověka lze soudit a trestat veřejnou mocí, ale zdůrazňuje, že nikdo nemůže být sám sobě soudcem.⁶⁰

⁵⁵ Srov. DROGE, A., TABOR, J., *A Noble Death: Suicide and Martyrdom Among Christians and Jews in Antiquity*. 1. vydání. SanFrancisko: Harper SanFrancisko, 1992. ISBN: 978-0060620950. s. 122.

⁵⁶ Srov. LANE, T. *Dějiny křesťanského myšlení*. přel. J. Bartoň a kol. Praha: Návrat domů, 1999, ISBN: 80-85495.47-3. s. 111.

⁵⁷ Srov. ŠRAJER, J. *Suicidium, sebeobětování nebo mučednictví?* Praha: Triton, 2009. ISBN: 978-80-7387-291-5. s. 138.

⁵⁸ Srov.: Summa theologiae II-II, q. 64 a. 5 ad 1: *K prvnímu se tedy musí říci, že vražda je hřích, nejen že odporuje spravedlnosti, nýbrž také, že odporuje lásce, kterou má mít každý sám k sobě. A s této strany sebevražda je hřích vůči sobě samému. Vůči pak společnosti a Bohu má ráz hříchu i proto, že je protilehlá spravedlnosti.*

⁵⁹ Srov. Summa theologiae II-II q. 64 a. 5 ad 2: *Ten, kdo má veřejnou moc, může dovoleně zabít zločince, tím, že může jej souditi. Nikdo však není sám svým soudcem. Proto není dovoleno majícímu veřejnou moc zabít sám sebe pro jakýkoliv hřích. Je mu však dovoleno udati se soudu jiných.*

⁶⁰ Srov. Tamtéž.

Za třetí Akvinský uvádí případ, kdy se člověk spácháním sebevraždy vyhne většímu zlu jako např. bídnému životu či hanebnosti nějakého hříchu. Akvinský respektuje, že člověk je svým strůjcem skrze svobodné rozhodování. Člověk je schopný rozhodovat o sobě, ale přechod do jiného života závisí na Boží vůli a nepodléhá tak svobodnému rozhodování. Z toho důvodu se člověk nesmí zabít ani v případě, kdy se chce vyhnout strastem všedního života. Zabít se znamená větší zlo, než vyhnout se menšímu zlu. Akvinský v tomto bodě zmiňuje i případ, kdy je žena znásilněna. Není jí dovoleno se zabít, neboť spáchání sebevraždy je mnohem větší zločin. Z těchto případů Akvinský sestavil žebříček hříchů, mezi které patří smilstvo, cizoložství, vražda a nejtěžší je sebevražda, a to z důvodu, že člověk škodí sám sobě, a co je závažnější, člověku nezbývá čas na pokání.⁶¹

Ve čtvrtém příkladu zmiňuje smrt Samsona, který zabil sám sebe a je považován za svatého. Akvinský zde souhlasí s Augustinem, že Samosona poučil Duch svatý stejně tak jako svaté ženy, které jsou v křesťanství také uctívány i přesto, že se v období pronásledování též zabily.⁶²

Poslední příklad pojednává o Razisovi, který spáchal sebevraždu z obav před pronásledováním a zajetím. Akvinský je toho názoru, že čin, kdy člověk spáchá sebevraždu pro dobro ctnosti, je činem statečným, ale není pravá statečnost si sám sobě způsobit smrt, aby se trestu vyhnul. Takže přesto, že Razisův čin měl nějakou

⁶¹ Srov. Summa theologiae II-II q. 64 a. 5 ad 3: *K třetímu se musí říci, že člověk je pánem sebe skrze svobodné rozhodování. A proto dovoleně může člověk rozhodovati o sobě v těch, která náležejí k tomuto životu, který je řízen svobodným rozhodováním člověka. Ale přechod z tohoto života k jinému šťastnějšímu nepodléhá svobodnému rozhodování člověka, nýbrž moci Boží. A prosto není dovoleno člověku zabít sebe, aby' přešel ke šťastnějšímu životu. Podobně ani, aby se vyhnul jakýmkoliv strastem přítomného života. Protože poslední zlo tohoto života, a nejhroznější, je smrt, jak je patrné z Filosofova, ve III. Ethic. A proto přivoditi si smrt k uniknutí jiným strastem tohoto života je vzíti na se větší zlo k uniknutí menšímu zlu.*

⁶²Srov. Summa theologiae II-II q. 64 a. 5 ad 4: *Ke čtvrtému se musí říci, že jak praví Augustin, v I. O Městě Božím: "Ani Samson není jinak omluven, že sebe s nepřáteli zbořením lamu rozdrtil, leč že skrytě to poručil Duch Svatý, jenž skrze něho činil zázraky." A týž důvod udává u některých svatých žen, které v době pronásledování se zabily, jejichž památka se v Církvi slaví.*

podobu statečnosti, rozhodně se tak nejednalo o pravou statečnost jako spíše o změkčilost ducha neschopného nést zlo trestu.⁶³

Zásluhou Augustina se na sebevraždu nenahlíží jako na hřích, ale jako na zločin. Sebevražda tak byla zahrnuta pod vraždu, která je ospravedlnitelná jen v případě spravedlivé války. Jen zřídkakdy se učenci zmínili, co nastane po smrti sebevraha. Augustin zmiňuje, že lepší život sebevrahy nečeká.⁶⁴

Za zmínku také stojí, že někteří církevní otcové poukazovali na rozdílnost dobrovolné smrti spáchané křesťanem a heretikem. Heretici podle nich nemohli mít nikdy dobrý důvod ke spáchání sebevraždy. Čin dobrovolné smrti byl omluven v případě spáchání křesťanem, stejný skutek u nekřesťana byl odmítnut.⁶⁵

Z výše uvedeného tak vyplývá, že sebevražda byla v křesťanství vždy přísně odsuzována a kritizována. Jednalo se o čin, který byl v rozporu s lidskou důstojností, s hodnotou života, s láskou k sobě samému a především s láskou k Bohu.

V tomto kontextu se nabízí otázka, zdali je přesto možné sebevraždu někdy považovat za přípustnou? Dnešní teologicko–etická diskuze o přípustnosti sebevraždy má dvě roviny. První rovina úvah se zabývá možností připustit si sebevraždu jako jediné východisko z tíživé a bezvýchodné situace. Druhá uvažuje o možnosti sebevraždy jako sebeobětování. V obou zmíněných případech se vychází ze všeobecně uznávané premisy: život není absolutní, nýbrž fundamentální hodnota.⁶⁶

⁶³Srov. Summa theologiae II-II q. 64 a. 5 ad 5: *K pátému se musí říci, že ke statečnosti náleží, aby někdo se nestranil snést smrt od druhého pro dobro ctnosti a aby se vyhnul hříchu. Ale že někdo sám sobě způsobí smrt, aby se vyhnul zlům trestu, má jakousi podobu statečnosti, protože někteří sami sebe zabili, domnívajíce se, že jednají statečně, z jejichž počtu byl Razias. Není to však pravá statečnost, nýbrž spíše jakási změkčilost ducha, neschopného snést zla trestu, jak je patrné z Filosofova, ve III. Ethic., a z Augustina, v I. O Městě Božím.*

⁶⁴ Srov. DROGE, A., TABOR, J. *A Noble Death: Suicide and Martyrdom Among Christians and Jews in Antiquity*. s.5.

⁶⁵ Srov. Tamtéž, s. 168.

⁶⁶Srov. ŠRAJER, J. *Suicidium, sebeobětování nebo mučednictví?* s. 159.

Pokud chceme zhodnotit přípustnost sebevraždy v tíživé a bezvýchodné životní situaci, nebo z důvodu obrany a ochrany vyšších hodnot, je důležité se vrátit k argumentačním pozicím morálně teologické tradice, zejména k teologickému argumentu výhradních dispozičních Božích práv.⁶⁷

V teologickém argumentu Božích práv je obsažen požadavek „*Cti svůj život, protože Ti byl dán Bohem*“.⁶⁸ Bůh chová ke každému člověku lásku, tato láska trvá v každé situaci. Lidský život se tak nestane nesmyslným, pokud je najednou spojen s utrpením, nebo pokud je člověk nějakým způsobem postižený či omezený.⁶⁹

Teologická perspektiva vylučuje existenci jakékoliv životní situace, která by byla pro člověka neřešitelná. Vylučuje tak možnost řešit ji způsobem sebezabití. Na tomto místě by měla být přijatelnější výzva k hledání cest pro vyřešení obtížné situace či obnovení porušených vztahů

Teologičtí etikové, kteří připouštějí sebevraždu jako východisko z bezvýchodné situace, tak nemohou doložit žádný skutečný argument, který by přímé zabití z jakýchkoliv důvodů ospravedlnil.

2.6 Shrnutí

- Sebevražda lidi doprovází již po celá staletí. Jedná se o úmyslné a vědomé ukončení života, zjednodušeně lze říci, že se jedná o poruchu sebezáchovy. Motivace ke spáchání tohoto činu mohou mít různou podobu, ve většině případů je ale nejsilnějším impulzem tíživá životní situace. Již od dob antiky se sebevražda stává běžnou záležitostí.
- Platon i Aristoteles sebevraždu odsuzují, i když připouštějí důvody, za kterých je přípustná. Nesmí se ovšem jednat jen o pouhou zbabělost, zoufalost, strach či omrzelost. V této souvislosti vystává otázka, zda je sebevražda záležitostí odvahy, nebo zbabělosti? Je odvaha vzít si život a podstoupit riziko, že se pokus nemusí zdařit? Nebo je to jen zbabělost, kdy člověk není schopen situaci čelit a vyřešit ji? Lze vůbec na sebevraždu takto nahlížet?

⁶⁷ Srov. Tamtéž, s. 163.

⁶⁸ Srov. Tamtéž, s. 164.

⁶⁹ Srov. Tamtéž.

- Hillman se domnívá, že každý člověk žije a umírá jen sám za sebe a zodpovídá se za to, jak se na svém životě a smrti podílí. Dle něj dává svou smrtí sebevrah najevo, jak je posedlý sám sebou, svým egem a důležitostí. Svůj život omezuje jen na své já, své činy a nebere ohledy na své okolí. I přestože může být sebevrah často přesvědčen, že svým aktem ostatním uleví, není tomu tak, často se můžou ze strany příbuzných objevit výčitky
- Křesťanství sebevraždu odsuzuje a odmítá. Odkazuje na Boží přikázání „nezabiješ“ a na Boží lásku. Tomáš Akvinský uvádí tři argumenty proti sebevraždě. Jedním z argumentů je názor, že člověk nepatří sám sobě, ale Bohu, tudíž nemá právo si sám vzít život.

3 Sebeobětování

Ve třetí části se naše pozornost zaměřuje na fenomén sebeobětování. I když v tomto případě se jedná o jistou formu sebezabití, která je ale od sebevraždy a mučednictví zcela odlišná.

3.1 Vymezení pojmu sebeobětování

Pod pojmem sebeobětování je chápáno jednání, které plyne z „*dobrovolného a svobodného rozhodnutí obětovat vlastní život v zájmu hodnot, které mají aktuálně zdánlivě větší cenu.*“⁷⁰ Člověk tak obětuje svůj život, aby potvrdil důležitost a význam své hodnoty, aby poukázal na její vážnost, změnil společenské postoje apod. V této situaci není tak důležité zemřít jako spíše svým činem dosáhnout něčeho významného. Je důležité si uvědomit, že klíčový rozdíl mezi sebevraždou a sebeobětováním spočívá v tom, že obětuje-li člověk sám sebe, jedná tak v zájmu hodnot, v zájmu společnosti. Jinými slovy před ničím neutíká.⁷¹

Šrajer sebeobětování hodnotí jako „*čin usmrcení sebe sama na základě specifické nadosobní motivace.*“⁷² Při sebeobětování chybí vědomá touha zemřít a stimulem je smrt ve smyslu oběti pro blaho druhých lidí, společnosti nebo idealistických cílů.⁷³

Sebeobětování stejně jako sebevražda jsou globálním označením pro rozličné jednání, pestrá svým původem, motivací a etiologií.⁷⁴ K sebeobětování dochází v intenzivních situacích, kdy se jedinec rozmýšlí pod vlivem výjimečného duševního stavu nadšení

a vzrušení, fascinován představou hrozící tragédie, nebo ztráty milované osoby. Při sebeobětování může člověk také jednat z okamžitého popudu, který vyplývá ze

⁷⁰ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2004. ISBN: 80-7178-802- 3. s. 490.

⁷¹ Srov. Tamtéž. 133.

⁷² ŠRAJER, J. *Suicidium, sebeobětování nebo mučednictví?* s. 41

⁷³ Srov. KOUTEK, J., KOCOURKOVÁ, J. *Sebevražedné chování*. s. 33.

⁷⁴ Srov. VIEWEGH, J. *Sebevražda a literatura*. s. 21.

vštípených
a vžitých zásad a tradice.⁷⁵

Viewegh upozorňuje na to, že někteří autoři mají tendenci přiřazovat sebeobětování k sebevraždě, druzí ho vnímají jako zvláštní kategorii. Toto rozličné hodnocení pramení zejména z odlišných vlivů tradic. Viewegh proto vyznačuje dva aspekty, dle kterých lze sebevraždu a sebeobětování lépe definovat:⁷⁶

- 1) Sebeobětování a sebevražda jsou hraniční formy jednání, které se rodí ze společného základu. Obě znázorňují, ač tragickým způsobem, dispozici a možnost člověka potvrdit vědomým sebezničením určitý hodnotový postoj.
- 2) Sebeobětování je souhrnné označení pro rozličná jednání, která se od sebe odlišují způsobem provedení, stimulem a původem. Podobně je tomu ovšem i v případě sebevraždy.

Viewegh jako příklad sebeobětování uvádí případ matky, která se bez rozmyslu vystaví nebezpečí při záchraně svého dítěte. Jedná z okamžitého instinktu, kde hlavním cílem je záchrana zdraví a života dítěte. V této situaci by mělo sebeobětování podobu sebezabití.⁷⁷

Opačným příkladem sebeobětování lze uvést vědce, který vědomě riskuje svůj život tím, že na sebe aplikuje chemické preparáty. Tento čin bude pravděpodobně hodnocen jako sebevražedný a bude zařazen do speciální kategorie tzv. heroických sebevražd, kde hlavním cílem je oběť za určitý ideál. Zčásti se jedná určitě o jistou formu sebeoběti, a nikoliv o nemotivované sebezabití.⁷⁸

Viewegh pak dále za jednoznačné sebeobětování hodnotí čin katolického kněze Maxmiliána Kolbeho, který v roce 1941 dobrovolně obětoval svůj život za svého

⁷⁵ Srov. PROKOP, J. O Sebevraždě. s.14 in ŠRAJER, J. ŠRAJER. J. *Suicidium, sebeobětování nebo mučednictví?* s. 41.

⁷⁶ Srov. VIEVEGH, J. *Sebevražda a literatura.* s. 21.

⁷⁷ Srov. VIEVEGH, J. *Sebevražda a literatura.* s. 21.

⁷⁸ Srov. Tamtéž.

spoluvězně v koncentračním táboře.⁷⁹ Viewegh Kolbeho čin hodnotí jako příklad dilematu, ve kterém je zvažována cena vlastního života oproti životu druhého. Kolbe se nakonec přiklání k prioritě zachránit život spoluvězně. Tato priorita se pro něj stala významnější než vlastní vůle přežít.⁸⁰

Zajímavé odlišení sebeobětování od sebevraždy popisuje filozof a spisovatel Jean Améry. Ten se domnívá, že sebeobětování je pouze označením přirozeného sklonu ke smrti. Jako příklad trauřale uvádí Ježíše Krista umírajícího na kříži. Je toho názoru, že Kristus nejen oslovoval Boha nechápaje, že jej opustil, ale současně jako by chtěl před lidmi poukázat na fakt, že ať je dobře, nebo špatně, stejně jednou všichni zemřeme. Dle něj navíc mučedník od sebevraha nezná přesný okamžik své smrti a jeho jednání nemůže být nikdy zcela dobrovolné. Mučedník na rozdíl od sebevraha může být nakonec ušetřen a dostat milost.⁸¹

Dle Améryho sebevrah umírá z vlastního přesvědčení a milost si může přidělit jen on sám. Pokud se pro svoji milost sám nerozhodne, neexistuje žádná instance, která by jej mohla považovat za nesvobodného. Améry se dále domnívá, že jedinec, který se rozhodne pro sebevraždu, často volí způsoby, které s sebou přináší možnost návratu zpátky do života. Jako příklad popisuje požití prášků na spaní, které jsou dávkovány tak, že lze předvídat, zda ke smrti dojde, či nikoliv.⁸²

K tématu sebeobětování se také vyjadřoval Tomáš Garrigue Masaryk, který tento čin dokonce označoval jako nejvyšší lidskou ctnost na rozdíl od sebevraždy, kterou hodnotí negativně. Zároveň ale přiznává, že životní síla je zde obětována mnohem častěji, než je nutné.⁸³

Srovnám-li čin sebeobětování se sebevraždou, může se zdát, že vymezení pojmu sebeobětování s sebou nese pozitivní konotace. Šrajer ale poukazuje na to, že taková interpretace může být zavádějící. Hlavní roli zde hraje přecenění a nebezpečí zkreslení

⁷⁹ Srov. Tamtéž.

⁸⁰ Srov. Tamtéž.

⁸¹ Srov. AMÉRY, J. *Vztáhnout na sebe ruku: rozprava o dobrovolné smrti*. Praha: Prostor, 2010. ISBN: 978-80-7260-230-8. , s. 104-105.

⁸² Srov. Tamtéž, s. 105.

⁸³ Srov. MASARYK, T., G. *Sebevražda hromadným jevem společenským moderním osvěty*. s.16.

pohledu na to, pro co se jedinec rozhodne nasadit vlastní život. V některých případech také často chybí dostatečné docenění nebezpečí, kterému se člověk dobrovolně vystavuje. Dále je také důležité poukázat na protichůdné objektivní a subjektivní hodnocení přinesené oběti. Šrajer také upozorňuje na situace, kdy se sebeobětování může stát projevem protestu, který dosvědčuje nesouhlas s během událostí.⁸⁴

Odlišné posuzování sebevraždy a sebeobětování je zapříčiněno i vlivy různých kultur. V evropské kultuře je sebevražda často morálně odsuzována a zavrhována. Je hodnocena jako projev egoismu na rozdíl od sebeobětování, které je pozitivně hodnoceno.⁸⁵

Hodnocení a zařazení daného činu z psychologického hlediska záleží bezesporu na primárním úmyslu jedince. K sebeobětování se rozhodne člověk, který by si sice přál žít, ale i přesto volí smrt, neboť je to dle něj jediný způsob, kterým může uskutečnit své morální přesvědčení.

Sebeobětování jde také srovnat s altruistickou sebevraždou. Pro altruistickou sebevraždu je rovněž charakteristické nasazení pro druhé. V porovnání se sebevraždou je ovšem u altruistické sebevraždy u sebevraha přítomen zřetelný úmysl zemřít. Člověku, který se rozhodne pro altruistickou sebevraždu, je zřejmé, že efektem jeho činu bude smrt, zatímco u člověka, který se rozhodne pro sebeoběť, občas existuje možné východisko, že zůstane na živu.⁸⁶

Je možné se domnívat, že člověk, který se rozhodne sebeobětovat, zároveň kalkuluje i s určitým druhem „zisku“. Očekává, že svým činem způsobí nějakou výhodu nebo změnu aktuální situace. Z jeho pohledu tak jeho čin tak nemusí být prospěšný jen jednotlivci, skupině, ale i celé společnosti. Zároveň ale dotyčný člověk, který se pro čin sebeobětování rozhodne, může jediné chovat naději, že jeho oběť opravdu změní následující vývoj situace.

⁸⁴ Srov. ŠRAJER, J. *Suicidium, sebeobětování, nebo mučednictví?*. s. 42.

⁸⁵ Srov. VIEWEGH, J. *Sebevražda a literatura*. s. 19.

⁸⁶ Srov. Tamtéž, s. 21.

Hlavní rozdíl ve vnímání sebevraždy a sebeobětování je v naší společnosti ten, že součástí pojmu sebevraždy je slovo vražda, která po celá staletí s sebou nese negativní význam (a jedná se o negativní, nemorální čin) a naopak pojem sebeobětování, kde součástí je pojem oběť, automaticky v lidech vyvolává lítost a obdiv, i přestože, jak již uvádím výše, výsledek těchto činů je vždy stejný.

3.2 Shrnutí

- Sebeobětování znamená jednání, které plyne z dobrovolného a svobodného rozhodnutí obětovat vlastní život v zájmu hodnot, které mají aktuálně zdánlivě větší cenu. Člověk tak obětuje svůj život, aby potvrdil důležitost a význam své hodnoty, aby poukázal na její vážnost, změnil společenské postoje apod. V této situaci není tak důležité zemřít jako spíše svým činem dosáhnout něčeho významného.
- K sebeobětování dochází v intenzivních situacích, kdy se jedinec rozmýšlí pod vlivem výjimečného duševního stavu nadšení a vzrušení, fascinován představou hrozící tragédie, nebo ztráty milované osoby. Při sebeobětování může člověk také jednat z okamžitého popudu, který vyplývá ze vštípených a vžitých zásad a tradice.
- Tomáš Garrigue Masaryk čin sebeobětování považoval za nejvyšší lidskou ctnost na rozdíl od sebevraždy, kterou hodnotí negativně.
- Odlišné posuzování sebevraždy a sebeobětování je zapříčiněno i vlivy různých kultur. V evropské kultuře je sebeobětování kladně hodnoceno na rozdíl od sebevraždy, která je morálně odsuzována, zavrhována a je hodnocena jako projev egoismu.
- Při porovnání sebeobětování s altruistickou sebevraždou se ukazuje, že zatímco v případě altruistické sebevraždy efektem činu je smrt, u sebeobětování je snaha zůstat na živu.

4 Mučednictví

Mučednictví lze považovat zvláště za náboženský fenomén, přestože v současnosti spojován s islámem sehrává významnou roli ve všech monoteistických náboženstvích.

Mučednictví je často nesprávně chápáno jako akt sebeobětování. Mezi mučednictvím a sebeobětováním je ale rozdíl. V případě mučednictví se mučedníkovi v tradičním náboženském pojetí dostává úcty a jeho čin je opakovaně a trvale připomínán a vyzdvihován. U sebeobětování se jedná o akt usmrcení sebe sama na základě specifické nadosobní motivace.⁸⁷

I v případě srovnání sebeobětování se suicidiem je zřejmý rozdíl. V případě suicidia pramení tento čin z egoismu a jedná se převážně o čin destruktivní. Sebeobětování vychází z altruismu a jde spíše o čin konstruktivní.⁸⁸

4.1 Význam a původ slova mučednictví

Původní význam slova mučednictví pochází z řeckého „martyr“ a znamená svědek, tzv. svědek života a vzkříšení Krista. Toto označení se také ale používalo pro křesťany, kteří pro svou víru zahynuli.⁸⁹ Tento obraz znázorňuje tzv. pasivního mučedníka, který obětoval svůj vlastní život a stal se obětí určité represe či pronásledování.

V judaismu bývá někdy jako mučednictví hodnocena hromadná sebevražda mužů, žen a dětí, kteří byli součástí posádky pevnosti Masada. Všichni sebevraždu spáchali v momentě, kdy bylo jasné, že se Římanům pevnost podaří dobýt.⁹⁰

⁸⁷ Srov. ŠRAJER, J. *Suicidium, sebeobětování, nebo mučednictví?* s. 41-42.

⁸⁸ Srov. Tamtéž.

⁸⁹ PAPUŠEK, D., *Mučedník* in PAVLINCOVÁ, H., HORYNA, B. *Judaismus, křesťanství, islám*. 2. přeprac. a rouš. vydání. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2003. ISBN: 80-7182-165-9. s. 220.

⁹⁰ Srov. Tamtéž, s. 232.

Dle Khosrokhavara lze rozlišit dva typy mučedníků – obranný a útočný. Přesvědčení obranného mučedníka nezahrnuje násilí, primárním cílem je především ochrana a obrana své víry či přesvědčení. Typickým příkladem je dle Khosrokhavara křesťanský mučedník, ale tento typ se vyskytuje i v jiných náboženských systémech, např. v buddhismu.⁹¹ Útočný mučedník aktivně uplatňuje násilí, účastní se násilí a jeho oběť žádá i oběti z řad protivníků.⁹²

Mučednictví nutně nemusí souviset jen s náboženskými pohnutkami. Dokladem je deset příslušníků Irské republikánské armády, kteří zahynuli ve vězení poté, co drželi protestní hladovku.⁹³

Crenshaw spatřuje v hladovkách rozdílný způsob protestu, poněvadž v tomto činu si vykonavatel bere sám sebe za rukojmí. Pokud totiž budou jeho podmínky splněny, může žít. Smrt v tomto případě není pro dosažení cíle zcela nezbytná. Přesto nesou oba činy – jak protestní hladovka, tak sebevražedný útok – vzájemnou podobu v důrazu kladeném na oběť a mučednictví.⁹⁴ V případě hladovky dle mého názoru však rozhodně šlo o sebevraždu, neboť každý člen skupiny se rozhodl dobrovolně vyhladovět, tudíž zemřel „vlastní rukou“.

4.2 Mučednictví jako jev filozofický

Nejen dobrovolnou smrtí, ale i mučednictvím se zabývala celá řada filozofů, církevních učitelů a otců.

Představitel alexandrijské školy Klement Alexandrijský sebevraždu odmítá. Sám se snažil zachytit podstatné rozdíly mezi oprávněným zabitím sebe sama a

⁹¹ Srov. KHOSROKHAVAR, F. *Les nouveaux martyrs d'Allah*. Paris: Flammarion, 2003 ISBN: 978-2080800848. s. 14-15.

⁹² Tamtéž.

⁹³Srov. HEITHIR, B., *Irská republikánská armáda in týdeník Respekt*. [online][cit.2017.1.1]Dostupné na: WWW:<https://www.respekt.cz/tydenik/1991/39/irska-republikanska-armada-v>

⁹⁴ Srov. CRENSHAW, M. „Suicide“ Terrorism in Comparative Perspective [online], in: *Countering Suicide Terrorism*, The International Institute for Counter-Terrorism, An International Conference at the Interdisciplinary Center in Herzliya, 2000, .[cit..2017.25.1] Dostupné na WWW: <http://www.ict.org.il/var/119/51563/Countering%20Suicide%20Terrorism.pdf>

neoprávněným ukončením života. Klement dobrovolnou smrt považuje za závažný hřích. Sebevraha hodnotí stejně jako vraha a hodnotí jej jako nečistého. I přestože Klement sebevraždu zavrhuje, hovoří také i o rozumných důvodech, které mohou sebevraždu ospravedlnit. Uvádí, že dobrý člověk může rozumným způsobem svůj život ukončit, pokud jej někdo zbaví možnosti jednat, a tak mu nezbývá už ani naděje ani jednání.⁹⁵

Klement kritizuje dobrovolné mučednictví, dle něj se má každý člověk před pronásledováním zachránit a nemá pronásledovatele vyprovokovat k polapení, jelikož pokud tak učiní, za jeho smrt bude vinen jen on sám, neboť „dráždil šelmu“.⁹⁶

Jeden z nejsnaživějších církevních otců, pokud se jednalo o dobrovolnou smrt, byl Tertullianus, který zastával opačný názor než Klement. Pro Tertulliana byla sebevražda jistým způsobem úniku.⁹⁷

V období perzekuce neviděl jinou možnost úniku než v mučednictví či odpadlictví. Dle něj byla smrt v takovéto situaci povinností každého křesťana. Pro Tertulliana byl mučedník každý, kdo trpěl v důsledku pronásledování. Tertullian právě naopak opovrhoval těmi, kteří před pronásledováním utíkali a odkláněli se tak od své víry.⁹⁸

Origenés, představitel alexandrijské školy, vnímal mučednictví jako povinnost a nutnost. Sám Origenés byl ochoten dobrovolně se vrhnout do boje a jít vstříc nebezpečí. V této době bylo dobrovolné mučednictví rozšířeným úkazem.⁹⁹

Origenés podobně jako Tertullianus vnímá mučednictví jako druhý křest. Byl toho názoru, že hřích spáchaný po křtu vodou může být odpuštěn jen křtem krve.

⁹⁵ Srov. MALENOVÁ, A. *Teologické pohledy na sebevraždu ve starověkém a středověkém křesťanství*.

Bakalářská diplomová práce. Brno, 2011.[online][cit.2017.1.1]Dostupné na:WWW.https://is.muni.cz/th/342167/ff_b/Bakalarska_prace.pdf , s. 12.

⁹⁶ Srov. Tamtéž, s. 13.

⁹⁷ Srov. Tamtéž, s. 15.

⁹⁸ Srov. MALENOVÁ, A. *Teologické pohledy na sebevraždu ve starověkém a středověkém křesťanství*.

Bakalářská diplomová práce. Brno, 2011.[online][cit.2017.1.1].Dostupné na:WWW.https://is.muni.cz/th/342167/ff_b/Bakalarska_prace.pdf. s 15

⁹⁹ Srov. Tamtéž, s.16

Origenés v žádném případě neodsuzoval a nekritizoval dobrovolnou smrt a převrátil kategorie hodnocení. Dle něj bylo vězení svobodou, smrt byla život a dobrovolná smrt byla cesta k nesmrtelnosti.¹⁰⁰

Svatý Augustin, jak uvádím výše, se tématem sebevraždy zabývá v několika svých dílech. Z důvodů nejasností, kdo je mučedníkem a kdo sebevrahem, cítil Augustin potřebu tyto pojmy od sebe rozlišit. Zastával názor, že pravého mučedníka nedělá trest, ale příčina.¹⁰¹

Augustin neoznačoval za mučedníky donatisty, kteří se pod hrozbou perzekuce zabili, vnímal je jako kriminálníky, kteří porušili zákon. Augustin svými názory posílil rozdělení mezi dvěma kruhy dobrovolné smrti: sebevraždou a mučednictvím. Sebevražda je dle něj hřích a zločin. Mučednictví je ušlechtilé. Augustinovo rozlišení bylo natolik přesvědčivé, že přetrvávalo dlouhou dobu.¹⁰²

4.3 Mučednictví jako jev psychologický

Psychologie jako obor nevěnuje mučednictví takovou pozornost jako výše uvedenému suicidii. Mučednictví, mučedník je v psychologii spíše hodnocen ve vztahu k partnerovi.

V psychologii bývá jako mučedník označována osoba s pasivně agresivní poruchou osobnosti. V tomto případě jde o člověka, který se zcela obětuje pro svou rodinu, to bývá velmi časté u žen, muži se často obětují pro svou práci. Tento člověk dobrovolně trpí. Nikomu se nesvěřuje, jen lékaři. Často dochází k tomu, že lékaře zahrnuje svými stížnostmi, obviňuje druhé za své neštěstí, přičemž zdůrazňuje, že se na ostatní nezlobí. Člověk s touto poruchou nerad přebírá za sebe zodpovědnost, rád se lékaři podřídí, ale následně si bude stěžovat, že jej lékařský zákrok poškodil. „Mučedník“ v tomto smyslu očekává, že mu bude pomoženo, aniž by musel něco na sobě změnit.¹⁰³

¹⁰⁰ Srov. Tamtéž.

¹⁰¹ Srov. Tamtéž, s. 22.

¹⁰² Srov. Tamtéž, s. 31.

¹⁰³ Srov. HOSÁK, L., HRDLIČKA, M., LIBIGER, J. a kolektiv. *Psychiatrie a pedopsychiatrie*. Praha: Karolinum, 2015. ISBN: 978-0-246-2998-8. s.598.

Tento typ mučedníka nezná slovo „ne“, nikdy nic neodmítne. Tito lidé nestrpí omezení své přítomnosti ve vašem životě. Ke svému životu potřebují vděčnost a jsou až chorobně závislí na pocitu vlastní užitečnosti a potřebnosti. Pokud tomuto člověku dáme jen náznak toho, že jej v danou chvíli nepotřebujeme, objeví se u nich pocit dotčení, nepochopení a viny. Jedna z hlavních příčin, proč k takovému chování u těchto osob dochází, je vnitřní silná touha po lásce. Lásce, které se jim v dětství nedostávalo, museli si ji bolestně vykupovat dobrým chováním a popřením vlastních přání ke spokojenosti druhých.¹⁰⁴

V případě mučednictví však nejde o žádnou psychopatologii, jako by se tomu mohlo zdát v případě sebevražedných teroristů. Izraelský psycholog Ariel Merari, specialista na sebevražedné útoky, se domnívá, že žádný z teroristů, kterými se zabýval, nevyjadřoval jasné příznaky psychopatologie. Naopak sebevražedný terorista musí být velmi spolehlivý. Mimo jiné musí dokázat překonat strach a stres, kterému se vystavuje v okamžiku, kdy si je vědom, že se nedokladně blíží jeho smrt. Tváří v tvář k sobě samému musí zachovat klid. Martin Mehler na internetových stránkách České psychoanalytické společnosti uvádí, že se jedná spíše o extrémní rozvinutí něčeho, co v sobě ukrývá každý člověk.¹⁰⁵

Audrey Kurt Croninová upozorňuje na to, že tradice heroického mučednictví, kdy se hrdina obětuje proto, aby zachránil život své skupiny či národa, je pevným prvkem mnoha sekulárních tradic. Mučednictví tak proto nemusí vždy souviset jen s náboženstvím a rozhodně se nejedná o akt vlastní jenom islámu, jak se mnozí domnívají.¹⁰⁶

Lze říci, že se jedná o jakousi podobu extrémně dotaženého altruismu. A tuto vlastnost všichni do jisté míry máme. Každý člověk je altruistický v rozdílné míře, někdo k tomu mohl být vychován víc a někdo méně.

¹⁰⁴ Srov. LARIN, I. *Emoční závislost – když máte za partnera mučedníka*. Pro náladu.cz [online][cit. 2017.1.1] Dostupné na: WWW: <http://www.pronaladu.cz/emocni-zavislost-kdyz-mate-za-partnera-mucednika/>

¹⁰⁵ Srov. TIPPEL, T., H. *Jeden za všechny všichni za jednoho . Psychologie sebevražedného útoku*. Mezi břehy.cz [online][cit.2017.1.1] Dostupné na: WWW:<https://tippelt.wordpress.com/category/etc/publicistika/jeden-za-vsechny-a-vsichni-za-jednoho-psychologie-sebevrazedneho-terorismu/>

¹⁰⁶ Srov. Tamtéž.

4.4 Mučednictví jako jev etický

Tomáš Akvinský pojednává o mučednictví v rámci ctností. Dle něj by se člověk neměl dobrovolně vystavovat situacím, které by jej k mučednictví mohly vést. Pokud se přesto ale v takové situaci člověk vyskytne, měl by v ní obstát. Podobně jako Augustin tím zároveň vyslovuje názor, že je důležitá zejména příčina utrpení, na kterém mučednictví závisí, nikoliv podstoupení utrpení.¹⁰⁷

Mučednictví je aktem lásky, neboť právě láska je jeho první a hlavní pohnutka, která zakládá jeho záslužnost a potvrzuje se statečností. Akvinského chápání mučednictví v rámci ctností také vyjadřuje, že dokonalé mučednictví sice žádá, aby někdo podstoupil smrt pro Krista, ale jedinou příčinou není jen víra v Boha.¹⁰⁸

Důvodem k mučednictví nemusí být jen věrnost víře. Důvodem k tomu mohou být

i jiné ctnosti. Z tohoto lze tedy odvodit, že skutky všech ctnostní, pokud se vztahují k Bohu, jsou jistá vyznání víry, díky kterým víme, že tyto skutky od nás Bůh požaduje a následně

i odměňuje. Dle tohoto mohou být důvodem mučednictví. V křesťanském pojetí je mučednictví neoddělitelně spojováno s láskou, pravdou, spravedlností a svobodou. Křesťanské mučednictví potvrzuje víru v Boha, který je Pánem a přítelem života.¹⁰⁹

Často je hlavním motivem mučedníka právě snaha prosadit svoji víru, ideu či pravdu. Ale je mučednickou smrtí pravda opravdu posílena? Jiří Novák, duchovní učitel, tvrdí, že pokud je člověk jakkoliv usmrčen za pravdu, tak pravda jednoduše prohrála. Pravda v tomto případě byla ponížena, zastavena, zesměšněna, potupena a především oslabena.¹¹⁰

¹⁰⁷ Srov. ŠRAJER, J. *Suicidium, sebeobětování, nebo mučednictví?* s. 142.

¹⁰⁸ Srov. ŠRAJER, J. *Suicidium, sebeobětování, nebo mučednictví?* s. 143.

¹⁰⁹ Srov. Tamtéž, s. 143 - 144.

¹¹⁰ Srov. NOVÁK, J. *Mučednictví jako cesta k ovládnutí světa I.* Nová duchovní cesta.cz [online][cit. 2017.1.1] Dostupné na: [WWW:http://www.novaduchovnicesta.cz/clanky-iv-50-59/a51b-mucednictvi-jako-cesta-k-ovladnuti-lidstva-ii/](http://www.novaduchovnicesta.cz/clanky-iv-50-59/a51b-mucednictvi-jako-cesta-k-ovladnuti-lidstva-ii/)

Je důležité si uvědomit, že jakékoliv násilné ukončení vlastního života je hazardem nejen se svým tělem, ale také se svým duchovním vývojem. A na tomto faktu nezmění nic ani slova druhých, kteří tento akt budou posléze hodnotit jako hrdinský čin. Pokud se člověk ocitne v situaci, kdy chce bojovat proti určité formě zla, je potřebné, aby k tomu použil takové nástroje, které budou směřovat přímo proti této formě zla, nikoliv proti sobě samému, jako je tomu v případech mučednictví. K tomu, aby člověk mohl účinně bojovat proti organizovanému zlu, je podstatné, aby zůstal ve hmotě, jelikož zde ve hmotě má k dispozici všechny potřebné podmínky a nástroje k tomu, aby zlo odstranil. Dobrovolným zřeknutím se a zmařením svého života už nemůže účinně změnit ani sebe, ani situaci zde ve hmotném světě.¹¹¹

4.5 Shrnutí

- Mučednictví sehrává významnou roli ve všech monoteistických náboženstvích. Mučedník je osoba, která pro svou víru, pravdu, pro svůj ideál položí svůj život.
- V křesťanství je mučednictví nejvíce spojováno s obdobím perzekuce. Dle Terulliana byla smrt v tomto případě povinností každého křesťana a naopak opovrhoval každým, kdo tak neučinil a zbaběle před pronásledováním utíkal. Také Origenes vnímal mučednictví jako povinnost a nutnost, dobrovolnou smrt nekritizoval ani neodsuzoval.
- Augustin vnímal rozdíl mezi mučednictví a sebevraždou. Sebevraždu považoval za hřích a mučednictví za ušlechtilé a hrdinské.
- V psychologii bývá pojmem mučedník označována osoba s pasivně agresivní poruchou osobnosti. V tomto případě jde o člověka, který se zcela obětuje pro svou rodinu, to bývá velmi časté u žen, muži se často obětují pro svou práci. Tento člověk dobrovolně trpí. Nikomu se nesvěřuje, jen lékaři. Často dochází k tomu, že lékaře zahrnuje svými stížnostmi, obviňuje druhé za své neštěstí, přičemž zdůrazňuje, že se na ostatní nezlobí. „Mučedník“v tomto smyslu očekává, že mu bude pomoheno, aniž by musel něco na sobě změnit.

¹¹¹ Srov. Tamtéž.

- V případě mučednictví však nejde o žádnou psychopatologii, jako by se tomu mohlo zdát v případě sebevražedných teroristů. Izraelský psycholog Ariel Merari, specialista na sebevražedné útoky, se domnívá, že žádný z teroristů, kterými se zabýval, nevyjadřoval jasné příznaky psychopatologie.
- Audrey Kurt Croninová upozorňuje na to, že tradice heroického mučednictví, kdy se hrdina obětuje proto, aby zachránil život své skupiny či národa, je pevným prvkem mnoha sekulárních tradic. Mučednictví tak proto nemusí vždy souviset jen s náboženstvím a rozhodně se nejedná o akt vlastní jenom islámu.
- Tomáš Akvinský pojednává o mučednictví v rámci ctností. Dle něj by se člověk neměl dobrovolně vystavovat situacím, které by jej k mučednictví mohly vést. Pokud se přesto ale v takové situaci člověk vyskytne, měl by v ní obstát
- Mučednictví je aktem lásky a potvrzuje se statečností. Akvinského chápání mučednictví v rámci ctností vyjadřuje, že dokonalé mučednictví sice žádá, aby někdo podstoupil smrt pro Krista, ale jedinou příčinou není jen víra v Boha.

5 Eutanazie

„Nejen eutanazie, ale už sama žádost o ni vždycky znamená selhání. Selhání lékaře, selhání společnosti, selhání okolí žadatele nebo žadatele společného.“¹¹²

Marie Svatošová

Další významnou částí, vzhledem k cíli, resp. otázce diplomové práce je problematika eutanazie. Jde při ní také o formu asistované sebevraždy, kdy se člověk dobrovolně rozhodne z důvodu utrpení ukončit svůj život s lékařskou pomocí a pod lékařským pohledem.

5.1 Význam a původ slova eutanazie

Pojem eutanazie představuje složeninu dvou řeckých slov: „eu“ – dobrý a „thanatos“ – smrt. V doslovném překladu lze říct, že jde o „dobrou smrt“. Původním významem tohoto slova, které ovšem bylo v průběhu doby různě upravováno, byla všestranná pomoc umírajícímu jedinci.¹¹³

Již staří Řekové se zabývali otázkou krásné a harmonické smrti a zároveň Římané pak zavedli termín „exitus“ (nebojácné skonání života). V současnosti se setkáváme s mnoha definicemi pojmu eutanazie, která je zpravidla vnímána jako usmrcení / zabití člověka, a to nejen na vlastní žádost. Odpůrci eutanazie užívají výrazy, jako je např. vražda, zabití. Zastánci eutanazie uplatňují výrazy, jako je ukončení života, usmrcení apod. Díky těmto citovým zabarvením jednotlivých slůvek se zdůrazňuje kladný, či záporný postoj k dané problematice.¹¹⁴

Existuje nespočetné množství různých definic, které tento pojem charakterizují. Pro představu uvádím dvě z nich:

¹¹² SVATOŠOVÁ, M. AZCITÁTY.CZ[online][cit.2017.1.1] Dostupné na: WWW:<http://azcitaty.cz/marie-svatosova/7331/>

¹¹³ Srov. VOZÁR, J. *Pojem eutanazie*. Právnický. Teoretický časopis pro výuku státu a práva, 1996, roč. 135, č. 3, ISSN: 0231-6625. s. 221-223.

¹¹⁴ Srov. Tamtéž.

- *„Eutanazie je vědomé a úmyslné provedení činu s jasným záměrem ukončit život jiného člověka za následujících podmínek: subjektem je kompetentní informovaná osoba s nevléčitelnou chorobou, která dobrovolně požádala, aby její život byl ukončen; jednající ví o stavu této osoby a o jejím přání zemřít a páchá tento skutek s prvořadým úmyslem ukončit život této osoby; a skutek je proveden se soucitem a bez osobního zisku.“¹¹⁵*
- *„Eutanazie je úmyslné usmrcení člověka na jeho opakovanou žádost jinou osobou (lékařem). Asistovaná sebevražda je úmyslné usmrcení člověka jím samotným na jeho opakovanou žádost, přičemž lékař připraví takové prostředky, aby se pacient mohl sám usmrtit. Odstoupení od léčby s následkem smrti znamená, být si vědom smrtelnosti člověka, ve smrti jej neopustit, provázet ho kvalitní péčí (ošetřovatelskou, psychologickou a spirituální) a léčbou (zejména bolesti). Odstoupit ale od lékařských zásahů, které by vedly k umělému prodlužování života člověka. Takovýto komplexní přístup k pacientovi je podstatou paliativní medicíny.“¹¹⁶*

Dle mnohých vědců nelze tento pojem jednoznačně vymezit, neboť převážně starší literatura jej dělí podle několika kritérií. Nejčastěji se můžeme setkat s dělením eutanazie na pasivní a aktivní, vyžádanou a nevyžádanou. Aktivní eutanazii se rozumí cílené usmrcení pacienta aktivním zákrokem vedoucím ke smrti. Pasivní eutanazie je chápána jako ukončení lékařské léčby a péče držící pacienta při životě.¹¹⁷

Důležitou roli zde hraje fakt, zda nemocný tento krok chtěl, nechtěl, nebo byl dokonce proti své vlastní vůli usmrcen. O vyžádanou eutanazii se jedná v případě, pokud o ni pacient žádá sám pro sebe. O nevyžádanou se pak naopak jedná tehdy, když o ni pacient nepožádal, například pro mentální nezpůsobilost. V tomto kontextu se pak lze dostat k tzv. nedobrovolné eutanazii, která byla dokonce uskutečněna proti vůli

¹¹⁵ MUNZAROVÁ, M. *Eutanazie, nebo paliativní péče?* Praha: Grada, 2005. ISBN: 8024710250 s. 49

¹¹⁶ MUNZAROVÁ, M. *Eutanazie, nebo paliativní péče?* Praha: Grada, 2005. ISBN: 8024710250 s. 49

¹¹⁷ Srov. VOZÁR, J. *Pojem eutanazie*. Právník. Teoretický časopis pro výuku státu a práva, 1996, roč. 135, č. 3, ISSN: 0231-6625 s. 221–222.

pacienta. Mimo tyto základní pojmy lze popsat různé kombinace jako např. vyžádanou eutanazii, pasivní nevyžádanou eutanazii, aktivní nedobrovolnou eutanazii apod.¹¹⁸

V kontextu s pojmem eutanazie je dobré vysvětlit i další dva pojmy, dystanázii a ortotanázii, které se někdy rovněž považují za eutanazii. V případě dystanázii se jedná

o snahu lékařů udržet nemocného člověka co nejdéle při životě i za cenu utrpení, bolesti aj. Jedná se o přístrojový život, umělé přežívání apod., primárním cílem je zabránit člověku v tom, aby zemřel přirozeným způsobem. Ortotanázii je pak opak dystanázii a lze ji považovat za synonymum pro pasivní eutanazii. V praxi se ovšem tento termín neujal. Jestliže pacient ukončí svůj život sám, ale za pomoci rad od lékaře, jedná se o asistovanou sebevraždu nebo rovněž suicidium s asistencí lékaře. Zde je zdůrazňován úmysl zabití na vlastní žádost pacienta.¹¹⁹

5.2 Historie eutanazie

Společně s proměnou společenského vývoje se proměňoval také pohled společnosti na problematiku umírání, smrti a možnost dobrovolného ukončení života. Od antiky až do současnosti se střídala období, kdy byla sebevražda kritizována, odsuzována a postihována, s obdobími, kdy byla uznávána a snášena. V některých kulturách a zemích byla považována za řádný a mravný způsob smrti. Křesťanská tradice sebezabití odmítala a vnímala ji jako vzpouru proti Bohu. Sebezabití bylo vnímáno jako smrtelný a ničím neospravedlnitelný hřích. S nástupem renesance a osvícení se tento náboženský postoj zmírňuje.¹²⁰

Jakékoliv odlišné názory a postoje neměly vlivy na základní postoj lékařské profese, jejíž základní etické zásady vychází z Hippokratovy přísahy.

Hippokratova přísaha byla ve své době etickým kodexem malé a izolované skupiny, jejíž morálka se odlišovala od tehdejších praktik a běžného myšlení. Tyto zásady trvaly

¹¹⁸ Srov. Tamtéž.

¹¹⁹ Srov. ŠTĚPÁN, J. *Právo a moderní lékařství*. Praha: Panorama, 1989. ISBN: 80-7038-068-3. s. 112-113.

¹²⁰ Srov. ŠRAJER, J. *Suicidium, sebeobětování nebo mučednictví?* s. 26-29.

celá dlouhá staletí a staly se základem etických kodexů přetrvávajících dodnes.¹²¹ Hippokratovská tradice, jejíž kvintesencí je Hippokratova přísaha, jasně zakazuje usmrcení člověka a shodně tak zakazuje pomoc při sebevraždě. Toto jednání je v rozporu s lékařskou profesí, jejímž hlavním úkolem je starat se o zdraví a život pacienta. Současně ale stanovuje mezní hodnoty pro případ, kdy je již nemožné poskytnout pomoc vedoucí k vyléčení. V tomto případě má lékař dbát na tišení negativních příznaků a neprodlužovat zbytečně utrpení umírajícího.¹²²

5.3 Eutanazie jako jev filozofický

K problematice eutanazie se vyjadřovala celá řada významných myslitelů již v období antiky. Mezi nejznámější myslitele této doby lze řadit Platona, Aristotela a Senecu. Nejedná se o názory na problematiku eutanazie tak, jak ji chápeme a vnímáme dnes, ale jde o pohled na lidský život a svobodnou volbu člověka zvolit si svoji smrt, a to z různých příčin.

Platon nebyl obecně zastáncem dobrovolného ukončení života. Za určitých okolností dobrovolné usmrcení ovšem připouštěl. Bylo dle něj možné, pokud bylo ve prospěch obce. Důvody, které Platon uváděl, by se dnes mohly hodnotit jako utilitaristické, neboť větším dobrem pro celek byla smrt již neužitečného či špatného člověka než jeho další život. Ve svém díle „Ústava“ zmiňuje lékaře a soudce, kteří mají pečovat o zdravé a mravné občany, kteří jsou pro obce prospěšní, ale „*lidi nezdravé, pokud jsou nezdraví tělesně, nechají zemřít, ty pak, kteří mají duši v základě špatnou a nezhojitelnou, sami usmrtí. Tak aspoň se to ukázalo být nejlepší, jak pro nemocné samotné, tak pro obec*“.¹²³

Podobně pak uznával usmrcení postižených či jinak nedokonalých novorozenců. Tento jeho postoj byl součástí jeho představy o zachování úrovně třídy strážců. Tato sestava měla být sestavena jen z těch nejlepších a nejstatečnějších jedinců, což mělo

¹²¹ Srov. MUNZAROVÁ, M. *Vybrané kapitoly z lékařské etiky: smrt a umírání*. 2. opravné vydání. Brno: Masarykova Univerzita v Brně. 2002. ISBN: 80-210-3017. s. 25-26

¹²² Srov. KUŘE, J. *Dobrá smrt*. K filosofickému ujasnění pojmu eutanazie. *Filosofia*. 2007, roč. 62, č. 3. ISSN: 0046-385X. s. 224

¹²³ PLATÓN. *Ústava*. 3. opravené vydání. Praha: Oikoymenh, 2001. ISBN: 80-7298-024-6. 409e-410a.

být zajištěno tak, aby nejlepší muži souložili s nejlepšími ženami. V dialogu „Faidón“ vyjadřuje Platon přesvědčení, že člověku není povoleno vlastní vůlí ukončit svůj život, neboť takovéto jednání je neoprávněné a protíví se vůli bohů.¹²⁴

Shodně s Platonem o dobré smrti uvažuje Aristotelés. Také o ní uvažuje zejména z hlediska povinností vůči obci, které má člověk plnit. Na rozdíl od Platona u Aristotela nenalzáme pochopení pro sebezabití v případě kruté a těžké nemoci. I v této situaci má být člověk silný a statečný a nadále má být příkladem ostatním, jelikož utrpení vnímá jako jakýsi test ctnosti.¹²⁵

Aristoteles hovoří o smrti, která je nejhorší ze všech věcí, je koncem života, po kterém již nic není. Vůči smrti se člověk může zachovat se vznešeností, statečností či zbabělostí. Dle něj je krásná smrt taková, jíž statečný člověk beze strachu za jakýchkoliv okolností čelí.¹²⁶

Velmi vlivným představitelem pozdního proudu stoické filozofie byl Seneca. Seneca pokládal rozhodnutí člověka ukončit svůj život za velmi významné z hlediska jeho svobodné vůle. V jeho argumentování je dokonce chápána jako snad jediný skutečně svobodný čin.¹²⁷

Stoikové nezakazují sebevraždu z důvodu ohledu na společnost a občanskou povinnost, jako je tomu u Platona a Aristotela, naopak ji chápou jako záležitost zcela individuální.

U stoiků je záležitost života a smrti vnímána jako záležitost zcela indiferentní. Dle nich neexistuje názor, který by zakazoval vzít si život za všech okolností. Samotný čin je bezvýznamný, záměr je to, co musí být ospravedlnitelné a rozumné. Seneca zdůrazňuje obecnou platnost práva na sebevraždu, jehož důvodem by ale neměla být zbabělost nebo nuda.¹²⁸

¹²⁴ Srov. PLATÓN, *Faidón*. 61c.

¹²⁵ Srov. MUNZAROVÁ, M. *Eutanazie nebo paliativní péče?*. s. 26.

¹²⁶ Srov. ARISTOTELEŠ, *Politika*. 3 vydání. Praha: PBTisk Příbram, 2009. ISBN 80-86027-30-9.7,1335b, 20,25.

¹²⁷ Srov. RIST, J., M. *Stoická filosofie*. s. 243.

¹²⁸ Srov. Tamtéž, s. 247-249.

Seneca kritizuje filozofy, kteří o sebevraždě smýšlí negativně a odsuzují ji. Domnívá se, že tímto nesouhlasem a postojem se stávají nesvobodnými. Mimo to se také vyjadřuje ke kvalitě života a rozhodnutí ukončit život ve vhodný čas, jelikož není nutné lpět na životě za každou cenu: „*Vždyť dobrem není žít, nýbrž dobře žít*“.¹²⁹

Lze říci, že u Senecy je oproti názorům předchozích dvou filozofů značný a zřetelný rozdíl v chápání člověka. Na rozdíl od Platona a Aristotela je kladen větší důraz na individualitu člověka a nenachází se zde povinnost žít a konat ve prospěch společnosti. „Dobrá smrt“ je taková, jež přijde v pravou chvíli a je na svobodném rozhodnutí člověka, kdy zvolí, že ona chvíle právě nastala.

Během 15. a 16. století se začíná měnit středověký obraz světa a role člověka v něm. Nastává věk renesance – období kdy stále platí křesťanské morální principy, mezi něž mimo jiné také patřila víra v posvátnost lidského života. Přes převládající pojetí sebevraždy jako morálně nepřipustného činu se ale přesto začaly objevovat názory, které ji naopak za morálně přípustný čin považovaly. Začíná tak nový proces, který postupně osvobozuje čin sebevraždy z pole působnosti náboženství a argumentuje ji z pohledu filozofického a medicínského, což se naplno projevuje v 19. století. Toto období se z historického pohledu na sebevraždu stává také významným, protože se zde poprvé od antiky objevuje pojem eutanazie.¹³⁰

I v období renesance a novověku existovala celá řada filozofů, kteří se vyjadřovali k tématu eutanazie. V diplomové práci zmiňují názory Francise Bacona, Davida Huma a Immanuela Kanta.

Francis Bacon byl v novověku prvním, kdo pojem eutanazie použil. Ve svém díle „*Of the Advancement and Proficiency of Learning of the Partitions of Sciences*“ zmiňuje lékařskou profesi a argumentuje, jak by se měli lékaři chovat k nemocným a umírajícím lidem. Mimo jiné také zdůrazňuje, že se lékaři nesnaží vyhledávat ty nejlepší léky, nevěnují tolik pozornosti původu vzniklé nemoci a raději ji hodnotí za nevléčitelnou.¹³¹

¹²⁹ SENECA, A., L. *Výbor z listů Lucilioví*. Vydání druhé. Praha: Svoboda, 1987. ISBN 25-076-87. ep.70.

¹³⁰ Srov. DOWBIGGIN, I. A *Concise History of Euthanasia: Live, Death, God, and Medicine*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers, 2007. ISBN: 978-0-7425-3111-6. s. 20-21.

¹³¹ Srov. ŠPINKOVÁ, M., ŠPINKA, Š. *Euthanasie: víme, o čem mluvíme?*. Praha: Cesta domů, 2006. ISBN: 80-239-8592-2. s. 6-7

Přes všechny výtky si Bacon váží úřadu lékaře, a to zejména z toho důvodu, že dokáže navracet zdraví. Rovněž si cení toho, že k tomuto povolání také patří i tišení bolesti

a utrpení v okamžiku, kdy uzdravení není již možné. Z tohoto důvodu lékaře vyzývá, aby využili všech svých schopností a možností moderní medicíny tak, aby se zmírnilo utrpení během umírání a aby přechod ze života k smrti byl lehký.¹³²

Eutanazii Bacon vnímá shodně jako v antice, jako dobrou a lehkou smrt spojenou s duševní rovnováhou. Tato duševní rovnováha a příprava je individuální záležitostí každého jednotlivce a je argumentována jako „vnitřní eutanazie“ (euthanasia interior).¹³³ Současně

u něj vstává aspekt novověké víry ve všeobecný vědecký pokrok, který má být člověku užitečný ve všech oblastech jeho života, tedy i na jeho konci. Baconův požadavek na pomoc poskytovanou využitím všech dostupných moderních prostředků medicíny pro zmírnění utrpení smrti je nazývána „vnější eutanazie“ (euthanasia exterior).¹³⁴ Dle Bacona, aby byla smrt dobrá, musí být v rovnováze a musí na ni být připraveno jak tělo, tak i duše.

David Hume se k tématu sebevraždy vyjadřuje v eseji „On Suicide“, která vyšla až po jeho smrti v roce 1783. Hume v ní pranýřuje postoje a pověry křesťanské tradice, která člověka nabádá za všech okolností zůstat naživu. Dle těchto argumentů sebezabití porušuje řád stanovený Bohem a vylučuje výsadu, že Bůh je ten, kdo stanovuje trvání a běh každého života. Hume svými argumenty usiluje o pochopení, že sebevražda není porušení povinnosti vůči Bohu a není ani přestupkem vůči společnosti ani vůči sobě samému, jak uvádějí Aristoteles a Tomáš Akvinský.¹³⁵

Hume zdůrazňuje malý význam lidského života v rámci celého univerza a přirovnává jej k životu ústřice. Zastává názor, že pokud by zničení lidského života bylo trestné a Bůh to považoval za zásah do svých práv, tak by stejně neetické bylo jednání, jež by vedlo

¹³²Srov. Tamtéž, s.

¹³³ Srov. Tamtéž, s.7

¹³⁴ Srov. Tamtéž.

¹³⁵ Srov. HILLMAN, J. *Duše a sebevražda*. 1. vyd. Praha: Sagittarius, 1997. ISBN 80- 901898-4-9. s. 35

k záchraně či prodloužení života, neboť i to by bylo narušením běhu přírody a vzepření se vůči Bohu.¹³⁶

Také si pokládá otázku, proč vší mocí prodlužovat život, který je prožíván v utrpení a v neštěstí? A děkuje Bohu za to, že dává možnost úniku: „*Když nalehnu na svůj meč, pak smrt, již se mi tak dostane, pochází z rukou Božích stejně, jako kdyby mě rozsápal lev, nebo bych se zřítíl do propasti, nebo zemřel na vysokou horečku.*“¹³⁷

Posledním filozofem, kterého ve své diplomové práci zmiňuji, je Immanuel Kant.

„*Ptám se jen sebe: můžeš chtít, aby se tvá maxima stala i obecným zákonem? Jestliže ne, pak je zavrženíhodná, a to ne kvůli škodě, kterou by mohla způsobit tobě nebo druhým, ale proto, že není vhodná jako princip možného obecného zákonodárství.*“¹³⁸

V pohledu na sebezabití jsou názory Immanuela Kanta Humovým protipólem. Kant Humovy pozice kritizuje a odsuzuje. Jeho kritika vychází z kategorického imperativu a pojetí autonomie. Vysvětluje je v díle „*Základy metafyziky mravů*“, kde interpretuje svůj záporný postoj k sebevraždě.

Kant se domnívá, že ve světě ani mimo něj neexistuje nic, co můžeme považovat za dobré mimo dobrou vůli, jen ta může být dobrá, vše ostatní může být jak dobré, tak škodlivé. Dobrá vůle dle něj není dobrá tím, co činí, co vytváří, není dobrá pro výsledek jednání, ale tím, že je dobrá sama o sobě. Nelze ji hodnotit skrze to, co se díky ní stane. Pokud se kvůli působení negativních vlivů z okolí úmysl dobré vůle nezdaří, nic to nemění na jejím původně dobrém úmyslu. Pokud byly vynaloženy všechny způsoby a prostředky k jeho naplnění, nelze jí nic vytknout.¹³⁹

Pokud jde o jednání, je třeba vždy konat z pocitu povinnosti, a to za všech okolností,

i přes nechuť a odpor vlastního já. Dle Kanta je pak takové jednání skutečně morálním,

¹³⁶Srov. Tamtéž, s.

¹³⁷HILLMAN, J. *Duše a sebevražda*. 1. vyd. Praha: Sagittarius, 1997. ISBN 80-901898-4-9. s.

¹³⁸KANT, I. *Základy metafyziky mravů*. 2. vydání. Praha: Svoboda, 1990. ISBN: 80-205-0152-5. s. 67

¹³⁹KANT, I. *Základy metafyziky mravů*. s. 57-58.

zakotvené ve vůli a nikoliv v citové náklonnosti. Skutečně morálním jednáním je, pokud se člověk dokáže oprostít od vášní, citů, instinktů a rozmarů, toho je člověk schopen ve chvíli, kdy se řídí zákonem, který si sám ze své vůle pro sebe stanovil a jenž se může stát obecně platným.¹⁴⁰ Z tohoto vyplývá autonomie a skutečná svoboda člověka. Dle Kanta se tímto principem povinnosti má lidské jednání řídit vždy, a to i ve chvíli rozhodnutí, zda žít, či nežít.¹⁴¹

Kant se dále vyjadřuje k sebezabití v souvislosti s povinnostmi vůči sobě, zejména pak se sebeláskou. V případě, kdy budě člověk o sebevraždě uvažovat a pokusí se stanovit pro toto jednání maximu, která by mohla obecně platit, zjistí, že princip sebelásky nelze vytyčit všeobecným zákonem:

„Někdo, kdo pro celou řadu zlých událostí, které se nahromadily až k beznadějnosti, cítí znechucení ze života, má ještě tolik rozumu, že si položí otázku, zda se snad nepříčí povinnosti k sobě samému vzít si život. Tu zkusí, zda maxima jeho jednání může být obecným přírodním zákonem. Jeho maximou však je: ze sebelásky si učiním principem, že si vezmu život, hrozí-li při svém dalším trvání více zlem, než aby sliboval příjemnosti. Zbývá ještě otázka, zda se tento princip sebelásky může stát obecným přírodním zákonem. Ale tu bude hned patrné, že příroda, jejímž zákonem by bylo zničit život na základě téhož počítku, jehož určením je život podporovat, by sama se sebou byla v rozporu, a nemohla by tedy jako příroda existovat. Proto se ona maxima naprosto nemůže stát obecným zákonem a v důsledku toho je v rozporu s nejvyšším principem vší povinnosti.“¹⁴²

Kant pojednává o sebevraždě i v souvislosti s ideou lidstva jako sebeúčelu, s níž je toto jednání v rozporu: *„Ten, kdo chová sebevražedný úmysl, se zeptá, zda jeho jednání může spoluexistovat s ideou lidstva jako účelu samého o sobě. Jestliže sám sebe zničí, aby unikl ze svízelné situace, pak si poslouží svou osobou, aby zachoval snesitelný stav až do konce života. Člověk však není žádnou věcí, a proto ani něčím, čeho by se dalo použít jako pouhého prostředku, nýbrž musí být vždy v každém svém jednání*

¹⁴⁰ Srov. KANT, I. Základy metafyziky mravů s. 63-64.

¹⁴¹ Srov. Tamtéž.

¹⁴² KANT, I. Základy metafyziky mravů. s. 84.

*považován za účel sám o sobě. Nesmím tedy nijak disponovat s člověkem v mé osobě, mrzačit ho, kazit nebo usmrtit.*¹⁴³

Z výše uvedeného lze odvodit, že použití svojí osoby jako nástroje k odstranění příčin utrpení, tedy k uspokojení potřeby, odporuje čistému rozumu a ani tato maxima se nemůže stát obecně platnou normou pro všechny rozumové bytosti. Také v náboženském smyslu je dle Kanta sebevražda porušením povinnosti, povinnosti, kterou má člověk vůči Bohu.¹⁴⁴

5.4 Eutanazie jako jev psychologický

Lékařský etik a katolický kněz Marek Vácha argumentuje, že lidská bytost je jednotou biologickou, psychickou, sociální a spirituální. Volba eutanazie je dle něj málokdy vedena nesnesitelnou bolestí a utrpením, jelikož paliativní péče je dnes na velmi vysoké úrovni. Domnívá se, že tyto žádosti jsou tedy často vedeny podobnými motivy, jako je tomu u sebevraždy.¹⁴⁵

Dle Váchy se jedná například o depresi a úzkost, což spadá do narušení psychologické roviny, osamocenost a nepotřebnost zasahuje sociální rovinu a ztráta smyslu života narušuje spirituální rovinu. Tyto roviny fungování jedince jsou nevléčitelnou těžkou nemocí nepochybně silně ovlivněny, ale zároveň jsou do jisté míry samostatné a nezávislé. Ne každý smrtelně nemocný pacient trpí těžkou depresí, je osamělý nebo cítí, že jeho život postrádá smysl.¹⁴⁶

Příznivci eutanazie naopak často argumentují možností volby a svobodou jedince zvolit si poslední cestu dle svého přání, než život beze smyslu. Svoboda jedince

¹⁴³ KANT, I. Základy metafyziky mravů. s. 84.

¹⁴⁴ Srov. KUŘE, J. *Dobrá smrt*. K filosofickému ujasnění pojmu eutanazie. *Filosofia*. 2007, roč. 62, č. 3, s. 229.

¹⁴⁵ Srov. DRTINOVÁ, D. *Etik: Je obrovský rozdíl, jestli zabíjí nemoc, nebo lékař*. Aktuálně.TV.[online].[cit. 2017.2.2.] Dostupné na: WWW:<http://video.aktualne.cz/dvtv/etik-je-obrovsky-rozdil-jestli-zabiji-nemoc-nebo-lekar/r~425743bc2e0211e4bf0e0025900fea04/>

¹⁴⁶ Srov. Tamtéž.

je pro zastánce eutanazie primární hodnotou, která by měla být za každé situace respektována.¹⁴⁷

Nabízí se zde ale otázka, zdali je rozhodnutí pacienta v termálním stádiu nemoci opravdu svobodné? Pavel Klener argumentuje, že psychika nemocného člověka se každý den mění. Sám se v praxi setkal s případy, kdy jej pacienti jeden den žádali o ukončení života a následující den naopak na svém životu lpěli. Je proto zřejmé, že autonomii rozhodování ovlivňuje jak samotné onemocnění, tak podávaná medikace, nebo značný vliv může mít také okolí.¹⁴⁸

Pavel Klener dále zpochybňuje roli lékaře při ukončování života. Dle něj se lékař, kterému pacient věřil, nemá stát jeho popravitel, od vykonání eutanazie není cesty zpět shodně jako od trestu smrti.¹⁴⁹

Ukazuje se, že pro eutanazii jsou především mladí lidé a lidé, kteří nemají s umírajícími žádnou zkušenost, nebo mají zkušenost negativní, kdy jim doma umíral například prarodič v bolestech a oni nebyli schopni ho od bolesti oprostít. Řešením této situace by proto měla být paliativní a hospicová péče.¹⁵⁰

Je důležité si uvědomit, že umírající se stává vulnerabilním a eutanazii může zneužít. Umírající člověk není tak silný, aby dokázal argumentovat. Snadno může mylně nabýt dojmu, že se od něj eutanazie očekává. Je proto lepší hovořit o laskavé nebo pokojné smrti ve spojení s hospicem a kvalitní paliativní péčí. Rozhodně se nelze zbavit utrpení tím, že „odstraníme“ umírajícího.¹⁵¹

Tématem eutanazie se zabýval i významný psychiatr Viktor Frankl. Frankl sebevraždu odsuzoval jako akt, který nemůže být nikdy ospravedlněn a eutanazii označoval za dehumanizaci celého lékařství. Ve svém díle „Lékař a duše“ uvádí, že úkol

¹⁴⁷ Srov. Tamtéž.

¹⁴⁸ Srov. SKÁLOVÁ, A. *Eutanazie očima různých oborů*. Umírání.cz. [online]. [cit.2017.2.2.]

Dostupné na: WWW: <http://www.umirani.cz/clanky/eutanazie-ocima-ruznych-oboru>

¹⁴⁹ Srov. Tamtéž.

¹⁵⁰ Srov. Tamtéž.

¹⁵¹ Srov. Tamtéž.

svěřený lékaři společností je pomáhat, tišit bolest a léčit v rozsahu svých schopností a možností.¹⁵²

Jako psychoterapeut, který pečoval o deprivované pacienty, byl přesvědčen, že volba sebevraždy nikdy nebude přijatelným řešením lidského utrpení. Zastával názor, že sebevraždu nelze nikdy eticky ospravedlnit a je povinností každého, přesvědčit potencionálního sebevraha, že vzít si život je absurdní, neboť život má smysl pro každou lidskou bytost a za každé situace. Žádný člověk nemůže vědět, co ho v životě ještě čeká a jaké úžasné chvíle může ještě zažít.¹⁵³

Ve svých dílech Frankl obzvláště zdůrazňoval unikátnost a jedinečnost každé lidské osoby. Takový pohled je shodný s tradiční vírou židů i křesťanů, jehož součástí je poznání, že každý jednotlivec v sobě nosí nedotknutelnou svatost, které nemůže být zbaven žádným lidským zákonem.

Frankl dále zdůrazňuje fakt, že člověk není nikdy schopen posoudit svůj život s dostatečnou objektivitou, abychom mohli dojít k závěru, že sebezabití je pro někoho vhodným východiskem. Jelikož člověk nikdy nebude sám schopný předpovědět budoucnost, je tak nemožné vědět předem, zda posuzuje situaci objektivně a správně, nebo zda se časem ukáže, že se mýlil, což by se sám už nedozvěděl.¹⁵⁴

Frankl ve své době vystupoval proti praxi eutanazie jako vážné hrozbě humánního lékařství. Je toho názoru, že lékař musí jednat jako zástupce zeslabené lidské vůle a podporovat jeho právo na život, které mu automaticky jako člověku náleží. Tato povinnost lékaři náleží i v situaci, kdy je konfrontován s člověkem uvažujícím o sebezabití, jehož život je nyní v ohrožení. Frankl se také snaží vyvrátit názor, že sebevražda může být jen rozumovou reakcí na fyzickou nebo psychickou bolest.¹⁵⁵

¹⁵²Srov. HOFFMAN, E. E. *Viktor Frankl –hlas pro život*. Getsemany.cz[online].[cit.2017.2.2.] Dostupné na:WWW: <http://www.getsemany.cz/node/1992>

¹⁵³ Srov. Tamtéž.

¹⁵⁴ Srov. Tamtéž.

¹⁵⁵ Srov. Tamtéž.

Za zmínku stojí, že eutanazii podstoupil jeden z nejznámějších psychologů a zakladatel psychoanalýzy Sigmund Freud, a to v roce 1939, kdy už pro něj bolest z nevléčitelné nemoci byla natolik nesnesitelná, že svému doktorovi řekl: „*Drahý Schre, slíbil jste mi, že mi pomůžete, když už nebudu moci dál. Jsou to pro mě hrozná muka a nemá to žádný smysl.*“¹⁵⁶ Freud umíral klidně a z vlastního přesvědčení. Doktor Schur aplikoval Freudovi malou dávku morfia, po níž upadl do bezvědomí a následně zemřel.¹⁵⁷

5.5 Eutanazie jako jev etický

Specifickou částí etiky, která se zabývá etikou v kontextu s lékařskou praxí, lidským životem a zdravím – tedy i v souvislosti s eutanazií je bioetika. Ta se objevila v souvislosti se vznikem nových problémů etického rozhodování. Jedná se o jednu z nejmladších disciplín.

Bioetické normy se zpravidla týkají zdraví člověka a způsobu péče o něj. Velmi významné jsou v bioetickém rozhodování primární bioetické principy, mezi něž můžeme řadit například princip důstojnosti, správného svědomí a princip informovaného souhlasu. Dobře nastavené svědomí je zásadní pro rozhodování v mravně složitých situacích, jako je tomu právě u eutanazie. Lékař musí rozhodovat dle objektivních norem, informovat se o všech východiscích i právech, přáních a potřebách pacientů. Žádný zákrok či terapie nelze provést bez informovaného souhlasu pacienta. Mezi další bioetické principy pak dále řadíme princip společného dobra, subsidiarity, dvojího účinku a princip legitimní kooperace.¹⁵⁸

Sebevražda je činem motivovaným různými činiteli (nemoc, agrese, volba, špatné vztahy, zoufalství aj.) Jak již uvádím výše, řada odborníků se domnívá, že k většině sebevražd dojde v důsledku zvláštního duševního stavu, v němž člověk není svobodným pánem svých vlastních rozhodnutí. Člověk v této situaci rovněž není

¹⁵⁶ ČERNOŠEK, M. *Životopis Sigmund Freud* dostupné. Příbor.cz[online].[cit.2017.2.2.]Dostupné na: WWW: <http://www.pribor.cz/www/cz/zivotopis/zacatek-rakoviny-naciste-a-smrt/>

¹⁵⁷ Srov. Tamtéž.

¹⁵⁸ Srov. ONDOK, J., P. *Bioetika, biotechnologie a biomedicína*. 1 vydání. Praha: Trion, 2005. ISBN: 80-7254-486-1. s. 51-64.

schopný objektivně a rozumově hodnotit své jednání. Lze říci, že totéž ovšem platí i v případě asistované sebevraždy nebo přání aktivní eutanazie od lékařů.¹⁵⁹

Britská filozofka Philippa Footová se domnívá, že aktem eutanazie se stávají opozitními ctnostmi spravedlnosti (očekává od nás nevměšování) a lásky k bližnímu (očekává jednání pro dobro/blaho druhých). Footová argumentuje tím, že aktivní nedobrovolná eutanazie nemůže být nikdy morálně přípustná, i přestože by vyplývala z lásky k bližnímu, jelikož porušuje spravedlnost a s ní související právo na život.¹⁶⁰

Dle Footové nedobrovolná pasivní eutanazie, dobrovolná aktivní eutanazie a dobrovolná pasivní eutanazie jsou morálně přípustné, i když z pohledu spravedlnosti a lásky k bližnímu by bylo možné také vznášet námitky.¹⁶¹

Zastánci eutanazie se sjednotili v názoru, že medicína je morální disciplína se svými určitými principy a standardy chování, které určují hranice pro to, co lékaři mohou správně konat. Dle právního etického hlediska je technika využita morálně jen v případě, pokud je v souladu s přáním pacienta. Podle druhého etického hlediska je spojena s obecnou vlídností nebo milující dobrosrdečností. Konání lékaře nemají souvislost s vůlí pacienta, ale se soucitem a lidskostí.¹⁶²

5.6 Shrnutí

- Pojem eutanazie značí složeninu dvou řeckých slov: „eu“ – dobrý a „thanatos“ – smrt. V doslovném překladu lze říct, že jde o „dobrou smrt“. V současnosti se setkáváme s mnoha definicemi pojmu eutanazie, která je zpravidla vnímána jako usmrcení / zabití člověka na vlastní žádost
- K problematice eutanazie se vyjadřovala celá řada významných myslitelů již v období antiky. Platon společně s Aristotelem uznávají usmrcení v případě,

¹⁵⁹ Srov. Tamtéž, s. 120.

¹⁶⁰ Srov. BRÁZDA, R. *Etika ctností a přirozenost dobra*. Pro-fil.cz [online].[cit.2017.2.2.]Dostupné na:WWW: <http://www.phil.muni.cz/journals/index.php/profil/article/view/1346/1622>

¹⁶¹ Srov. Tamtéž.

¹⁶² Srov. MACH, J.: *Eutanázie-pohled právní a etický* in: PTÁČEK, R., BARTŮŇEK P. *Eutanazie - pro a proti*. Praha: Grada, 2012. ISBN: 978-80-262-0366-7. s. 132.

pokud je ve prospěch obce. Dle nich je větším dobrem pro celek smrt již neúčinného či špatného člověka než jeho další život.

- Stoikové sebevraždu nezakazují z důvodu ohledu na společnost a občanskou povinnost, jako je tomu u Platóna a Aristotela, naopak ji chápou jako záležitost zcela individuální. Na rozdíl od Platóna a Aristotela je kladen větší důraz na individualitu člověka a nenachází se zde povinnost žít a konat ve prospěch společnosti. „Dobrá smrt“ je taková, jež přijde v pravou chvíli a je na svobodném rozhodnutí člověka, kdy zvolí, že ona chvíle právě nastala.
- Kant se domnívá, že ve světě ani mimo něj neexistuje nic, co můžeme považovat za dobré mimo dobrou vůli, jen ta může být dobrá, vše ostatní může být jak dobré, tak škodlivé. Dobrá vůle dle něj není dobrá tím, co činí, co vytváří, není dobrá pro výsledek jednání, ale tím, že je dobrá sama o sobě. V náboženském smyslu vnímá Kant sebevraždu jako porušení povinnosti vůči Bohu.
- Kant kritizuje situaci, kdy by člověk měl použít svoji osobu jako prostředek k odstranění příčin utrpení a uspokojil by tak svou potřebu, neboť to odporuje čistému rozumu, a proto se tato maxima nemůže nikdy stát obecně platnou normou pro všechny rozumové bytosti.
- Dle Kanta je skutečně morální jednání takové, pokud se člověk dokáže oprostít od vášní, citů, instinktů a rozmarů. Toho je člověk schopen v případě, kdy se řídí zákonem, který si sám ze své vůle pro sebe stanovil a jenž se může stát obecně platnou normou.
- Příznivci eutanazie často argumentují možností volby a svobodou jedince zvolit si poslední cestu dle svého přání, než lpět na životě, který postrádá smysl. Svoboda jedince je pro zastánce eutanazie primární hodnotou, která by měla být za každé situace respektována.
- Podle Frankla, člověk není nikdy schopen posoudit svůj život s dostatečnou objektivitou, aby mohl dojít k závěru, že sebezabití je vhodným východiskem. Jelikož člověk nikdy nebude sám schopný předpovědět budoucnost, je tak

nemožné vědět předem, zda posuzuje situaci objektivně a správně, nebo zda se časem ukáže, že se mýlil, což by se sám už nedozvěděl.

6 Sociální práce s klientem ohroženým suicidálním jednáním

V předchozích částech jsem se zabývala lidskou důstojností, hodnotami a základními lidskými potřebami, sebevraždou, sebeobětováním, mučednictvím a eutanazii

V této části se zaměřím na objasnění sociální práce, zvláště pak na sociální práci s klientem ohroženým suicidálním jednáním.

6.1 Vymezení pojmu sociální práce

Existuje mnoho definic, které se snaží o vymezení sociální práce. Shodují se v tom, že sociální práce je: *„vědecky fundovaná odborná disciplína, která prostřednictvím metod sociální práce zajišťuje na profesionální úrovni péči o potřebné.“*¹⁶³

Oldřich Matoušek sociální práci vymezuje jako společenskovední disciplínu i sféru praktické činnosti, kdy záměrem je odhalování, argumentování, omezování a řešení sociálních problémů.¹⁶⁴

Obecně lze definovat, že se jedná o vědní disciplínu, která se zaměřuje na zvládání překážek a obtíží v životě nejen u jednotlivce, rodiny, skupiny nebo komunity, kde cílem sociální práce je navozování změn v mezilidských vztazích a i v jejich prostředí. Mezi základní lidské hodnoty sociální práce patří rovnost a důstojnost všech lidí a vychází z humanistických a demokratických idejí.

¹⁶³ GULOVÁ, L. *Sociální práce pro pedagogické obory*. 1. vydání. Grada Publishing, a.s., 2011. ISBN: 978-80-247-3379-1. s. 14.

¹⁶⁴ Srov. MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. 2. přepracované vydání. Praha: Portál, 2005. ISBN: 978-807367-368-0. s. 213.

Podle Musila je posláním sociální práce poskytnout klientům takové specifické služby, které jim nejsou schopni poskytnout pracovníci jiných pomáhajících oborů.¹⁶⁵

Musil se domnívá, že sociální práce bývá veřejností často vnímána jen jako výkon zákonem daných administrativních úkonů nebo uskutečňování každodenních sebeobslužných činností ve prospěch klientů.¹⁶⁶

Z tohoto důvodu Musil apeluje na fakt, že je potřeba prokazovat, že sociální pracovníci jsou schopni v určitých situacích zmírňovat nejistotu společnosti a bezradnost lidí, a to jen díky tomu, že umějí něco, čemu druzí právě tak dobře nerozumí.¹⁶⁷

6.2 Vymezení pojmu klient – vztah mezi sociálním pracovníkem a klientem

V kontextu sociální práce je klient často označován jako subjekt, který využívá sociální služby. Podle typu konkrétní sociální práce se může jednat o jednotlivce, rodinu, skupinu nebo komunitu. Aby nevznikla představa pasivního a závislého postoje klienta vůči poskytovateli sociálních služeb, používají někteří autoři místo pojmenování klient označení uživatel služeb nebo zákazník.¹⁶⁸

Karel Kopřiva se vyjadřuje ke vztahu sociální pracovník – klient. Klient se potřebuje cítit v bezpečí a přijímaný. Mezi sociálním pracovníkem a klientem by měl být důvěrný vztah, aby měl klient pocit, že svému sociálnímu pracovníkovi může zcela věřit.¹⁶⁹

Srovnám-li současný vztah mezi sociálním pracovníkem a klientem s dobou dřívější. Je patrný rozdíl v tom, že dříve byl sociální pracovník klientem přijímán jako autorita disponující znalostmi, převahou ale také zodpovědností za něj. Dnes je klient

¹⁶⁵ Srov. MUSIL, L., *Různorodost pojetí, nejasná nabídka a kontrola výkonu „sociální práce“*. *Sociální práce*, 2008, roč. 8, č. 2, ISSN: 1213-6204, s. 60-79.

¹⁶⁶ Srov. Tamtéž.

¹⁶⁷ Srov. MUSIL, L., *Různorodost pojetí, nejasná nabídka a kontrola výkonu „sociální práce“*. *Sociální práce*, 2008, roč. 8, č. 2. ISSN: 1213-6204, s. 60-79..

¹⁶⁸ Srov. MATOUŠEK, O., *Slovník sociální práce*. s. 90.

¹⁶⁹ Srov. KOPŘIVA, K., *Lidský vztah jako součást profese*. Praha: Portál, 2016. ISBN: 978- 80-262-1147-1. s. 15.

spíše aktivním spoluodpovědným partnerem vztahu. Dnes klient již není vůči sociálnímu pracovníkovi v podřízeném postavení, naopak vzájemná spolupráce funguje na zásadě partnerství.

Sociální práce je dnes multidisciplinární obor. Se sociálním pracovníkem spolupracují lékaři, psychologové, pedagogové, pečovatelé, právníci apod. Primárním záměrem sociálního pracovníka je pomoci klientovi nalézt vlastní zásobu vnitřní síly, naučit ho novým schopnostem a předat mu takové informace, aby byl schopen nejen samostatně a dobrovolně vyřešit stávající problém, ale i další problémy, které se mohou v jeho životě objevit.¹⁷⁰

6.3 Sebevražda a sociální práce

Základním předmětem práce sociálního pracovníka je také umění rozpoznat při každodenní sociální práci riziko sebevražedného ohrožení u klienta a zajistit mu kontakt s odborníkem (psychologem, psychiatrem). V některých případech klientovi stačí, pokud jej poukáže na možné řešení situace nebo mu zprostředkuje specifické pomocné služby.

K tomu, aby sociální pracovník byl schopný odhalit nebezpečí ohrožení klienta sebevražedným jednáním, je důležité a potřebné, aby měl dostatek teoretických poznatků

o tom, jaký klient může být sebevraždou nejvíce či nejčastěji ohrožen a v čem spočívají možná rizika, které mohou klienta k sebevražednému jednání dohnat. Proto se při své práci sociální pracovník zaměřuje na různé poznatky o rizikových skupinách klientů a faktorech, které na zvyšování pravděpodobnosti vzniku sebevražedného jednání mají významný vliv.

Prvním krokem při pomoci klientovi se sebevražednými sklony je umět rozeznat situaci, že je klient sebevražedným jednáním ohrožen. Téměř každou sebevraždu je možné odvrátit, neboť sebevražední jedinci svůj úmysl ukončit život slovně nebo svým

¹⁷⁰ Srov. GULOVÁ, L. *Sociální práce pro pedagogické obory*.s.14

jednáním okolí často sdělují. Myšlení u těchto klientů je často ambivalentní, jelikož si na jednu stranu přejí zemřít a na stranu druhou chtějí stále žít¹⁷¹

Podle Špaténkové je důležité při pomoci lidem, kteří o sebevraždě uvažují, si uvědomit a ujasnit svůj vlastní vztah nejen k problematice sebevraždy, ale také i ke smrti a nesmrtelnosti. Další věc, kterou sociální pracovník musí udělat, je odstranit mýty, které jsou se sebevražedným jednáním často spojovány.¹⁷²

Mýtů o sebevraždách existuje celá řada. V přílohách uvádím tabulku s přehledem těch nejčastějších mýtů o sebevraždách dle Špaténkové. Zároveň tabulku obohacuji poznatky, jak by sociální pracovník danou situaci mohl řešit (viz Příloha č. II).

6.4 Sebevražda a rizikové skupiny

Sebevražedné jednání se netýká jen určité skupiny lidí, nejde o jev, který by se dal jednoduše přiřadit jen k určité skupině. Bohužel se jde o jednání, které se vyskytuje ve všech kulturách, v každém věku, u obojího pohlaví, u všech profesí apod. Rizikové skupiny ohrožené sebevražedným jednáním lze tedy rozlišit podle věku, pohlaví, profese a celkového zdravotního stavu.

Zaměřím-li se na ohrožené skupiny na základě věku, nejvíce ohroženi jsou nejen mladí lidé, kteří ve svém životě nemají dostatek informací a zkušeností se zvládnutím náročných životních situací, ale také naopak staří osamělí lidé, kteří se ve svém životě cítí osamocení a nedůležití.¹⁷³

U dětí se nejčastěji objevuje suicidální jednání v důsledku rodinných konfliktů, týrání či zneužívání. Příčinou tohoto jednání také může být nepovšimnuté duševní

¹⁷¹ Srov. BAŠTECKÁ, B. a kol., *Klinická psychologie v praxi*. 1. vydání. Praha: Portál, 2003. ISBN: 80-7178-735-3. s. 179.

¹⁷² Srov. ŠPATENKOVÁ, N., *Krizová intervence pro praxi*. 2. aktualizované a dopl. vydání. Praha: Grada, 2011. ISBN: 978-80-247-2624-3. s. 138.

¹⁷³ Srov. VÁGNEROVÁ, M., *Psychopatologie pro pomáhající profese*. s. 350.

onemocnění. Sebevražedné jednání u této skupiny je často také známé ve spojení s předáváním vysvědčení na konci školního roku.¹⁷⁴

Pro dospívání je typické demonstrativní sebevražedné jednání, kdy se dospívající jedinec snaží svým jednáním na sebe spíš upozornit než se opravdu zabít. V tomto období se jedinec snaží o získání pozornosti, snaží se jakýmkoliv způsobem nalézt pomoc ve své obtížné životní situaci, kterou není schopen zvládnout sám. Pro toto období je typické, že jedinec jedná impulzivně a při prvním jakémkoliv nezdaru podléhá panice a beznaději. V tomto období si málokterý adolescent umí sám racionálně svůj problém vyřešit, proto si jako prostředek volání o pomoc vybere sebevražedný pokus.

175

Pro střední věk je charakteristické bilancování a s tzv. krizí středního věku je často spojena bilanční sebevražda. Nejčastější příčinou pro střední věk je rozpad partnerského vztahu a rodiny. Dále se v tomto období mohou vyskytovat deprese, závislosti, problémy v zaměstnání nebo dlouhodobější nezaměstnanost. V tomto období jsou obzvláště časté impulzivní sebevraždy.¹⁷⁶

Nejvíce se počet dokonaných sebevražd vyskytuje ve stáří, v porovnání se středním věkem se počet zvyšuje na pětinašobek až desetinásobek. U starých lidí v důsledku se zhoršováním se zdravotního stavu přibývají obavy ze ztráty soběstačnosti a nárůst pocitu osamělosti. Obzvláště pro muže bývá odchod do důchodu velmi obtížný, neboť ztrácí jednu ze svých významných životních rolí. Toto období je ovšem náročné také pro ženy. Často v tomto období dochází ke ztrátě životního partnera, což s sebou přináší pocit beznaděje a osamělosti. V tomto období nedochází pouze ke ztrátě fyzické kondice, ale také k úbytku duševních sil, narůstá výskyt depresí, což může být jednou z příčin sebevražedného jednání.¹⁷⁷

¹⁷⁴ Srov. VÁGNEROVÁ, M., *Psychopatologie pro pomáhající profese*. s. 350.

¹⁷⁵ Srov. Tamtéž, s. 350.

¹⁷⁶ Srov. Tamtéž.

¹⁷⁷ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. s. 351.

Pokud se zaměřím na sebevražedné chování z hlediska pohlaví, více ohroženou skupinou jsou muži, neboť hůře snášejí změnu sociálního statusu při ztrátě zaměstnání. Dále mají problémy se seberealizací a hůře se vypořádávají s neúspěchy nejen v práci, ale

i v soukromém životě. U mužů je také častější výskyt propadu závislosti na alkoholu nebo jiných návykových látkách a mají často problémy s gamblerstvím. U žen je pak naopak sebevražedné jednání více spojeno s biologickými a sociálními rolemi. K sebevražednému jednání vede ženu často selhání v soukromém životě jak v roli partnerky, tak i matky. Na rozdíl od mužů se ženy nebojí svůj problém přijmout a často se odhodlají vyhledat partnerskou pomoc.¹⁷⁸

Z hlediska profesí je zajímavé, že častější výskyt sebevražedného jednání se nachází

u profesí, kde mají lidé přístup ke střelným zbraním nebo k medicínským prostředkům. Častěji do této kategorie také spadají lidé pracující v tzv. pomáhajících profesích, kde možnou příčinou může být pocit vyčerpání v souvislosti se syndromem vyhoření.¹⁷⁹

Poslední významnou rizikovou skupinou, kterou chci v mé diplomové práci zmínit, jsou nemocní lidé, zejména lidé s nevléčitelnou nemocí nebo lidé trpící vážnou duševní poruchou. U lidí trpících velkými depresemi, schizofrenií a dalšími psychózami se může sebevražda jevit jako nejvhodnější způsob pro vyřešení jejich problému.¹⁸⁰ V souvislosti s ukončením života v důsledku nevléčitelné nemoci, jak již zmiňuji výše, je často spojována etická otázka a téma eutanazie.

6.5 Sebevražda a rizikové signály

Existují varovné signály suicidálního ohrožení, které by měl každý dobrý sociální pracovník umět rozpoznat, rozhodně by je však neměl nikdy ignorovat. Je důležité vědět, že sebevražda se téměř nikdy nestane z ničeho nic. Každý jedinec, který má v úmyslu spáchat sebevraždu, vysílá varovné signály, které ovšem často zůstávají bez

¹⁷⁸ Srov. ŠPATENKOVÁ, N. *Krizová intervence pro praxi*. s. 135.

¹⁷⁹ Srov. Tamtéž., s. 135-136.

¹⁸⁰ Srov. ŠPATENKOVÁ, N. *Krizová intervence pro praxi*. s. 137.

povšimnutí. Stává se, že jsou tyto signály někdy zřejmé až zpětně a až zpětně se zdají být zcela jasné.¹⁸¹

Mezi varovné signály lze řadit:

- Rozdávání majetku - člověk, který má v úmyslu spáchat sebevraždu, může mít tendence rozdávat svůj majetek.
- Negativní poznámky o budoucnosti - člověk může mít poznámky o své existenci na této planetě, o své nedůležitosti, nepotřebnosti apod. Poznámky tohoto typu jen poukazují na to, že je daný člověk ve špatném psychickém rozpoložení.
- Poznámky o budoucnosti „beze mne“ - člověk často poukazuje na situaci, když už na tomto světě nebude, komentuje tuto situaci jako lepší a snadnější. Tyto hlasité výroky mohou naznačovat úvahy o sebevraždě nebo její plánování.
- Zájem o smrt, umírání a o to, co nastane po smrti – u člověka, který se znenadání začne zajímat o smrt, je jí fascinován a neustále se smrtí zaobírá, může jít o chorobný signál, že o sebevraždě uvažuje.
- Příznaky těžké deprese – ztráta zájmu, špatná nálada, nechutenství, poruchy spánku, únava, ztráta energie apod. lze také jednoznačně považovat za varovné signály, že daný člověk není ve zcela správném psychickém rozpoložení.¹⁸²

6.6 Práce se sebevražedným jedincem

Zde je možný nastínit vhodný způsob sociální práce s jedincem ohroženým suicidálním jednáním. Sociální pracovník by se v této situaci neměl dopouštět chyb, naopak by měl být klientovi oporou.

6.6.1 Zásady komunikace při práci se sebevražedným jedincem

V poradenském procesu je komunikace jádrem činnosti sociálního pracovníka. I zde platí pravidlo, že klient se sebevražednými sklony nemá být sociálním pracovníkem

¹⁸¹ Srov. Tamtéž, s. 141.

¹⁸² Srov. ŠPATENKOVÁ, N., *Krizová intervence pro praxi*. s. 142.

vnímán jako pasivní bytost, která jen přijímá jeho pokyny a rady. V této situaci by měl být sociální pracovník v roli poradce, který by měl klientovi pomáhat v poznání sebe sama. Zároveň je nutné, aby sociální pracovník respektoval osobnost klienta, jeho lidskou důstojnost a jeho základní lidskou odlišnost.¹⁸³

Klient, který má sklony k sebevražednému jednání, je zároveň člověkem, který prožívá těžkou životní krizi. Je proto důležité, aby se s tímto člověkem pracovalo specifickým způsobem. Významnou roli zde hraje vnitřní vyrovnaný postoj sociálního pracovníka k možnosti uskutečnění sebevraždy klientem. Dále je důležité, aby sociální pracovník měl schopnost v rámci rozhovoru s klientem téma sebevraždy jako jediné možné východisko řešení situace odtabuizovat. V této situaci je velký důraz kladen na vhodný způsob komunikace a na volbu postupu, jak minimalizovat klientovu hrozbu sebezabití.

Při pohledu na klienta, který se rozhodl k sebevraždě, můžeme vyzorovat určitá specifika v jeho chování. Sociální pracovník může spatřit zpomalené pohyby i dýchání. Jedinec se obvykle vyjadřuje pomalu a často se celkově dostává do jiné časové dimenze. Člověk se sebevražednými sklony jedná zpomaleně a apaticky, neboť je o svém činu definitivně rozhodnut a cítí úlevu. Vlastní sebevraždu má již naplánovanou, na vše je již důkladně připravený.

Proto se musí sociální pracovník tomuto tempu přizpůsobit. Zásadně nesmí dávat najevo netrpělivost a horlivost, nesmí vyslovovat slova, která jedinec v sebevražedném stavu obtížně hledá. Opravdu je důležité, aby sociální pracovník na klienta nespěchal, jelikož pomlky, které mohou v rozhovoru nastat, mohou být nejen pro sociálního pracovníka, ale také pro klienta klíčové. Významná je také emoční angažovanost a ochota klienta vyslechnout.¹⁸⁴

Sociální pracovník celou situaci krizové intervence pozitivně utváří na základě interakce. Snaží se mluvit pomalu, zřetelně, jasně a takovým jazykem, kterému je klient

¹⁸³ Srov. GABURA, J., PRUŽIŇSKÁ, J., *Poradenský proces*. 1. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 1995. 80-85850-10-9. s. 9.

¹⁸⁴ Srov. VODÁČKOVÁ, D. a kol. *Krizová intervence*. 3. vydání. Praha: Portál, 2012. ISBN: 978-80-262-0212-7. s. 494.

schopný rozumět. Jasná a jednoduchá sdělení může klientovi vícekrát opakovat, není zde totiž tak důležité, co sociální pracovník sděluje, jako spíše jakým způsobem informace sděluje. To, že sociální pracovník s klientem mluví v klidné tónině, zajistí, že se nenavyšuje pracovníkovo ani klientovo případné rozčílení.¹⁸⁵

V situaci, kdy se člověk chce zabít, prožil něco špatného nebo něco špatného stále prožívá, nelze proto očekávat ze strany klienta vstřícnost, dobrou náladu, vděčnost a ochotu plně spolupracovat. Z toho důvodu by agrese, zloba nebo urážení se ze strany sociálního pracovníka bylo velmi neprofesionální a mohlo by mít pro klienty závažné následky.

6.6.2 Postavení sociálního pracovníka k jedinci se sebevražednými sklony

Při úspěšné pomoci klientovi se sebevražednými sklony je potřeba, aby sociální pracovník měl ujasněn svůj vlastní postoj k sebevraždě a byl tak dobře připravený na případné setkání s takovýmto klientem. V této situaci musí sociální pracovník stát na straně života, ale zároveň by měl být schopný vést rozhovor na téma smrt.

Dle mého názoru, každá nepříznivá životní situace má i jiné řešení, než dobrovolné ukončení života. Úlohou sociálního pracovníka mělo být navrnutí alternativních řešení. Pokud by sociální pracovník sebevraždu vnímal negativně a vyvolávala by v něm pocit úzkosti a strachu, mohl by tak ztrácet vlastní identitu a nebyl by klientovi schopen poskytnout dostatečnou podporu a pomoc. V takovéto situaci sociálnímu pracovníkovi hrozí i případná manipulace ze strany klienta, který by jeho slabinu mohl „vycítit“ a používat ji proti němu v podobě vydírání apod.

Je důležité mít na paměti, že sebevražedný čin není záležitostí narušených slabých jedinců nebo duševně chorých lidí. Pravda je taková, že i silný člověk, který v běžném životě dokáže být oporou druhým lidem a je schopný překonat spousta těžkých životních situací, se může ocitnout v takové životní situaci, která jej dožene k nesprávnému smýšlení a uvažování. Takovéto špatné rozhodování ovšem nenaznačuje nic o jeho lidských kvalitách a sociální pracovník by se proto nikdy neměl stavět do role nadřazenosti.¹⁸⁶

¹⁸⁵ Srov. Tamtéž.

¹⁸⁶ Srov. VODÁČKOVÁ, D. a kol. *Krizová intervence*. s. 483.

Pokud klient sociálnímu pracovníkovi položí otázku, zda má právo vzít si život? I v tomto případě musí být sociální pracovník připraven odpovědět a dát klientovi pravdivě najevo, že mu v tomto rozhodnutí nemůže nikdo zabránit. Spousta klientů má pocit, že vzít si život je to jediné, o čem si můžou sami svobodně a dobrovolně rozhodnout, a proto se nechtějí o tuto pravomoc s nikým dělit. V tomto případě je patřičné poskytnout klientovi prostor pro vlastní rozhodnutí, ale zároveň v klidném rozhovoru pokračovat s tím, že sebevražda je radikální a trvalé řešení přechodného krizového stavu, a tudíž je možné ji odložit a zkusit najít jiné východisko pro vyřešení trvající krize. Pokud takto sociální pracovník s klientem jedná na rovinu, dává mu zároveň šanci pro řešení, které pod tíhou svého zoufalství momentálně nevidí. Rozhodně by sociální pracovník neměl klienta moralizovat nebo klást důraz na své náboženské přesvědčení apod.¹⁸⁷

Prvotním vodítkem pro práci se suicidální tematikou je uvědomění si smrti jako součásti života a sebevraždy jako reality, která je součástí lidského života a nelze ji z tohoto života odstranit. Lze říci, že sociální pracovník je schopen udržovat zdravou rovnováhu v kontaktu s jedincem se sebevražednými sklony jen tehdy, pokud sám stojí pevně na svých vlastních nohách. Dosažení tohoto vyrovnaného vnitřního postoje není rozhodně snadné, může se jednat o celoživotní hledání, navíc tento postoj vyžaduje spoustu teoretických znalostí, které lze získat jen studiem.¹⁸⁸

6.6.3 Práce v přímém kontaktu se sebevražedným jedincem

V přímém kontaktu tváří v tvář má sociální pracovník nejen větší podíl odpovědnosti za klienta, ale i více místa ho podporovat, chránit a přesvědčit jej o správném rozhodnutí. Pro klienta je v přímém kontaktu mnohem těžší z místnosti odejít, než při rozhovoru po telefonu položit sluchátko.¹⁸⁹ Myslím si, že i přesto, že klient přijde na místo odborné pomoci s přesvědčením a rozhodnutím vzít si život, tak skrytě doufá, že bude zastaven a bude mu poskytnuta náležitá pomoc.

¹⁸⁷ Srov. Tamtéž, s. 485-486.

¹⁸⁸ Srov. VODÁČKOVÁ, D. a kol. *Krizová intervence*, s. 483.

¹⁸⁹ Srov. Tamtéž, s. 494.

Při práci v přímém kontaktu s klientem je důležité nejen dodržovat zásady komunikace, jak uvádím výše, ale také dodržovat pravidla neverbální komunikace. Sociální pracovník musí samozřejmě respektovat klienta a nechat jej samotného o svém životě rozhodovat.¹⁹⁰

Jelikož sociální pracovník jedná s klientem v určité místnosti tváří v tvář, je také důležité, aby dané prostředí bylo pro klienta příjemné. Takové místo by mělo být čisté, klidné a nerušivé. Klient by po příchodu měl mít možnost sám si určit, kam se chce v místnosti posadit. Po ruce při takovémto rozhovoru by měl mít sociální pracovník vždy krabičku s papírovými kapesníčky a sklenici vody, aby podpořil důvěrnou atmosféru a poskytl tak klientovi pocit bezpečí a komfortu. Během monologu klienta by jej sociální pracovník neměl jakkoliv přerušovat.¹⁹¹

6.6.4 Práce po telefonu se sebevražedným jedincem

Eventuální sebevrazi mají často intenzivní potřebu s někým mluvit, ale přesto zůstat v anonymitě. Díky krizové lince má tak pracovník možnost navázat dobrý kontakt a získat tak čas. Při rozhovoru je důležité, aby pracovník využil veškeré dovednosti aktivního naslouchání. Občas se může stát, že na linku důvěry zavolá jedinec, který v důsledku spáchání sebevraždy umírá. Tento člověk ve většině případů volá jen z toho důvodu, aby při svém umírání nebyl sám. Havránková tento úkol vnímá jako úděl pracovníka, kterému nezbyvá jiná možnost, než přijmout a respektovat jedincovo rozhodnutí. V této situaci je důležité si uvědomit, že pokud by měl klient alespoň malou naději na další život, řekl by si o ni.¹⁹²

6.7 Možnosti pomoci jedinci se sebevražednými sklony

V této části budou blíže specifikovány možnosti, jak skrze sociální práci, konkrétním způsobem, lze pomoc jedinci se sebevražednými sklony.

¹⁹⁰ Srov. VODÁČKOVÁ, D. a kol. *Krizová intervence*. s. 494

¹⁹¹ Srov. Tamtéž, s. 496.

¹⁹² Srov. Tamtéž.

6.7.1 Vymezení pojmu krizová intervence

Krizovou intervencí lze rozumět odbornou metodu práce s klientem v určité obtížné životní situaci, kterou klient osobně vnímá jako zátěžovou, neúnosnou a není schopen ji sám vyřešit. Jedná se o prakticky zaměřenou činnost, o komplexní intenzivní intervenci zaměřenou na člověka nacházejícího se v krizové situaci.¹⁹³

Špaténková krizovou intervenci definuje jako „*specializovanou pomoc osobám, které se ocitly v krizi.*“¹⁹⁴ Její součástí jsou různé formy pomoci, které mají za cíl vrátit jedinci jeho psychickou rovnováhu v kritické životní události. Krizová intervence zahrnuje zejména pomoc psychologickou, lékařskou, sociální a právní.¹⁹⁵

Mezi specifické znaky krizové intervence lze řadit: okamžitou pomoc, redukcí ohrožení, koncentraci na problém „tady a teď“, časové rozmezí, intenzivní kontakt, strukturovaný, aktivní, někdy i direktivní a individuální přístup.¹⁹⁶

Pro pracovníky poskytující krizovou intervenci je potřebné, aby podstoupili specializovaný výcvik a přípravu, jak jednat s ohroženým člověkem. I Úlehla argumentuje, že nejobtížnější je pro pracovníka ovládnout vlastní bezmocnost při úsilí změnit klientovi život v jeho prospěch nebo při pokusu naplnění klientových přáních.¹⁹⁷

Pracovník krizové intervence musí začít pracovat tam, kde se momentálně klient nachází. V praxi to znamená, že se musí přenést do jeho pozice a na situaci nahlížet jeho pohledem

a snažit se porozumět tomu, jak klient svou situaci vnímá a hodnotí. Tenhle postup je velmi přínosný především z toho důvodu, že si klient tak může uvědomit, že pracovník najednou dokáže vnímat a vidět stávající situaci z jeho pohledu, což mu samozřejmě automaticky dodává větší pocit důvěry a bezpečí. Zároveň bude klient schopný

¹⁹³ Srov. ŠPATÉNKOVÁ, N. *Krizová intervence*. s.15

¹⁹⁴ ŠPATÉNKOVÁ, N. *Krizová intervence*. s. 15.

¹⁹⁵ Srov. Tamtéž, s. 15.

¹⁹⁶ Srov. Tamtéž, s. 16-17.

¹⁹⁷ Srov. ÚLEHLA, I. *Umění pomáhat*. 3. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství, 2005. ISBN: 978-80-86429-36-6 s. 104.

přijmout pracovníkův názor na věc a snáze začne na svůj problém nahlížet z jiného a nového pohledu.¹⁹⁸

Pracovník krizové intervence by si měl uvědomit, že každý klient je odlišný, každý jedná a uvažuje jinak, každý klient má jiné slabé a silné stránky a s tímto uvědoměním by měl umět také pracovat. Pracovník by měl být schopný najít v klientovi jeho silná místa, ať už v podobě silných rodinných vazeb, pracovních úspěchů, zálib, překonání těžkostí apod. a na základě těchto silných míst by měl být schopný stavět nová východiska z krizové situace. Cílem každého pracovníka krizové intervence by proto měla být podpora a rozvoj klientovy vlastní osobnosti k nalezení řešení vlastní situace.¹⁹⁹

6.7.2 Krizová intervence u jedince se sebevražednými sklony

Krizovou intervenci s ohledem na jedince se sebevražednými sklony lze dle Špaténkové rozlišovat na základě tří základních situací.

První situace je při ohrožení sebevražedným pokusem, rozuměno při započetí sebevraždy. Tato krizová intervence se nejčastěji odehrává v rámci krizové intervence po telefonu. Velkou výhodou této krizové intervence je, že je k dispozici mimo jiné i klientům, kteří nemohou vyhledat pomoc osobně z důvodu například intoxikace nebo kteří již započali sebevražedný pokus. V této situaci je zásadní zachovat klid, navázat kontakt s klientem a jasně zhodnotit situaci, poté zmírnit ohrožení a navrhnout daná východiska pro vyřešení situace.²⁰⁰

Druhá situace nastává po nezdařeném pokusu o sebevraždu, nejlépe hned po sebevrahově procitnutí, neboť v tomto momentě jsou klienti nejvíce otevření vůči svým problémům a tato otevřenost s přibývajícím časem prodlevou klesá. Tuto situaci je dobré využít pro zhodnocení klientova somatického a psychického stavu. Dále je tato situace dobrá pro případné započetí léčby, pro objasnění motivu, zmapování nedávných ztrát a posílení sociálních vazeb klienta. V této souvislosti hraje významnou roli rodina, kde první setkání sebevraha právě s ní je velmi náročné pro obě strany. Proto

¹⁹⁸ Srov. Tamtéž, s. 104-105.

¹⁹⁹ Srov. Tamtéž.

²⁰⁰ Srov. ŠPATÉNKOVÁ, N. *Krizová intervence*. s 145-146.

je zde dobrá přítomnost krizového pracovníka, který situaci může usměrňovat a nepřímo ji vést správným směrem. V souvislosti s touto krizovou intervencí by mělo být cílem podpořit dobré vztahy a dobrou atmosféru v rodině.²⁰¹

Třetí a poslední situace nastává po dokončené sebevraždě, v tomto případě má krizová intervence pomoci zejména pozůstalým po sebevrahovi. Zde je hlavním záměrem pomoci rodině negativní pocity nejen vůči sebevrahovi, ale i vůči sobě ventilovat a zpracovat. Krizový pracovník pomáhá rodině zbavit se pocitů viny a zabraňuje vzniku rodinných mýtů. Je důležité brát na zřetel, že v této situaci se pozůstalí cítí velmi osamělí a bezmocní, sužují je pocity viny a beznaděje. Někteří pozůstalí se mohou stavět do role viníka nebo trpícího, někteří nejsou schopni dlouhou dobu přijmout fakt, že jejich blízká osoba již není mezi nimi. Z tohoto důvodu by pro rodinné příslušníky měla navazovat psychoterapie pro pozůstalé.²⁰²

Špaténková krizovou intervencí vnímá jako způsob jak nastartovat klientův zpětný chod. Tím, že pracovník naváže emocionální vztah s potenciálním sebevrahem, zároveň přeruší zužování mezilidských vztahů. Navázáním vztahu mezi pracovníkem a klientem současně vznikne prostor pro ventilování agrese ze strany sebevraha, a prolomí se tak apatie či depresivní stav. Rozhodnutím, že emocionální vztah dokáže pojmenovat a vyčlenit svůj problém, který je možné začít řešit, se klientovi otevírá nový pohled na situaci a snáze nachází východiska pro vyřešení svého problému.²⁰³

6.7.3 Psychoterapie s jedincem se sebevražednými sklony

Pokud krizová intervence znázorňuje okamžitou pomoc v situaci ohrožení jedince se sebevražednými sklony, tak psychoterapii lze vnímat jako následnou léčbu.

Kratochvíl psychoterapii hodnotí jako cílevědomé léčebné působení psychologickými prostředky na nemoc, vadu, poruchu či anomálii, na duševní procesy, na osobnost člověka a na jeho vztahy s okolím.²⁰⁴

²⁰¹ Srov. Tamtéž.

²⁰² Srov. Tamtéž, s. 146.

²⁰³ Srov. Tamtéž.

²⁰⁴ Srov. KRATOCHVÍL, S. *Základy psychoterapie*. 6. aktual. vydání. Praha: Portál, 2012. ISBN: 978-80-262-0302-5. s. 13.

Psychoterapie působí na psychiku člověka a současně jej ovlivňuje při nalezení vlastní pomoci. Jejím cílem není jen odstranění nebo zmírnění potíží, ale také odstranění možných příčin, které potíže způsobují. Psychoterapie pomáhá klientům k seberealizaci a k sebepoznání, učí klienty vést ke zvládnání problémů a zároveň také napomáhá k odstranění sebezničujícího chování. Díky psychoterapii by se klient měl cítit lépe, vyrovnaný a spokojený.²⁰⁵

Během psychoterapie dochází u klienta ke změnám jeho prožívání a jednání, učí se tak pomocí různých technik, jako jsou např. nácvik nového chování, získávání adekvátní emoční zkušenosti, zpětné vazby, získávání odstupů a náhledu, využívání dynamiky případné skupiny, učení se adaptace na nové sociální prostředí a vzniklé situace, seberealizace a sebeprojektivování.²⁰⁶

Psychoterapii může provádět jen kvalifikovaná osoba, tj. lékař nebo psycholog, při týmové spolupráci také sociální pracovník se speciálním výcvikem. Psychoterapie se mimo oblast zdravotnictví také využívá v psychologickém poradenství při práci s klienty, kteří jsou ohroženi na svém zdraví v důsledku svých traumat, potíží, problémů apod. Nutným předpokladem provádění psychoterapie je kromě formálního vzdělání, znalostí, dovedností a zkušeností také dodržování etických principů a soubor osobnostních vlastností pracovníka.²⁰⁷

V současné podobě psychoterapeutického přístupu lze spatřovat několik podob základních proudů a řadu různých přístupů (hlubinná, humanistická psychoterapie, behaviorální, sugestivní a hypnotherapeutický přístup, relaxační a psychofyziologické postupy, systémové, transpersonální psychoterapie, systematické a komunikační pojetí, eklektický přístup). Stejně jako u krizové intervence platí, že nejvýznamnější je

²⁰⁵ Srov. Tamtéž.

²⁰⁶ Srov. Tamtéž.

²⁰⁷ Srov. Tamtéž, s. 14.

působení na klienta skrz komunikaci
a dobrý vztah.²⁰⁸

O způsobu komunikace s klientem se sebevražednými sklony se zmiňují výše, i zde platí, že sociální pracovník musí být při komunikaci s klientem empatický, klidný, autentický, schopný respektu a tolerance. Současně by měl být schopný s klientem komunikovat nejen verbálně ale i neverbálně, za pomoci technik např. aktivního naslouchání, zrcadlení, parafrázování apod.²⁰⁹

6.7.4 Logoterapie jako psychoterapeutický směr při práci s jedincem se sebevražednými sklony

Při práci s jedincem se sebevražednými sklony může být přínosná logoterapie jako další z řad psychoterapeutických směrů. Jak již uvádím v první části diplomové práce, zakladatel existenční analýzy a logoterapie Viktor Frankl řadí mezi základní lidské potřeby touhu po smyslu. Současně definuje nenaplnění této touhy jako existenciální frustraci, která vznikne tehdy, pokud člověk začne pochybovat o smyslu své existence a neví, co dál se svým životem.

Cílem logoterapie je nalézt z existenciální frustrace východisko a pomoci tak člověku opět nalézt jeho vlastní životní smysl, a to na základě uskutečňování hodnot. Frankl zdůrazňuje, že člověk by měl nést odpovědnost za sebe a uskutečňovat své hodnoty tím, že odpovídá na požadavky a úkoly, které jsou součástí jeho života. V této souvislosti tak přeměňuje otázku sebevrahů „co ještě mohu čekat od života?“ na „co ještě může čekat život ode mne?“²¹⁰

Frankl je přesvědčen o tom, že v životě každého člověka nikdy nenastane taková situace, aby z ní nebylo jiné východisko než si sáhnout na svůj život. Během života každého z nás se určitě objeví situace, které nelze změnit (nevyléčitelná těžká nemoc, smrt blízkého člověka apod.), avšak vždy je možné k těmto situacím přistupovat se svobodným postojem. Pracovník v logoterapii by proto měl umět oddělovat osudové

²⁰⁸ Srov. VYMĚTAL, J. *Lékařská psychologie*. 1. vydání. Praha: Portál, 2003. ISBN: 80-7178-740-X. s. 302-303.

²⁰⁹ Srov. Tamtéž, s. 303.

²¹⁰ Srov. KRATOCHVÍL, S. *Základy psychoterapie*. s. 94-95.

faktory klienta od jeho svobodného postoje, současně by měl naučit klienta obracet jeho pohled od nezměnitelných věcí k novým obzorům, ve kterých má ještě možnost situaci změnit, případně se s osudem vyrovnat.²¹¹

Logoterapie se opírá o fakt, že i když se v životě každého z nás objeví situace plné bolesti a utrpení, ve kterých je obtížné najít smysl života, tak je alespoň možné v těchto situacích nalézt možnost volby postoje, který člověk v dané situaci zaujme: může sám sebe proklínat, může se zhroutit, hrdinně ji přijmout a akceptovat apod.²¹²

Pro logoterapeutický přístup je charakteristické společné usilování pracovníka a klienta k nalezení směru dalšího myšlení a východisek, které s sebou život přináší. V logoterapii patří mezi nejznámější a nejpoužívanější techniky – technika paradoxní intence a dereflexe. Paradoxní intence spočívá v tom, že je klient vyzván k tomu, aby si paradoxně přál to, čeho se nejvíce bojí, to mu umožní zbavit se strachu a navodí si tak žádaný účinek. Technika dereflexe se zakládá na odpoutání pozornosti od sebe a vlastního prožívání a naopak se zaměří na uskutečnění smysluplného cíle.²¹³

Jak již zmiňuji v první části diplomové práce, Frankl zastával názor, že sebevraždu nelze nikdy eticky ospravedlnit a je povinností každého přesvědčit potencionálního sebevraha, že vzít si život je absurdní, neboť život má smysl pro každou lidskou bytost a za každé situace. Žádný člověk nemůže vědět, co ho v životě ještě čeká a jaké úžasné chvíle může ještě zažít. Zároveň také vystupoval proti praxi eutanazie jako vážné hrozbě humánního lékařství. Byl toho názoru, že lékař musí jednat jako zástupce zeslabené lidské vůle

a podporovat jeho právo na život, které mu automaticky jako člověku náleží. Tato povinnost lékaři náleží i v situaci, kdy je konfrontován s člověkem uvažujícím o sebezabití, jehož život je nyní v ohrožení.

6.7.5 Hospic jako cesta při odmítání dále žít

Logoterapii je možné zmínit i v kontextu s problematikou eutanazie, neboť i o ní se ve své práci zmiňuji.

²¹¹Srov. LUKASOVÁ, E. *I tvoje utrpení má smysl*. Brno: Cesta, 1998. ISBN: 80-85319-79-9. s. 17

²¹² Srov. Tamtéž.

²¹³ Srov. Tamtéž.

V diplomové práci výše zmiňuji, že eutanazie je z křesťanského pohledu nepřijatelná, neboť se jedná o porušení božského zákona a jedná se o urážku lidské důstojnosti, o zločin proti lidstvu a přirozenosti. Naléhání těžce nemocných lidí na ukončení života by měla být chápána jako volání o dovolání se lásky, nikoliv jako naléhání o eutanazii.

Hospicové hnutí má odpomoci od eutanazie důrazem na kvalitní paliativní péči. Právě v této souvislosti se otevírá možnost pro využití dvou technik logoterapie – dereflexe a modulace postoje.²¹⁴

Jak uvádím v předchozí části, díky dereflexi, kdy se trpící zaměří na určitý cíl, věnuje se nějakému úkolu nebo se v lásce oddá nějaké osobě, lépe zapomene na vlastní těžkosti a utrpení. Nemocný se tak snaží naplnit smysl ve svém životě dosažením nějakého vyššího cíle a současně tak zmobilizuje sílu ducha posunem od sebe k druhému.²¹⁵

Pozitivně ovlivňovat postoj nemocného se následně snaží modulace. Díky modulaci se tak nezměnitelná situace „nemohu, protože“ mění na „mohu, ačkoli“. Cílem obou technik je, aby člověk umíral klidně, pokojně a důstojně i bez možnosti eutanazie.²¹⁶

Zakladatelka hospicového hnutí Marie Svatošová na základě svých zkušeností považuje přání nemocného ukončit svůj život za důkaz, že nedochází k uspokojování všech jeho základních potřeb. Důvodem je nezáměr a neúcta k člověku jako jedinečné bytosti.²¹⁷ A na tomto místě mají nezastupitelné místo právě sociální pracovníci i pastorační péče. O vlivu na přání zemřít v souvislosti s neuspokojováním základních lidských potřeb se mimo jiné také již zabývám v první části mé diplomové práce.

²¹⁴ Srov. MATOUŠEK, O., KOLÁČKOVÁ, J., a KODYMOVÁ, P., *Sociální práce v praxi*. Praha: Portál, 2010. ISBN: 978-80-7367-8181-0. s. 200.

²¹⁵ Srov. Tamtéž.

²¹⁶ Srov. Tamtéž s. 201

²¹⁷ Srov. SVATOŠOVÁ, M., *Hospice a umění doprovázet*. 7. dopl. vydání. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2011. ISBN: 978-80-7195-580-1. s. 36.

6.7.6 Pastorační péče jako pomoc jedinci se sebevražednými sklony

Jelikož se ve druhé části mé diplomové práce zabývám především tím, jak pomoci v rámci sociální práce klientovi se sebevražednými sklony, nemohu v této souvislosti vynechat ani pastorační péči.

Pastorační pomoc se netýká jen věřících křesťanů, jak se mnozí mylně domnívají, ale týká se všech, kdo potřebují pomoc i za hranicemi běžné farní práce v krizových a obtížných životních situacích.

Michael Martinek pastorační práci vymezuje jako soubor činností, jejichž primárním cílem je podpora hodnoty a kvality života jedince ve všech jeho dimenzích a které mají svůj základ v evangeliu. Zároveň zdůrazňuje, že pastorační práce je pro sociální práci prostředkem i motivací. Pastorační práce je jedna z disciplín, které obdobně jako sociální práce slouží člověku v celé jeho celistvosti.²¹⁸

Praktické vymezení o tom, co se chápe pastorační péčí ve vztahu k trpícím a nemocným, mezi které lze řadit i osoby s psychickými potížemi, lze spatřit například v pracích Aleše Opatrného, ten rozumí pastorační péčí: *„takové jednání s člověkem, ve kterém ho respektujeme v jeho jedinečnosti, přistupujeme k němu z pozice věřících křesťanů, doprovázíme ho v jeho nemoci, utrpení či umírání a pomáháme mu k lidsky důstojnému zvládnutí jeho životní situace, včetně smrti, a to na jemu dostupné úrovni víry“*²¹⁹

Pro pastorační péči je důležité, aby pastorační pracovníci věděli, jak s klientem vést pastorační rozhovor, k jakému stylu života jej vést, jak instruovat nejen klienta, ale i jeho okolí. Pastorační postoj ke klientovi předpokládá, že ten, kdo bude o klienta pečovat

a pomáhat mu, musí mít na paměti pastorační dimenzi své péče. Pastorační pracovník by se měl snažit především klientovi porozumět a pochopit, kudy a jak vedla jeho životní cesta víry, případně nevíry a měl by se snažit tuto skutečnost respektovat a

²¹⁸ Srov. MARTINEK, M. a kol., *Praktická teologie pro sociální pracovníky*. Praha: Jabok, 2008. ISBN: 978-80-904137-2-6. s. 25.

²¹⁹ OPATRŇÝ, A. *Péče o nemocné*. Arcibiskupství pražské – Pastorační středisko. [online]. [cit. 2017.15.3]. Dostupné na: <http://www.pastorace.cz/Knihovna/01-Co-se-rozumi-pastoracni-peci.html>

tolerovat. V praxi to ovšem neznamená, že pastoračnímu pracovníkovi nebude ležet na srdci růst víry klienta. Nemůže si ho však u klienta vynucovat a ani ho učinit podmínkou další péče.²²⁰

Zkrátka nezbyvá nic jiného než pochopit a přijmout, že sociální práce a pastorační péče znázorňuje doprovázení toho, kdo má sice omezené možnosti, ale není zcela bezmocný a už vůbec ne bezprávný. Každý člověk je potřebný, tudíž vystihnout jeho potřeby a pomoci k jejich naplnění způsobem, který je nejen správný a pravdivý, ale i pro klienta přijatelný, jde v podstatě o projev nestrojené, přirozené a upřímné křesťanské lásky toho, kdo z pozice věřícího pomáhá.²²¹

6.8 Shrnutí

- V této části jsem objasnila pojem sociální práce, zvláště pak sociální práci s klientem ohroženým suicidálním jednáním.
- Existuje mnoho definic, které se snaží o vymezení sociální práce. Shodují se v tom, že jde o vědecky fundovanou odbornou disciplínu, která prostřednictvím metod sociální práce zajišťuje na profesionální úrovni péči o potřebné.
- V kontextu sociální práce je klient často označován jako subjekt, který využívá sociální služby. Podle typu konkrétní sociální práce se může jednat o jednotlivce, rodinu, skupinu nebo komunitu. Jedná se o multidisciplinární obor. Se sociálním pracovníkem mohou spolupracovat lékaři, psychologové, pedagogové, pečovatelé.
- Základním předmětem práce sociálního pracovníka je umění rozpoznat při každodenní sociální práci riziko sebevražedného ohrožení u klienta a zajistit mu kontakt s odborníkem. K tomu, aby sociální pracovník byl schopný odhalit nebezpečí ohrožení klienta sebevražedným jednáním, je důležité a

²²⁰ OPATRŇY, A. *Péče o nemocné*. Arcibiskupství pražské – Pastorační středisko. [online]. [cit. 2017-15-3]. Dostupné na: WWW: <http://www.pastorace.cz/Tematicke-texty/I-Pastoracni-pecce-v-socialni-praci.html>

²²¹ Srov. Tamtéž.

potřebné, aby měl dostatek teoretických poznatků o tom, jaký klient může být sebevraždou nejvíce či nejčastěji ohrožen a v čem spočívají.

- Existují varovné signály suicidálního ohrožení, které by měl každý dobrý sociální pracovník umět rozpoznat, rozhodně by je však neměl nikdy ignorovat. Je důležité vědět, že sebevražda se téměř nikdy nestane z ničeho nic. Každý jedinec, který má v úmyslu spáchat sebevraždu, vysílá varovné signály, které ovšem často zůstávají bez povšimnutí.
- Sebevražedný čin není jen záležitostí narušených slabých jedinců nebo duševně chorých lidí. Pravda je taková, že i silný člověk, který v běžném životě dokáže být oporou druhým lidem a je schopný překonat spousta těžkých životních situací, se může ocitnout v takové životní situaci, která jej dožene k nesprávnému smýšlení a uvažování. Takovéto špatné rozhodování ovšem nenaznačuje nic o jeho lidských kvalitách a sociální pracovník by se proto nikdy neměl stavět do role nadřazenosti.
- Mezi možnosti pomoci, jak skrz sociální práci lze pomoc jedinci se sebevražednými sklony lze řadit např. krizovou intervenci, psychoterapii, logoterapii a hospicovou péči s důrazem na paliativní péči.
- Krizovou intervencí lze rozumět odbornou metodu práce s klientem v určité obtížné životní situaci, kterou klient osobně vnímá jako zátěžovou, neúnosnou a není schopen ji sám vyřešit. Jedná se o prakticky zaměřenou činnost, o komplexní intenzivní intervenci zaměřenou na člověka nacházejícího se v krizové situaci.
- Psychoterapie působí na psychiku člověka a současně jej ovlivňuje při nalezení vlastní pomoci. Jejím cílem není jen odstranění nebo zmírnění potíží, ale také odstranění možných příčin, které potíže způsobují. Psychoterapie pomáhá klientům k seberealizaci a k sebepoznání, učí klienty vést ke zvládnání problémů a zároveň také napomáhá k odstranění sebezničujícího chování.

- Cílem logoterapie je nalézt z existenciální frustrace východisko a pomoci tak člověku opět nalézt jeho vlastní životní smysl, a to na základě uskutečňování hodnot. Frankl zdůrazňuje, že člověk by měl nést odpovědnost za sebe a uskutečňovat své hodnoty tím, že odpovídá na požadavky a úkoly, které jsou součástí jeho života.
- Hospicové hnutí má odpomoci od eutanazie důrazem na kvalitní paliativní péči. Otevírá se zde možnost pro využití dvou technik logoterapie – dereflexe a modulace postoje.
- Pastorační pomoc se netýká jen věřících křesťanů, jak se mnozí mylně domnívají, ale týká se všech, kdo potřebují pomoc i za hranicemi běžné farní práce v krizových a obtížných životních situacích. Jedná se o soubor činností, jejichž primárním cílem je podpora hodnoty a kvality života jedince ve všech jeho dimenzích a které mají svůj základ v evangeliu. Pastorační práce je pro sociální práci prostředkem i motivací. Pastorační práce je jedna z disciplín, které obdobně jako sociální práce slouží člověku v celé jeho celistvosti.

Závěr

Ve své diplomové práci jsem se zabývala tématem, zdali je etické zabít sebe sama. Jednalo se přitom o zachycení rozličných situací, ve kterých byla ve hře otázka života. Pro svou diplomovou práci jsem vybrala tyto formy sebezabití: sebevraždu, sebeobětování, mučednictví a eutanazii. Práce je strukturována na reflexi uvedených fenoménů. Zachování stejného vnitřního členění, platí o prvních pěti částech práce. Ve zbylé poslední části se věnuji sociální práci s klientem ohroženým suicidálním jednáním. Práce je strukturována do šesti částí.

První část pojednávala o lidské důstojnosti, hodnotách a základních lidských potřebách, neboť zabývat se různými formami sebezabití předpokládal výklad těchto pojmů. Druhá část se zaměřovala na téma sebevraždy. Popsala jsem význam tohoto pojmu, její historii a nahlídla jsem na tento pojem z několika pohledů – filozofického, psychologického a etického. Třetí část jsem věnovala sebeobětování, neboť se jednalo také o další důležitou formu sebezabití. Ve čtvrté části jsem se zabývala tématem mučednictví, opět jsem vymezila význam tohoto slova. Mučednictví obdobně jako sebevraždu jsem popsala z pohledu filozofického, psychologického i etického. Pátou část mé diplomové práce jsem věnovala eutanazii. Zaměřila jsem se na význam tohoto slova, na její historii a obdobně jako v předchozích kapitolách jsem na tuto problematiku nahlížela z pohledu filozofického, psychologického a etického. V poslední části mé diplomové práci jsem poukázala na sociální práci s klientem ohroženým suicidálním chováním a současně jsem uvedla možné způsoby pomoci tomuto typu klienta.

Nyní bych ráda uvedla stanoviska, které z mé diplomové práce vycházejí.

Lidská důstojnost znázorňuje cosi, co náleží každému člověku jako příslušníku lidského rodu. Důstojnost patří k člověku a je nezpochybnitelná. Lidský život je podstatou a základem všeho dobra. Je zdrojem a předpokladem každého lidského působení a každého společenského soužití. Lidskou důstojnost, člověk získává tím, že je člověk. Od nikoho, pomineme-li Boha, ani v důsledku ničeho ji nedostává. Od svého narození každý člověk vlastní mravní důstojnost jako neoddělitelný atribut

neodlučitelně spojený se samotným obsahem lidství, který se týká celé jeho osoby. Lidská důstojnost člověku náleží ze své podstaty a člověk o ni nepřichází z důvodu vlastní neschopnosti, svým selháním, trestnou činností stářím či umíráním. Na světě neexistuje nic, co by způsobilo její ztrátu nebo odebrání. Každý člověk vlastní svou důstojnost, která je jedinečná, a má nárok na úctu i v případě, pokud jedná proti lidské důstojnosti. Z tohoto důvodu je nutné hodnotit jakýkoliv akt sebezabití jako hříšný a nesprávný.

Zaměřím-li se na první formu sebezabití, tedy na čin sebevraždy. Tak lze uvést, že křesťanství sebevraždu odsuzuje a odmítá. Odkazuje na Boží přikázání „nezabiješ“ a na Boží lásku. Tomáš Akvinský uvádí tři argumenty proti sebevraždě. Jedním z argumentů je názor, že člověk nepatří sám sobě, ale Bohu, tudíž nemá právo si sám vzít život. Také Platon a Aristoteles sebevraždu odsuzují, zároveň ale připouštějí důvody, za kterých je sebevražda přípustná. Nesmělo se ovšem jednat jeno pouhou zbabělost, zoufalost, strach či omrzelost.

Pozornost jsem věnovala také sebeobětování, které je od sebevraždy a mučednictví zcela odlišné. Sebeobětování na rozdíl od sebevraždy je kladně hodnoceno, neboť v tomto případě člověk obětuje svůj život, aby potvrdil důležitost a význam své hodnoty, aby poukázal na její vážnost, změnil společenské postoje apod. V této situaci není tak důležité zemřít jako spíše svým činem dosáhnout něčeho významného. To, že sebeobětování s sebou nese pozitivní konotaci, potvrzuje např. T. G. Masaryk, který čin sebeobětování považoval za nejvyšší lidskou ctnost na rozdíl od sebevraždy, kterou hodnotil negativně.

Za náboženský fenomén lze považovat mučednictví, které hraje významnou roli ve všech monoteistických náboženstvích. V křesťanství bylo mučednictví nejvíce spojováno s obdobím perzekuce. Dle Terulliana byla smrt v tomto případě povinností každého křesťana a naopak opovrhoval každým, kdo tak neučinil a zbaběle před pronásledováním utíkal. Také Origanes vnímal mučednictví jako povinnost a nutnost, dobrovolnou smrt nekritizoval ani neodsuzoval. Augustin vnímal rozdíl mezi mučednictví a sebevraždou. Sebevraždu považoval za hřích a mučednictví za ušlechtilé

a hrdinské. Tomáš Akvinský pojednával o mučednictví v rámci ctností, dle něj bylo mučednictví aktem lásky a potvrzoval statečnost.

Vzhledem k otázce mé diplomové práce byla další významnou částí problematika eutanazie, jelikož při ní také jde o formu asistované sebevraždy, kdy se člověk dobrovolně rozhodl z důvodu utrpení ukončit svůj život s lékařskou pomocí a pod lékařským pohledem. Platon společně s Aristotelem uznávali usmrcení v případě, pokud šlo ve prospěch obce. Dle nich bylo největším dobrem pro celek smrt již neužitečného či špatného člověka než jeho další život. Kant se domníval, že ve světě ani mimo něj neexistuje nic, co můžeme považovat za dobré mimo dobrou vůli, jen ta může být dobrá, vše ostatní může být jak dobré, tak škodlivé. Dobrá vůle dle něj není dobrá tím, co činí, co vytváří, není dobrá pro výsledek jednání, ale tím, že je dobrá sama o sobě. V náboženském smyslu vnímal Kant sebevraždu jako porušení povinnosti vůči Bohu. Podle Frankla, člověk není nikdy schopen posoudit svůj život s dostatečnou objektivitou, aby mohl dojít k závěru, že sebezabití je vhodným východiskem. Jelikož člověk nikdy nebude sám schopný předpovědět budoucnost, je tak nemožné vědět předem, zda posuzuje situaci objektivně a správně, nebo zda se časem ukáže, že se mýlil, což by se sám už nedozvěděl.

Poukážu-li na poslední část mé diplomové práce, ve které se zabývám sociální prací v kontextu pomoci jedinci se sebevražednými sklony, je důležité vyzdvihnout, že základním předmětem práce sociálního pracovníka by mělo být umění rozpoznat při každodenní sociální práci riziko sebevražedného ohrožení u klienta a zajistit mu kontakt s odborníkem. K tomu, aby sociální pracovník byl schopný odhalit nebezpečí ohrožení klienta sebevražedným jednáním, je důležité a potřebné, aby měl dostatek teoretických poznatků o tom, jaký klient může být sebevraždou nejvíce či nejčastěji ohrožen a v čem spočívají. Velmi důležitým prvkem při práci s klientem se sebevražednými sklony je verbální i neverbální komunikace. V rámci sociální práce související s touto problematikou existuje mnoho možností pomoci. Ve své diplomové práci jsem uvedla krizovou intervenci, psychoterapii, která působí na psychiku člověka a současně jej ovlivňuje při nalezení vlastní pomoci. Logoterapii, jejímž cílem je nalézt z existenciální frustrace východisko a pomoci tak člověku opět nalézt jeho vlastní životní smysl. A také hospicové hnutí, které má odpomoci od eutanazie důrazem na kvalitní paliativní péči.

Seznam použitých zdrojů

- AKVINSKÝ, T. *Summa theologiae* (přel. E. Soukup OP). Olomouc: Krystal, 1937.
- AMÉRY, J. *Vztáhnout na sebe ruku: rozprava o dobrovolné smrti*. Praha: Prostor, 2010. ISBN: 978-80-7260-230-8.
- ARIÉS, P. *Dějiny smrti I*. Praha: Argo, 2000. ISBN: 80-7203-286-0
- ARIÉS, P. *Dějiny smrti II*. Praha: Argo, 2000. ISBN: 80-7203-293-3.
- ARISTOTELÉS. *Etika Níkomachova*. přel. Antonín Kříž. Praha: Rezek, 2013. ISBN: 978-80-86207-35-3.
- ARISTOTELÉS. *Politika*. 3 vydání. Praha: PBtisk Příbram, 2009. ISBN 80-86027-30-9.
- BAŠTECKÁ, B. a kol. *Klinická psychologie v praxi*. 1. vydání. Praha: Portál, 2003. ISBN: 80-7178-735-3.
- DOWBIGGIN, I. *A Concise History of Euthanasia: Live, Death, God, and Medicine*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers, 2007. ISBN: 978-0-7425-3111-6.
- DRAPELA, V., J. *Přehled teorií osobnosti*. 3. vydání. Praha: Portál, 2001. ISBN: 80-7178-606-3.
- DROGE, A., TABOR, J. *A Noble Death: Suicide and Martyrdom Among Christians and Jews in Antiquity*. 1. vydání. SanFrancisko: Harper SanFrancisko, 1992. ISBN: 978-0060620950.
- FISCHER, S., ŠKODA, J. *Sociální patologie: Analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. 1. vydání. Praha : Grada Publishing, a.s., 2009 . ISBN 978-80-247-2781-3.
- GULOVÁ, L. *Sociální práce pro pedagogické obory*. 1. vydání. Grada Publishing, a.s., 2011. ISBN: 978-80-247-3379-1.
- HARTL, P., HARTOVÁ, H. *Psychologický slovník*. 3. aktualizované vydání. Praha: Portál, 2015. ISBN: 978-80-262-0873-0.

HEŘMANOVÁ, J., VÁCHA, M., SVBODOVÁ, H., ZVONÍČKOVÁ, M., SLOVÁK, J. *Etika v ošetrovatelské praxi*. Praha: Grada Publishing, a.s, 2012. ISBN: 978-80-247-3469-9. s . 200.

HILLMAN, J. *Duše a sebevražda*. 1. vyd. Praha: Sagittarius, 1997. ISBN 80- 901898-4-9.

HOSÁK, L., HRDLIČKA, M., LIBIGER, J. a kolektiv. *Psychiatrie a pedopsychiatrie*. Praha: Karolinum, 2015. ISBN: 978-0-246-2998-8.

JUNG, C., G. *Archetypy a nevědomí*. 1. vydání. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka 1997. ISBN: 80-85880.

KANT, I. *Základy metafyziky mravů*. 2. vydání. Praha: Svoboda, 1990. ISBN: 80-205-0152-5.

KHOSROKHAVAR, F. *Les nouveaux martyrs d'Allah*. Paris: Flammarion, 2003 ISBN: 978-2080800848.

KOPŘIVA, K. *Lidský vztah jako součást profese*. Praha: Portál, 2016. ISBN: 978-80-262-1147-1.

KOSOVÁ, M. a kol. *Logoterapie: existenciální analýza jako hledání cesty*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2014. ISBN: 978-80-247-4346-2.

KOUTEK, J., KOCOURKOVÁ, J. *Sebevražedné chování*. Praha: Portál, 2007. ISBN: 978-80-7367-349-9.

KRATOCHVÍL, S. *Základy psychoterapie*. 6. aktual. vydání. Praha: Portál, 2012. ISBN: 978-80-262-0302-5.

KUŘE, J. *Dobrá smrt*. K filosofickému ujasnění pojmu eutanazie. *Filosofia*. 2007, roč. 62, č. 3. ISSN: 0046-385X.

LANE, T. *Dějiny křesťanského myšlení*. přel. J. Bartoň a kol. Praha: Návrat domů, 1999, ISBN: 80-85495-47-3.

LUKASOVÁ, E. *I tvoje utrpení má smysl*. Brno: Cesta, 1998. ISBN: 80-85319-79-9.

MARTINEK, M. a kol. *Praktická teologie pro sociální pracovníky*. Praha: Jabok, 2008. ISBN: 978-80-904137-2-6.

MASARYK, T., G. *Sebevražda hromadným jevem společenským moderním osvěty*. Praha: Čin, 1930. ISBN: 80-86494-13-2.

MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003. ISBN: 978-80-262-0213-4.

MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. 2. přepracované vydání. Praha: Portál, 2005. ISBN: 978-807367-368-0.

MATOUŠEK, O., KOLÁČKOVÁ, J., a KODYMOVÁ, P. *Sociální práce v praxi*. Praha: Portál, 2010. ISBN: 978-80-7367-8181-0.

MONESTIER, M. *Dějiny sebevražd: dějiny, techniky a zvláštnosti dobrovolné smrti*. Praha: Dybbuk, 2003. ISBN: 80-903001-8-9.

MUNZAROVÁ, M. *Deklarace o eutanazii Bona et iura*. 2. vydání. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009. ISBN: 978-80-7195-334-0.

MUNZAROVÁ, M. *Eutanazie, nebo paliativní péče?* Praha: Grada, 2005, ISBN: 802-471-025-0.

MUNZAROVÁ, M. *Vybrané kapitoly z lékařské etiky: smrt a umírání*. 2. opravné vydání. Brno: Masarykova Univerzita v Brně. 2002. ISBN: 80-210-3017-8.

MŮHLPACHR, P. *Sociopatologie*. 1. vydání. Brno : Masarykova univerzita, 2008. ISBN 978-80-210-4550-7.

MUSIL, L. *Různorodost pojetí, nejasná nabídka a kontrola výkonu „sociální práce“*. *Sociální práce*, 2008, roč. 8, č. 2, ISSN: 1213-6204.

ONDOK, J., P. *Bioetika, biotechnologie a biomedicína*. 1 vydání. Praha: Trion, 2005. ISBN: 80-7254-486-1.

PAVLINCOVÁ, H., HORYNA, B. *Judaismus, křesťanství, islám*. 2. přeprac. a rouš. vydání. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2003. ISBN: 80-7182-165-9.

PLATÓN. *Faidón*, Praha: Oikoymenh, 2005. ISBN: 80-85241-36-6.

PLATÓN. *Ústava*. 3. opravené vydání. Praha: Oikoymenh, 2001. ISBN: 80-7298-024-6.

PLHÁKOVÁ, A. *Učebnice obecné psychologie*. Praha: Academia, 2008. ISBN: 978-80-200-1499-3.

RIST, J., M. *Stoická filosofie*. Přel. K. Thein. 1. vydání, Praha: Oikoymenh, 1998. ISBN: 80-86005-06-5.

ROTTER, H. *Důstojnost lidského života*. 1. vydání. Praha: Vyšehrad, 1999. ISBN: 80-7021-302-7.

SENECA, A., L. *Výbor z listů Luciliovi*. Vydání druhé. Praha: Svoboda, 1987. ISBN 25-076-87.

SVOBODA, M. *Psychopatologie a psychiatrie*. Praha: Portál, 2006. ISBN: 80-7367-9.

SVATOŠOVÁ, M. *Hospice a umění doprovázet*. 7. dopl. vydání. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2011. ISBN: 978-80-7195-580-1.

ŠPATENKOVÁ, N. *Krizová intervence pro praxi*. 2. aktualizované a dopl. vydání. Praha: Grada, 2011. ISBN: 978-80-247-2624-3.

ŠPINKOVÁ, M., ŠPINKA, Š. *Euthanasie: víme, o čem mluvíme?*. Praha: Cesta domů, 2006. ISBN: 80-239-8592-2.

ŠRAJER, J. *Suicidium, sebeobětování nebo mučednictví?* Praha: TRITON, 2009, ISBN: 978-80-7387-291-5.

ŠTĚPÁN, J. *Právo a moderní lékařství*. Praha: Panorama, 1989. ISBN: 80-7038-068-3.

ÚLEHLA, I. *Umění pomáhat*. 3. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství, 2005. ISBN: 978-80-86429-36-6.

VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2004. ISBN: 80-7178-802-3.

VODÁČKOVÁ, D. a kol. *Krizová intervence*. 3. vydání. Praha: Portál, 2012. ISBN: 978-80-262-0212-7.

VOZÁR, J. *Pojem eutanazie*. Právník. Teoretický časopis pro výuku státu a práva, 1996, roč. 135, č. 3, ISSN: 0231-6625.

VYMĚTAL, J. *Lékařská psychologie*. 1. vydání. Praha: Portál, 2003. ISBN: 80-7178-740-X.

VIEWEGH, J. *Sebevražda a literatura*. Brno: Psychologický ústav AVČR, 1996. ISBN: 80-85880-10-5.

Internetové zdroje

BRÁZDA, R. *Etika ctností a přirozenost dobra*. Pro-fil.cz [online].[cit. 2017.2.2.]Dostupné na:WWW: <http://www.phil.muni.cz/journals/index.php/profil/article/view/1346/1622>

CRENSHAW, M. *Suicide Terrorism in Comparative Perspective* [online], in: *Countering Suicide Terrorism, The International Institute for Counter-Terrorism, An International Conference at the Interdisciplinary Center in Herzliya, 2000*, .[cit..2017.25.1] Dostupné na WWW: <http://www.ict.org.il/var/119/51563/Countering%20Suicide%20Terrorism.pdf>

ČERNOŠEK, M. *Životopis Sigmund Freud* Příbor.cz [online].[cit.2017.2.2.]Dostupné na: WWW: <http://www.pribor.cz/www/cz/zivotopis/zacatek-rakoviny-naciste-a-smrt/>

DRTINOVÁ, D. *Etik: Je obrovský rozdíl, jestli zabíjí nemoc, nebo lékař*. Aktuálně.TV. [online].[cit.2017.2.2.]Dostupné na: WWW:<http://video.aktualne.cz/dvtv/etik-je-obrovsky-rozdil-jestli-zabiji-nemoc-nebo-lekar/r~425743bc2e0211e4bf0e0025900fea04/>

HEITHIR, B. *Irská republikánská armáda in týdeník Respekt*.cz [online][cit. 2017.1.1]Dostupné na: WWW:<https://www.respekt.cz/tydenik/1991/39/irska-republikanska-armada-v>

HOFFMAN, E. *E. Viktor Frankl –hlas pro život*. Getsemany.cz [online].[cit.2017.2.2.]Dostupné na:WWW: <http://www.getsemany.cz/node/1992>

HORA, T. AZCITÁTY.CZ .[online] .[cit.2017.18.2.]Dostupné na:WWW: <http://azcitaty.cz/thomas-hora/17185/>

LARIN, I. *Emoční závislost – když máte za partnera mučedníka*.Pro náladu.cz [online][cit. 2017.1.1]Dostupné na: WWW: <http://www.pronaladu.cz/emocni-zavislost-kdyz-mate-za-partnera-mucednika/>

MACHULA, T. *Sebeurčení a autonomie jedince*. In *Etika pro sociální práci*. [online]4.vydání, Voš Jabok. 2008.[cit. 2017.15.2] Dostupné na: WWW:[http://Etika pro Soc.Praci-pracovni-_21.5.08%20\(2\).pdf](http://Etika pro Soc.Praci-pracovni-_21.5.08%20(2).pdf) s.138

MALENOVÁ, A. *Teologické pohledy na sebevraždu ve starověkém a středověkém křesťanství*. Bakalářská diplomová práce. Brno, 2011.[online][cit.2017.1.1]Dostupné na: WWW:https://is.muni.cz/th/342167/ff_b/Bakalarska_prace.pdf , s. 12

NOVÁK, J. *Mučednictví jako cesta k ovládnutí světa I*. Nová duchovní cesta.cz [online] [cit.2017.1.1]Dostupné na: WWW:<http://www.novaduchovnicesta.cz/clanky-iv-50-59/a51b-mucednictvi-jako-cesta-k-ovladnuti-lidstva-ii/>

OPATRŇ, A. *Péče o nemocné*. .Arcibiskupství pražské – Pastorační středisko. [online]. [cit. 2017.15.3].Dostupné na: WWW: <http://www.pastorace.cz/Knihovna/01-Co-se-rozumi-pastoracni-peci.html>

OPATRŇ, A. *Péče o nemocné*. Arcibiskupství pražské – Pastorační středisko. [online]. [cit.2017-15-3].Dostupné na: WWW: <http://www.pastorace.cz/Tematicke-texty/I-Pastoracni-pecce-v-socialni-praci.html>

SKÁLOVÁ, A. *Eutanazie očima různých oborů*. Umírání.cz .[online].[cit.2017.2.2.]

Dostupné na: WWW: <http://www.umirani.cz/clanky/eutanazie-ocima-ruznych-oboru>

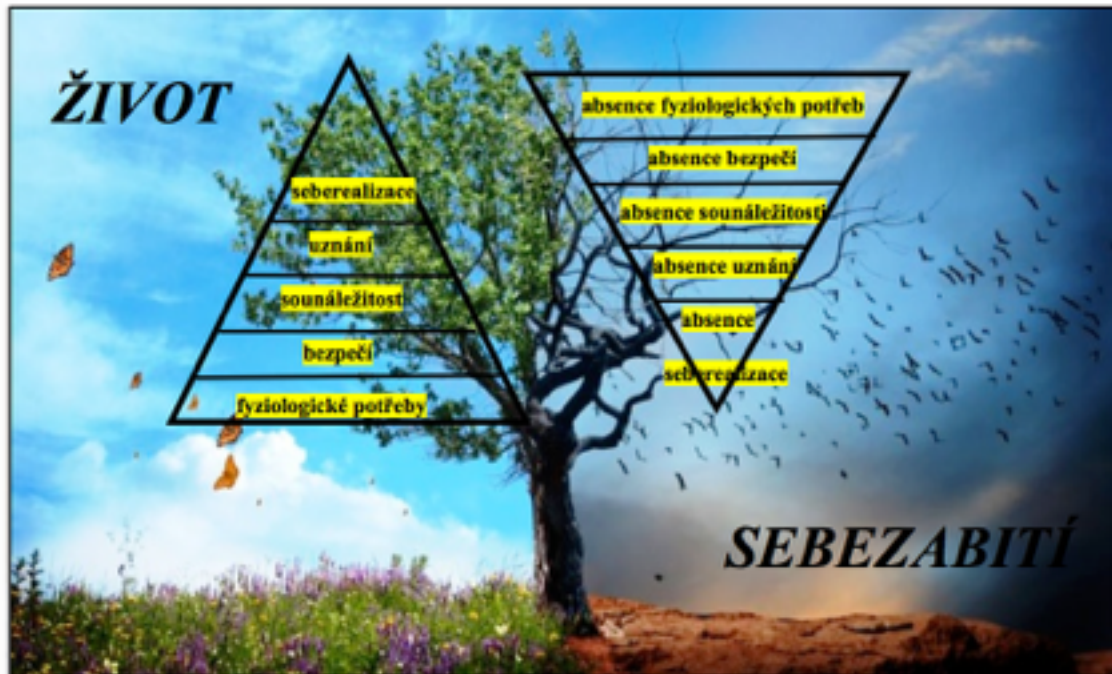
SVATOŠOVÁ, M. AZCITÁTY.CZ [online][cit.2017.1.1] Dostupné na: WWW:<http://azcitaty.cz/marie-svatosova/7331/>

ŠRAJER, J. *Lidská důstojnost a sociální práce*. In Sociální práce/Sociálna práca. [online]2.vydání.Brno:Asociace vzdělavatelů sociální práce [cit. 2017.15.2.]Dostupné na:WWW: <http://www.socialniprace.cz/soubory/2006-2-090221133657.pdf>. ISSN: 1213-6204. s. 109.

TIPPEL, T., H. *Jeden za všechny všichni za jednoho. Psychologie sebevražedného útoku*. Mezi břehy.cz [online][cit.2017.1.1] Dostupné na: WWW:<https://tippelt.wordpress.com/category/etc/publicistika/jeden-za-vsechny-a-vsichni-za-jednoho-psychologie-sebevrazedneho-terorismu/>

Seznam příloh

Příloha I. Obrázek č. 1

Příloha II. Přehled mýtů o sebevraždách Tab. č. 1

Přehled mýtů o sebevraždách		
Mýtus	Pravda	Řešení
Lidé, kteří o sebevraždě často mluví, ji nikdy neuskuteční.	Sebevrazi často dávají svému okolí najevo, jaký mají se svým životem záměr. Tyto varovné signály zpravidla ale nebývají vyslyšeny.	Nejen naslouchat, ale také brát vážně všechny vyslovené výroky o možné sebevraždě. Zhodnotit následky, které by svým činem klient způsobil, a snažit se klienta navést na jinou cestu řešení svého problému.
Pokud s někým mluvíte o sebevraždě, můžete mu myšlenku na sebevraždu vštípit.	Úvahy o spáchání sebevraždy nelze nikomu jen tak vnuknout. Buď jedinec sebevražedné myšlenky má, či nikoli.	Vést přímý rozhovor o spáchání sebevraždy. Takový rozhovor může být silným ventilem emocí a zároveň může být impulsem pro včasné poskytnutí pomoci
Když je někdo po dlouhodobé depresi veselejší a vyrovnanější, je to dobré znamení a nebezpečí mu již nehrozí.	V takové situaci se může ale jednat také o moment, kdy je jedinec již rozhodnut sebevraždu provést a cítí úlevu.	Analyzovat klientovy pocity, poukázat na stávající pozitivní myšlení a dále jej v něm podporovat. Rozebrat jeho pohled na sebevraždu, opětovaně poukázat na negativní důsledky tohoto činu a ukázat mu nový cíl, na který by se měl zaměřit.
Sebevraždu spáchají jen opravdoví blázni.	Jen každá pátá až desátá sebevražda opravdu souvisí s psychickou poruchou jedince. Řada sebevrahů vedla doposud zcela „normální“ život, dokud se neocitli v „nenormální“ situaci, kterou nebyli schopni sami vyřešit.	Poukázat na nedokonalost každé živé bytosti, poukázat na fakt, že v obtížných situacích lidé hledají různá řešení, i ta nesprávná. Zhodnotit východiska pro danou situaci a podtrhnout jedinečnost klienta. Poskytnout mu pochopení a porozumění a zbavit jej pocitu studu a selhání.

<p>Pokud někdo přežije pokus o sebevraždu, už se o ni nikdy nepokusí.</p>	<p>Zde jsou značné rozdíly, jsou lidé, kteří svůj nezdařilý pokus vnímají jakou druhou šanci a opravdu se již o sebevraždu nepokusí. Jiní mohou v důsledku negativní reakce sociálního okolí prožívat mnohem intenzivněji. A jelikož nevědí, jak své jednání napravit, raději se pokusí o další sebevraždu.</p>	<p>Poukázat na důležitost přežití a naučit klienta tento fakt vnímat pozitivně – jako druhou šanci. Navést klienta na nový „restart“ života a zaměřit se zejména na vlastní seberealizaci a sebevědomí, naučit jej mít se rád a přijmout se i se špatným rozhodnutím, které učinil. Naučit jej o svém činu komunikovat nejen s okolím, odbourat jeho stud za tento čin.</p>
---	---	---

Abstrakt

KALIVODOVÁ, K. *Je etické zabít sebe sama?* České Budějovice 2017. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra etiky, psychologie a charitativní práce. Vedoucí práce doc. Jindřich Šrajer, Dr. theol.

Klíčová slova: lidská důstojnost, hodnoty člověka, základní lidské potřeby, sebevražda, suicidium, sebeobětování, mučednictví, eutanazie, sociální práce, klient, komunikace, krizová intervence, psychoterapie, logoterapie, hospicová péče, pastorační péče

Práce se zabývá tématem, zdali je etické zabít sebe sama. Jde přitom o zachycení rozličných situací, ve kterých je ve hře otázka života, jako jsou sebevražda, sebezabití, mučednictví a eutanazie. Práce je strukturována na reflexi jednotlivých fenoménů. Současně na problematiku sebevraždy nahlíží z pohledu sociální práce a popisuje pomoc jedinci se sebevražednými sklony.

Abstract

KALIVODOVÁ, K. *Is It Ethical to End One's Own Life?* České Budějovice 2017. Diploma thesis. University of South Bohemia in České Budějovice. Faculty of Theology. Department of Ethic, Psychology and Charity Work. Thesis supervisor doc. Jindřich Šrajer, Dr. theol.

Key words: human dignity, human values, essential human needs, suicide, self-killing, self-sacrifice, martyrdom, euthanasia, social work, client, communication, crisis intervention, psychotherapy, logotherapy, hospice care, pastoral care.

The thesis deals with a problem whether it is ethical to end one's own life. It reflects various situations where life is at stake, such as suicide, self-killing, martyrdom and euthanasia. The thesis is structured to reflect individual phenomena. In the same time, it opines about suicide problems from a point of view of social work and it describes how an individual with suicidal tendencies can be helped.